Afrikaners en Nederlanders.

BIJDRAGEN

tot verspreiding van kennis aangaande

ZUID-AFRIKA.

DOOR

C. B. SPRUYT.

Uitgegeven ten voordeele van het «Taalfonds» tot behoud en bevordering van het Hollandsch als volkstaal in de Boerenrepublieken van Zuid-Afrika, opgericht Januari 1896.

Amsterdam. — J. H. de BUSSY. — 1896.

AFRIKANERS EN NEDERLANDERS.

Afrikaners en Nederlanders.

BIJDRAGEN

tot verspreiding van kennis aangaande

ZUID-AFRIKA.

DOOR

C. B. SPRUYT.

UITGEGEVEN TEN VOORDEELE VAN HET
«TAALFONDS» TOT BEHOUD EN BEVORDERING VAN HET HOLLANDSCH
ALS VOLKSTAAL IN DE BOERENREPUBLIEKEN VAN ZUID-AFRIKA,
OPGERICHT JANUARI 1896.

VOORREDE.

Sinds jaren ben ik gewoon, hetzij als secretaris der Nederl. Zuid-Afrikaansche Vereeniging of wel als bijzonder persoon, nu en dan het een en ander in het licht te geven over Zuid-Afrikaansche aangelegenheden.

In de eerste weken van dit jaar, toen de belangstelling voor deze zaken bijzonder groot was, werden mij dikwijls overdrukken gevraagd, nu eens van dit, dan weder van dat opstel. In den regel was het mij niet mogelijk aan die aanvragen te voldoen, maar zij hebben bij mij het denkbeeld doen ontstaan dat een bundel van sommige dier opstellen, naar tijdsorde gerangschikt en met een slotwoord over den tegenwoordigen toestand, aan velen welkom zou kunnen zijn.

Of ik mij daarin niet bedrogen heb?

De oude geschiedenis, waarop in den tekst van dit boek zoo dikwijls gezinspeeld wordt, heeft zich ook thans weder herhaald. Zoolang de Transvalers zich met de buks in de vuist manmoedig verweren tegen Britschen overmoed, bestaat er in Nederland belangstelling voor hen en iets dat naar geestdrift zweemt. Er worden toasten geslagen. Telegrammen en brieven, waarin hulde betuigd wordt aan „dappere stamverwanten" worden verzonden. Sprekers, van wie men meent dat zij iets bruikbaars kunnen mededeelen, worden overstelpt met uitnoodigingen en zouden op één avond in een half dozijn steden kunnen spreken, indien zij maar, als de PYTHAGORAS *der legende, op meer dan een plaats te gelijk konden zijn.*

Maar nauwelijks is de oorlog der Afrikaners met Engeland, die met Slachtersnek (1816) begint en dus nu reeds tachtig jaren aanhoudt, in een rustiger tijdperk gekomen, of de belangstelling

vermindert. Velen willen liever niet meer van „die Transvaal" of „die vervelende Transvaal" hooren. De caricaturen, met woord en pen van de Boeren geteekend, komen weder in den smaak. De Nederlandsche Spectator begon daar reeds mede in haar nommer van 28 Maart 1896. Misschien was het weekblad wat voorbarig; maar toch wijst zulk een feit op een veranderde waardeering der mannen, die men in Januari, niet zonder eenigszins belachelijke zelfverheffing, „dappere stamverwanten" noemde, en die nu weder bij velen voor bekrompen lieden beginnen door te gaan.

Uit dergelijke veranderingen van de publieke opinie blijkt dat de zoogenaamde „geestdrift" bij sommigen niet anders is dan de ziekelijke opgewondenheid, door treffende tijdingen te weeg gebracht bij het geslacht, dat zich te Parijs met een, juist door zijn malle onnoozelheid, zoo teekenend woord fin de siècle *genoemd heeft, en dat alle kenmerken toont van een ten ondergang neigend ras. Dat ras, onder onze „beschaafden" in ruime mate vertegenwoordigd, voor welks misselijke levensbeschouwing voortdurend propaganda gemaakt wordt door sommige dagbladschrijvers en letterkundigen, die naar Parijs als naar de bron van licht en waarheid opzien, kent geen geestdrift maar alleen opgewondenheid. Ware geestdrift is geen snel opvlammend vuurtje, dat even snel weder uitgebluscht wordt. Zij is als de koesterende levenswarmte, die aanhoudend haar heilzamen en aanvurenden invloed oefent, maar zich zelden of nooit door in het oog vallende teekens openbaart. Daarom wordt zij door oppervlakkige beoordeelaars met „kalmte", „saaiheid" of „leukheid" verward. De Transvaalsche Boer is een model van ware geestdrift en het tegendeel van een* fin-de-siècle *mensch.*

Lang niet alles wat ik over Zuid-Afrika schreef, heb ik in dezen bundel opgenomen. Bij de keuze heb ik mij ook laten leiden door den wensch om eenigermate te voorzien in de behoefte, die er bestaat aan een geschiedenis van Zuid-Afrika na 1881. Natuurlijk maken mijne opstellen allerminst aanspraak op den

titel van zulk een geschiedenis. Maar zij kunnen den lezer een denkbeeld geven van de belangrijkste quaesties, die in zulk een geschiedenis moeten voorkomen. Wat de naturellenquaestie is; wat de gebeurtenissen in 1884 in Bechuanaland te beteekenen hebben; wat tot de Swaziland-conventie van 1890 leidde; met welke gevoelens de Afrikaners in de Kaapkolonie en hun leider HOFMEYR *bezield zijn; wat de* Chartered Company *van* RHODES *gedaan heeft; — over deze en veel andere zaken zal men in het volgende eenige inlichtingen vinden. Het laatste opstel, dezer dagen geschreven, hier voor het eerst gedrukt en bestemd om met enkele wijzigingen in de* Vragen des Tijds *van Mei 1896 te verschijnen, geeft een schets van den tegenwoordigen politieken toestand en van zijne vermoedelijke gevolgen.*

Het bijgevoegde kaartje streeft volstrekt niet naar volledigheid maar geeft de plaatsen aan in den tekst genoemd.

Mijn doel was echter geenszins geschiedenis te schrijven. Ik heb willen wijzen op het groot belang dat ons volk heeft bij den strijd door de Hollandsche Afrikaners gevoerd. Deze eenheid van doel geeft nu en dan aanleiding tot herhalingen, die de lezer gelieve te verschoonen. Een naamlijst stelt hem in staat in het boekje te zoeken wat hij noodig heeft.

Van alle opstellen is aangegeven waar zij oorspronkelijk te vinden zijn behalve van het vierde. Daarbij is de mededeeling weggevallen dat het oorspronkelijk verscheen in vier nommers van de Nieuwe Rotterdamsche Courant van 21, 24, 25 en 27 September 1890.

Het zevende opstel is hier opgenomen om de aandacht te vestigen op de waarde, die de Afrikaner beweging voor ons Hooger Onderwijs zou hebben, als onze machthebbenden hare beteekenis maar begrepen. Het geeft in den vorm van een adres aan Hare Majesteit de Koningin Weduwe Regentes een verhaal van de bemoeiingen, door het Bestuur der Nederl. Zuid-Afrik. Vereeniging sinds 1887 aangewend om de toelating der Zuid-Afrikanen tot onze Universiteiten gemakkelijker te maken. Het daarachter gevoegde antwoord van den tegenwoordigen Minister

van Binnenlandsche Zaken toont dat Zijne Excellentie het niet de moeite waard achtte eenige opheldering te geven van zijne afwijzende beschikking.

Degenen, die nog meer wenschen te lezen aangaande het hoofdonderwerp der volgende bladzijden, wil ik ten slotte wijzen op de rede, waarmede Prof. R. FRUIN *in 1882 de algemeene Vergadering der Leidsche Maatschappij opende. Die rede is, voor zoover ik weet, alleen in de „Handelingen" dier Maatschappij voor dat jaar uitgegeven en dus weinig bekend. Maar zij verdiende een eereplaats in de boekerij van elke Nederlander.*

Wat door FRUIN *gezegd wordt over de „verslapping van ons volkskarakter onder het gevoel onzer machteloosheid in het Europeesche Statenstelsel"; over de noodlottige werking in vele opzichten van onze „schamele kleinte"; over den zegen, dien de strijd der Afrikaners ons in verband met deze omstandigheden kan brengen — indien wij namelijk niet reeds al te zeer verslapt en als natie van al te „schamele kleinte" geworden zijn om daar belang in te stellen — drukt in uitnemenden vorm en met groote beknoptheid de hoofdgedachte uit, die in de volgende bladzijden op allerlei wijze wordt toegelicht.*

Het was dezelfde gedachte, die in 1881 den braven HARTING *zich deed aangorden tot een voor zijn leeftijd levensgevaarlijke inspanning van krachten en die thans nog de drijfveer uitmaakt van zoovelen onder onze landgenooten, die als „Transvaalvrienden" bij menschen van zeker slag onder verdenking liggen van te lijden aan een sentimenteele en uit een politiek oogpunt lang niet onschadelijke dweperij.*

C. B. SPRUYT.

AMSTERDAM, April 1896.

INHOUD.

UIT ZUID-AFRIKA.

1886 [1]).

Dr. H. F. Jonkman. *Mededeelingen over Zuid-Afrika I.* Amsterdam 1885.
E. J. P. Jorissen. *De vredesonderhandelingen op Lange-Nek in Maart 1881. Herinneringen en waarschuwingen.* Pretoria 1885.
G. M. Theal. *Boers and Bantu.* Capetown 1886.
H. B. Bousfield D. D. *Six Years in the Transvaal*, notes of the founding of the church there.
W. Greswell. *Our South African Empire.* London 1885.

Toen de vrijheidsoorlog der Transvalers in 1881 bij ons volk eene geestdrift wekte, die velen in onze dagen nauwelijks mogelijk achtten, hebben twee zeer bevoegde geleerden het Nederlandsch publiek herinnerd aan de hoofdtrekken van de merkwaardige geschiedenis der Afrikaansche kolonisten. Of is het woord „herinneren" minder gepast en moet ik zeggen, dat de heeren Veth en Van Oordt vele lezers van *De Gids* en *De Tijdspiegel* bekend maakten met zaken, waarvan zij nooit gehoord hadden? Zeker is het dat onze belangstelling in Zuid-Afrika jarenlang uiterst lauw geweest is. Wij hebben het ons niet bijzonder aangetrokken, dat de Kapenaars, die, nog niet zooveel jaren geleden, bij tientallen te Leiden en te Utrecht studeerden, ons verlaten hebben. Wij deden geen de minste moeite om hunne verplaatsing naar Edinburgh te beletten. Wat sterker is, bij de behandeling der wet op het hooger onderwijs in 1876 heeft niemand er de aandacht op

[1]) In *De Tijdspiegel* van Augustus 1896, blz. 361—386.

gevestigd dat sommige bepalingen van die wet de studie van vreemdelingen aan onze hoogescholen nagenoeg onmogelijk maakten. Van de vele in het Engelsch geschreven werken over de Kaapkolonie en hare geschiedenis zijn, zoover ik weet, alleen het *Aardrijkskundig Handboek* van HENRY HALL [1]) en het geschiedkundig werk van JOHN NOBLE [2]) in het Hollandsch vertaald.

Sedert het Hollandsch-Afrikaansche ras zoo duidelijk zijne levensvatbaarheid getoond heeft; nu er op zoo ondubbelzinnige wijze gebleken is, dat het niet wil bukken voor den Engelsch-Europeeschen invloed, is zooveel lauwheid van onze zijde bijna ondenkbaar geworden. Wij hebben dan ook reeds in onze wet op het hooger onderwijs de bepalingen veranderd, die de Zuid-Afrikaansche studenten van onze universiteiten weerden [3]). De Doetinchemsche stichtingen en het Studiefonds, tot welks vorming de *Nederlandsch Zuid-Afrikaansche Vereeniging* den grondslag gelegd heeft, trachten zelfs door het uitloven van studiebeurzen den stroom der Zuid-Afrikaansche studenten weder in zijne oude bedding te leiden. Van verschillende zijden heeft men beproefd Zuid-Afrika tot eene markt te maken, waar onze handel en onze nijverheid met de Engelsche kunnen wedijveren. De treurige tijdsomstandigheden zijn de voornaamste oorzaak, waardoor lang niet al die pogingen geslaagd zijn en juist de belangrijkste van alle, de oprichting der maatschappij voor den spoorweg van Delagoabaai naar Pretoria, nog steeds op zich laat wachten. De

---

[1]) *Aardrijkskundig Handboek van Zuid-Afrika.* Rotterdam, P. M. BAZENDIJK, 1860.

[2]) *Zuid-Afrika. Zijn verleden en zijn heden.* Amsterdam, J. C. SCHRÖDER, 1878.

[3]) (Toen ik in Mei 1886 deze woorden schreef, kon ik niet vermoeden dat dezelfde Minister, die door de wet van 23 Juli 1885 onze universiteiten voor de Zuid-Afrikaansche studenten opende, ze door het Kon. Besluit van 30 Juli 1886 weder zou sluiten en ook niet dat latere ministers zich bij Zijner Excellentie's, op dit punt Chineesche, denkbeelden zouden aansluiten.) Noot van 1896.

slechte uitslag der pogingen van het in 1884 gevormde comité verhinderde echter niet dat de heeren GROLL, MAARSCHALK en VAN DEN WALL BAKE de zaak onmiddellijk opnieuw ter harte namen. Inmiddels is eerst de heer GROLL, daarna de heer MAARSCHALK overleden; maar toch wanhoopt de eenige overgebleven concessionaris er niet aan, ten slotte den spoorweg te zullen leggen, die er reeds geweest zou zijn, als onze landgenooten het comité van 1884 beter hadden ondersteund.

Al is er derhalve eenige verbetering, toch denkt men bij ons te lande nog veel te weinig aan Zuid-Afrika. Zoolang de Boeren nog aan de grenzen van Natal stonden en telkens weder nieuwe berichten van hunne overwinningen kwamen, was men vol belangstelling. Maar sedert de vrede gesloten werd, gunt men zich niet meer de moeite om zich behoorlijk op de hoogte te stellen.

Ik weet niet of een onzer groote bladen een correspondent in Zuid-Afrika heeft. Maar ik weet wel dat zij dikwijls de lasterlijke berichten der Engelsche couranten zonder eenige toelichting overnemen. Zoo verrasten zij ons in Juli 1885 op de mededeeling, dat Transvaal bankroet was. Ware het niet de moeite waard geweest vooraf bij MR. BEELAERTS VAN BLOKLAND, die de Zuid-Afrikaansche Republiek bij verschillende Staten vertegenwoordigt, te informeeren of dit bericht waar kon zijn? Natuurlijk bleek weinige dagen later dat het een leugenachtig verzinsel was uit denzelfden onuitputtelijken koker, die de gruwelijke verhalen over de slavernij in Transvaal en over de wreedheid der Boeren tegenover de inboorlingen pleegt voort te brengen. Maar toen was de ongunstige indruk gegeven. De Hollandsche kapitalist, altijd overvoorzichtig, als het solide ondernemingen geldt, en alleen nu en dan roekeloos, als het op beursspel aankomt, had zich het fatale spreekwoord herinnerd: men noemt geen koe bont, of er is een vlekje aan. De kansen om voor den spoorweg en de bank in Transvaal de noodige gelden te krijgen, waren aanmerkelijk kleiner geworden.

Dat hadden onze bladen kunnen en moeten voorkomen. Zij moesten weten dat de Engelsche berichten over Zuid-Afrika in 't

geheel niet te vertrouwen zijn. De Engelschen hebben de Boeren zoo schandelijk behandeld dat zij in hun eigen belang niet nalaten kunnen kwaad van hen te spreken. Alleen als de Kaapsche Boer zulk een wreedaard, zulk een schurk en zulk een domoor is, als de Engelsche overlevering in hem ziet, laat zich Engelands gedragslijn tegenover hem eenigszins verontschuldigen. „Wij hadden", zegt FROUDE in zijn jongste werk [1], „hen even onredelijk als onverstandig behandeld, en wij vergeven nooit dengenen, wien wij onrecht hebben aangedaan".

Door deze even menschkundige als ware opmerking begrijpt men volkomen, waarom het oude praatje over de slavernij in Transvaal en de wreedheid der Boeren nog maar altijd voortleeft. Wie kennis gemaakt heeft met het waardig en afdoend antwoord [2] door de Transvaalsche Deputatie gegeven aan den alderman FOWLER, die deze beschuldiging op bijzonder grievende wijze tegen haar had ingebracht, zal wellicht meenen dat de Engelschen daardoor eenigszins voorzichtiger moeten geworden zijn. Maar van de meesten hunner kan men helaas! met WALLENSTEIN zeggen:

„Seid ihr nicht wie die Weiber, die beständig
Zurück nur kommen auf ihr erstes Wort,
Wenn man Vernunft gesprochen stundenlang!"

Zoo ontziet zich JOHN NIXON niet, in zijne even onvolledige als partijdige *Complete story of the Transvaal* [3] de annexatie te verdedigen op grond van de slavernij, die in de Transvaal bestaan zou hebben, en van de belangen der inboorlingen. Zijne bewijzen voor het bestaan der slavernij zijn voor een deel de bekende berichten over het stelsel der

---

[1]) *Oceana or England and her colonies* by J. A. FROUDE, London 1886, blz. 40.

[2]) *Address to the members of the Antislavery and Aborigines protection societies upon the native question* by the Transvaal Deputation. London 1883.

[3]) JOHN NIXON. *The complete story of the Transvaal*, London 1885.

„ingeboekte kinderen", waarover VETH in den overdruk van zijn *Gids*-artikel alle inlichtingen geeft, die men wenschen kan [1]), en dat, na de afschaffing der vóór 1868 bestaande misbruiken, volstrekt niet met de instelling der slavernij mag verward worden. Voor een ander deel berusten zij op dagblad-berichten, waarin bijv. zekere naamlooze *resident at Lydenburg* de gruweldaden mededeelt, die David Joubert *in the year of grace* 1860 zal bedreven hebben [2]). Hoeveel waarde dit naamloos geschrijf heeft, zal men bevroeden, als men weet dat de schrijver niet mededeelt dat hij een dezer dingen heeft bijgewoond, en als men in aanmerking neemt dat zijne praatjes gepubliceerd werden in 1876.

Sommige Engelsche werken maken eene eervolle uitzondering op den regel. Daaronder behoort het wakkere boekje van F. R. STATHAM, *Blacks, Boers, British, a three-cornered problem*, London 1881, en *The Transvaal War* (1880—1881) van Lady BELLAIRS, London 1885. Bedenkt men, dat deze schrijfster de echtgenoote was van den commandant der Engelsche troepen in Transvaal en als zoodanig al de onaangenaamheden van het beleg van Pretoria heeft moeten

---

[1]) VETH. *Onze Transvaalsche broeders,* blz. 29 en volg. In Lion Cachet's *Worstelstrijd der Transvalers* vind ik aangeteekend dat het systeem van „inboeken" van verlaten kinderen in de Kaapkolonie even algemeen is als in Transvaal (blz. 464). Dat boek bevat belangwekkende bijzonderheden over de levenswijze in Transvaal, maar is, helaas! als historisch werk niet te gebruiken wegens de partijdigheid van den schrijver. Iedereen, behalve de heer L. C., zou na het tragisch einde van BURGERS een woord van verzoening en waardeering gehad hebben voor den diepgevallen tegenstander. Doch deze schrijver heeft niets dan kwaads van BURGERS te vertellen en is op dit punt consequenter dan in zijn oordeel over het Transvaalsche volk, dat blijkens de zonderlinge noot op blz. 308 vroeger lang zoo gunstig niet luidde als thans.

(Bij den herdruk van dit artikel ontbrak mij tot mijn leedwezen de gelegenheid om na te gaan of de latere editie's van CACHET's werk aanleiding geven tot dezelfde critiek). Noot van 1896.

[2]) JOHN NIXON, t. a. p. blz. 83.

doorstaan, dan zal men hare sympathie voor de Boeren en hun vrijheidsoorlog des te hooger waardeeren.

De onware en bijna altijd ongunstige berichten, die uit Engeland over de Boeren verspreid worden, moesten bij ons te lande meer tegenspraak vinden. Nog altijd blijft het waar, wat Mr. G. J. Th. Beelaerts van Blokland in 1881 na het sluiten van den vrede schreef: „Dat voor alle vrienden van de Transvaal een tijdperk aanbreekt van verdubbelde waakzaamheid en werkzaamheid; opdat niet stuksgewijze worde ontfutseld, hetgeen slechts schoorvoetend en karig is verleend;

opdat de gewekte belangstelling in Europa en Amerika niet insluimere;

opdat de voorstanders in Engeland van eene in werkelijkheid vrije Transvaal worden gesteund;

opdat de hulpmiddelen en weerbaarheid der Boeren worden vermeerderd.

Het vestigen van eene blijvende Zuid-Afrikaansche Vereeniging hier te lande tot begunstiging en verdediging van het Nederlandsch element in Zuid-Afrika, zoowel binnen als buiten de Kaapkolonie, kan tot dit alles krachtdadig bijdragen. Men houde zich verzekerd dat de anti-Hollandsche partij aan de Kaap hare uiterste krachten zal inspannen, om dit begin van rechtvaardigheid te verstikken. Men bedenke dat volgers van de traditioneele Britsche politiek, dat alle Engelsche speculanten in grondbezit, alle leveranciers van het leger en alle Boerenbedriegers geen middel zullen ontzien om de ware volksstem te smoren, gelijk zij voor en sedert de annexatie gedaan hebben" [1]).

Waarom wekken deze zaken bij ons te lande betrekkelijk zoo weinig belangstelling? Omdat de onzalige partijstrijd, die ons land ten verderve voert, ons geen tijd en geen opgewektheid laat om voor de hoogste belangen van ons volk te zorgen. Is het niet al te dwaas dat wij ons warm maken over het kiesrecht en de onderwijsquaestie, terwijl

---

1) Geciteerd bij Veth, t. a. p., blz. 83.

in Indië en Zuid-Afrika de toekomst van onze nationaliteit op het spel staat? De oude geschiedenis van Saguntum, die ons als schoolknapen zoozeer placht te verbazen, wordt voor onze oogen nogmaals gespeeld en onze arme kinderen zullen er de wrange vruchten van plukken.

Intusschen zijn er voor de geringe bekendheid der Zuid-Afrikaansche toestanden ten onzent sommige verzachtende omstandigheden aan te voeren. De Hollandsche Afrikaner heeft een even gesloten karakter als de Europeesche Hollander; het is niet gemakkelijk hem tot openhartige uitingen te bewegen. Eigenaardig, maar niet onverklaarbaar is het, dat deze heelheid, dit wantrouwen tegen den vreemdeling toeneemt, naarmate de Kaapsche boer verder van de middelpunten der beschaving verwijderd is. Met de Transvalers in aanraking te komen, bleek haast even moeielijk als door te dringen in het binnenland van China of Japan. *De Nederlandsch Zuid-Afrikaansche Vereeniging* wendde zich onmiddellijk na hare oprichting in Mei 1881 met brief op brief tot de voorloopige Transvaalsche Regeering; zij ontving geen antwoord. Toen maakte het Bestuur de destijds vrij groote onkosten van een telegram; maar ook daarop volgde geen antwoord. Ten einde raad besloot het een afgevaardigde te zenden, die in Zuid-Afrika betrekkingen zou kunnen aanknoopen en zich op de hoogte stellen van de bestaande behoeften, waarin men uit Nederland zou kunnen voorzien. Vandaar de zending van Dr. Jonkman, den vroegeren secretaris van het Harting-comité, wiens naam in Transvaal algemeen bekend moest zijn en een goeden klank hebben.

Was de zending van Dr. Jonkman volstrekt noodig ter bereiking van het doel, dat men zich daarmede voorstelde? Thans is er voldoende reden om dat te betwijfelen. Nog voordat Dr. Jonkman terug was, kwam de Transvaalsche Deputatie naar Europa en had men hier te lande ruime gelegenheid, om zich met invloedrijke Transvalers over de belangen van hun volk te onderhouden. Maar toen ruim een

jaar vroeger tot de zending van Dr. Jonkman besloten werd, wist men volstrekt niet dat er eene Deputatie komen zou, en scheen het inderdaad niet mogelijk met de Transvalers in kennis te komen, als men niet begon met hen in hun eigen land op te zoeken.

Sedert de Deputatie hier te lande vertoefd heeft, is er kans dat Zuid-Afrika eene wat grootere plaats in onze gedachtenwereld zal innemen. De nog steeds voortdurende pogingen tot het vormen eener maatschappij voor den aanleg van den spoorweg Delagoa-Pretoria, de voorloopig zoo gelukkig geslaagde vestiging eener Nederlandsche kolonie onder leiding van den heer Janson op Grootsuikerboschkop bij Lijdenburg, het bezoek van den heer Albracht, in verband met eene te Pretoria op te richten Bank, de lezingen, door den heer J. P. de Rot hier en daar over Transvaalsche toestanden gehouden, moeten natuurlijk daartoe krachtig medewerken.

In de volgende bladzijden wensch ik eene kleine bijdrage te leveren tot die mijns inziens zoo nuttige werkzaamheid. Ik ben overtuigd dat Nederland in Zuid-Afrika groote belangen heeft en dat de Afrikaners, bepaaldelijk die uit de republieken, veel hulp en steun uit ons land kunnen ontvangen.

De *Mededeelingen over Zuid-Afrika* van Dr. Jonkman, ruim twee jaar na zijne terugkomst uitgegeven, brengen niet wat velen zullen verwacht hebben. Men zag uit naar betrouwbare berichten over de politieke en kerkelijke toestanden, over het onderwijs, den landbouw, de nijverheid, de verhouding der kolonisten tot de inlanders. Zulke berichten ontbreken dan ook niet, maar de hoofdinhoud wordt gevormd door een reisverhaal. Kneppelhout gaf aan een zijner geschriften den niet oneigenaardigen titel: *Ce qui m'a passé par la tête en Italie*. Een dergelijke titel zou ook voor de *Mededeelingen* van den heer Jonkman passen. Hij schetst ons zijne persoon-

lijke reisindrukken in een niet onaangenamen vorm en bespaart zijne mededeelingen over verschillende zaken tot later. Het komt mij voor, dat de schrijver, al is hij een echt vaderlander, hierbij al te zeer het Italiaansche spreekwoord *che va piano, va sano* gevolgd heeft. De onbestendigheid en wisselvalligheid van het ondermaansche vertoont zich in Zuid-Afrika zeker niet minder dan elders. Daarom is het te vreezen dat de latere, meer uitvoerige mededeelingen van Dr. JONKMAN slechts voor den historicus belang zullen hebben. Waarschijnlijk zijn echter lang niet al de gegevens, die hij in zijne gesprekken met tal van invloedrijke Afrikaners verkregen heeft, voor openbaarmaking geschikt en heeft hij persoonlijk aan het bestuur der *Nederlandsch Zuid-Afrikaansche Vereeniging* vele inlichtingen gegeven, die hij moeielijk publiek kan maken. Wat hiervan zij, de lezer ontvangt hier eene schets van datgene, wat DR. J. op zijne reis bijzonder getroffen heeft, en maakt kennis met een aantal personen, die door den schrijver in den regel op zeer welwillende wijze beoordeeld worden. Of de zeer beleefde en voorkomende ontvangst, die hij overal genoot, hem menschen en zaken niet somtijds in een al te rooskleurig licht deed zien? De onbepaalde ingenomenheid, waarmede DR. JONKMAN van den superintendent DU TOIT spreekt [1], zal bijv. ieder verwonderen, die dezen heer als journalist in zijn *Republikein* aan het werk heeft gezien. Hij moge een man van talent en een warm Afrikaner wezen, de manier, waarop hij politieke tegenstanders aanvalt, moet afkeuring wekken. En zou DR. J. de Transvaal niet al te zeer door den bril van den heer DU TOIT gezien hebben? De aanmerking, die hij maakt over de „slordigheid" [2]) van een paar ambtenaren bij de behandeling van de bankconcessie, die de Nederlandsche Handelmaatschappij aangevraagd had, kan kwalijk op iets anders berusten dan op de berichten van persoonlijke vijanden van DR. JORISSEN, menschen, die bekend

[1]) T. a p., blz. 33.
[2]) T. a p., blz. 37.

zijn wegens de levendigheid van hunne phantasie. Waar de mededeelingen van Dr. Jonkman betrekking hebben op land en volk in Zuid-Afrika, schijnen zij mij wel zoo aantrekkelijk en betrouwbaar, als wanneer hij personen beoordeelt.

* * *

Dat de heer Jorissen, ondanks de behandeling, die hij van den Volksraad ondergaan heeft, nog steeds een even trouw vriend van zijn nieuw vaderland is gebleven, bewijst een zijner laatste geschriften: *De vredesonderhandelingen op Lange-Nek in Maart 1881. Herinneringen en waarschuwingen* door E. J. P. Jorissen. Hierin vinden wij veel van wat wij in het boekje van Dr. Jonkman te vergeefs zochten. Vooral naar aanleiding van dat geschrift wensch ik sommige Zuid-Afrikaansche zaken ter sprake te brengen.

Het groote vraagstuk in Zuid-Afrika is de quaestie, hoe men handelen moet met de inboorlingen, de naturellen, zooals zij in de officieele taal heeten, de zwarte „schepsels", zooals de Kaapsche boer zegt. „Er zijn" [1]), zegt een deskundige, dien de heer Jorissen citeert, omdat hij eraan „wanhoopt een beter en nauwkeuriger voorstelling te kunnen geven", „er zijn in Zuid-Afrika twee stroomen van menschelijke wezens, die zich tegen elkander in bewegen. De eene van Europeanen vloeit met stadigen loop noordwaarts; de andere ongelijker, ongeregelder en niet zoo zichtbaar, maar inderdaad even wezenlijk, bestaat uit inboorlingen met zuidwaartschen koers naar de landen der blanken. Zwarten van allerlei en onderling vijandelijke stammen verlaten hunne woonplaats en zoeken werk onder de blanken, en het leven behaagt hen daar zoo, dat zij er niet meer aan denken om naar hun eigen land terug te gaan, maar er zich als veehoeders of arbeiders vestigen. Gelijk zij zuidwaarts, gaat de Europeaan noordwaarts, zonder dadelijk overleg of onderlinge overeenkomst, meest ieder voor zich daarheen, waar

[1]) T. a. p., blz. 64.

hij denkt, dat het goed voor hem is. Vooraan de ontdekker, daarop de zendeling en dan de handelaar. Daar is de jager, die den struisvogel neerschiet om zijne veeren, den olifant om zijne tanden, de giraffe en den buffel om de huid. De handelaar huist eerst in een wagen, dan in eene ronde hut: daarop wordt een ruw Europeesch huis opgericht. eindelijk een stevig gebouw. Dat geschiedt binnen het verloop van weinige jaren. Als het wild is weggejaagd, trekken de handelaars en de jagers dieper het land in. Maar dan verschijnt in het land eene andere klasse met meer berekening. Het is de boer en de speculant. De een zoekt grond, om zijne kudde te weiden. De ander doet zijn best, om het bestuur des lands in zijne handen te krijgen en uit den greep der kafferkapiteins in den zijnen, ten einde de gronden aan de markt te brengen. Dan begint men te spreken van landverkoop, eene zaak tot nu toe aan de inboorlingen onbekend, hoewel zij zeer goed zich bewust zijn van hunne rechten als eigenaars op het geheele district. Papieren worden geteekend door de kapiteins of andere hoofden — d. i. hun naam wordt met een kruisje daarop gezet — en met die papieren geven zij een plaats aan een vriend. Soms twee papieren voor één plaats; twee vijandelijke kapiteins begiftigen zoo met eene en dezelfde fontein twee verschillende personen. Dit is een rijke bron voor twist en proces voor het een of ander Landgericht der toekomst; de beide blanke partijen houden ieder een grondbrief voor dezelfde plaats. Het is allernoodzakelijkst op dezen dubbelen stroom van menschelijke beweging nauwkeurig te letten. Het moge mogelijk zijn daarvoor wetten te stellen en orde; maar het is onmogelijk dien te beletten."

De „naturellenquaestie" bestaat in de vraag, welke orde men stellen moet op dien dubbelen stroom: onder welke wetten hij behoort te loopen. Daarover hebben de Afrikaansche kolonisten, de Boeren, die van veeteelt en landbouw hun bedrijf maken, nooit getwijfeld. Zij beschouwen zichzelf als een veel beter ras en meenen daarom, dat de naturellen èn

in het belang der blanke kolonisten èn in hun eigen belang geplaatst moeten worden onder strenge voogdij. De eigendom van den grond moet in handen zijn van de kolonisten, want zij alleen hebben begrip van particulier grondbezit. Op het landgoed van den Boer kan de Kaffer wonen; hij kan daar zijne. hem door den landheer toebedeelde Kaffertuinen bewerken, mits hij voor die vergunning betale met arbeid in dienst van den Boer. De verkoop van ammunitie aan inboorlingen moet volstrekt verboden, die van sterke dranken aan strenge bepalingen onderworpen zijn, want de Kaffers zijn niet wijs genoeg om een behoorlijk gebruik te maken van geweren en jenever. Van stemrecht voor het dienstbare ras kan natuurlijk geen sprake zijn en huwelijken tusschen blanken en zwarten zijn zoo ondenkbaar. dat zij niet eens verboden behoeven te worden. De orde, die de Kaapsche Boer in zijn staat wenscht, is dus eene aristocratie, waarbij het ordentelijk en fatsoenlijk deel der bevolking, dat zelfbeheersching en overleg kent en dat den Bijbel als Gods woord vereert. het heft in handen heeft, terwijl het kinderlijk geslacht der zwarten die mate van vrijheid en beschaving geniet, waarvoor zijne eigenaardigheden het vatbaar maken.

Voor deze naturellenpolitiek staan de Boeren pal, zij mogen nu van Hollandschen of van Engelschen oorsprong zijn. Want bittere ondervinding heeft hen geleerd, dat er op geene andere wijze met de Kaffers huis te houden is. Maar het Engelsche gouvernement heeft in den regel eene andere politiek gevolgd. Het ziet in den zwarte geen „schepsel". maar *a man and a brother* en streeft er daarom naar, hem op gelijken voet met den blanken kolonist te behandelen. De voorstanders der gouvernementeele naturellenpolitiek hebben geene principieele bezwaren tegen particulier grondeigendom en stemrecht van zwarten en evenmin tegen verkoop van ammunitie aan hen; en hoewel weinigen zoover schijnen te gaan van huwelijken tusschen Kaffers en blanke meisjes aan te moedigen, toonen zij geen bezwaar te hebben tegen den omgang van blanke mannen met Kaffermeisjes.

Dat nu deze politiek de ongerijmdheid zelve is, kan niemand betwijfelen, die eenigszins bekend is met de onnoozele denkbeelden en de barbaarsche zeden der Zuid-Afrikaansche naturellen. De laatste maanden brachten ons o. a. eene beknopte maar zaakrijke schets daarvan, afkomstig van den bekenden Kaapschen historicus George McCall Theal. Van zijne prille jeugd af in de Kaapkolonie gevestigd, volkomen bekend met de gedrukte werken over Zuid-Afrika, sedert vele jaren bezig met uitgebreide archiefstudiën en thans ambtenaar bij het departement van naturellenzaken te Kaapstad, beschikt de heer Theal over al de noodige gegevens.

* * *

In zijn *Boers and Bantu* [1]) geeft hij eene geschiedenis van de tochten en de oorlogen der uitgeweken Boeren, waarvan het eerste gedeelte eene nauwkeurige beschrijving bevat van de volkstammen, met welke de Boeren in aanraking kwamen en die, in tallooze stammen onderscheiden, gezamenlijk Bantoe genoemd worden. In Europa zijn waarschijnlijk de Zoeloe-kaffers, die aan het Engelsche gouvernement, en de Basoeto's, die den Vrijstaat zooveel moeite gegeven hebben, de meest bekende Bantoestammen. Dit zijn echter maar een paar variëteiten van dit menschenras, dat talrijk als het zand der zee en vruchtbaar als de konijnen, weldra den blanken indringer in den oceaan zou drijven, als hij den stralenkrans verloor, dien zijne onverzettelijke geestkracht in 't oog van den wilde om zijne slapen vlecht.

De godsdienst van deze volken bestaat in bijgeloovige vrees

[1]) *Boers and Bantu: a history of the wanderings and wars of the emigrant farmers from their leaving the Cape Colony to the overthrow of Dingan.* By George McCall Theal Capetown. 1886

(De interessante beschrijving der Bantoe, die Chap. I van *Boers and Bantu* vormt, is door den schrijver eenigszins aangevuld, maar overigens onveranderd, overgenomen in Chap. I van zijn voortreffelijke *History of the Boers in South-Africa*, Londen 1887.)

Noot van 1896.

voor de geesten hunner voorouders, die ondersteld worden als spoken te verschijnen. Reeds de aard van hun godsdienst brengt mede dat hun voortuitgang, zoo die niet door invloeden van buiten gesteund wordt, uiterst langzaam moet zijn, indien er bij hen van iets dergelijks als vooruitgang sprake kan wezen. „Want" – zegt THEAL [1]) — „vooreerst zijn zij voor niets meer bevreesd dan voor het beleedigen van de geesten hunner voorouders, en meenen zij dat elke afwijking van de bestaande gebruiken de geesten beleedigt en hunne wraak uitlokt. Verder is hun geloof aan tooverij een hinderpaal voor elke soort van vooruitgang. Want ieder, die geen opperhoofd is en door geestesgaven boven zijne makkers uitsteekt, wekt onvermijdelijk de verdenking, dat hij een toovenaar is, en wordt zeker een slachtoffer hunner woede, als er geen gezag van vreemden is, dat zulke daden verhindert."

Brengt het geloof aan tooverij onder deze volken, zoolang zij aan zichzelf zijn overgelaten, een ontzettende hoeveelheid van lijden en ellende teweeg, hunne rechtsbegrippen zijn niet minder dan hun godsdienst geheel verschillend van die der kolonisten.

„De lieden van al deze stammen hebben van hun voorgeslacht een stelsel van algemeen geldende wetten geërfd, dat uitnemend geschikt is voor de omstandigheden, waaronder zij leven. Dat stelsel is tot hen gekomen uit een zoo verafgelegen tijdperk, dat zijn oorsprong zich in den nevel der oudheid verliest. Niet slechts zijne hoofdtrekken, maar zelfs zijne kleinste bijzonderheden zijn van geslacht tot geslacht overgeleverd, doordien sommige personen van elken stam de moeite nemen zich daarmede bekend te maken; door de gewoonte om alle rechtsgedingen in 't openbaar te houden; de volstrekte vrijheid van spreken, die elke persoon geniet; den vasten regel, om alle gevallen overeenkomstig de antecedenten te beslissen, en den behoudszin van het volk, dat geene verandering in de gebruiken zijner voorvaderen zou gedoogen.

---

[1]) T. a. p., blz. 9.

De gemeenschappelijke wet is passend voor een volk in een ruwen maatschappelijken toestand. Zij houdt ieder, die van een misdaad beschuldigd wordt, voor schuldig, tenzij hij zijne onschuld bewijzen kan. Zij maakt het hoofd eener familie aansprakelijk voor het gedrag van al de leden, en evenzoo het dorp in zijn geheel voor iederen bewoner, en den stam voor elk der dorpen. Een man, die verklaren zou dat hij niets weet van zijns buurmans daden, is in dit stelsel een onmogelijk geval; de wet eischt dat hij daarvan alles weten zal of straf lijden wegens het verzuim van een plicht, dien hij der gemeenschap schuldig is. Ieder is niet slechts in de theorie maar ook in de practijk agent van politie.

In sommige opzichten is die wet wreed. De zwaarste misdaad, die zij kent, is tooverij, en zij laat het gebruik van de pijnbank toe om personen, van dit misdrijf beschuldigd, tot bekentenis te dwingen. De straffen zijn in zeldzame gevallen (verraad, handelingen, die den stam in oorlog verwikkelen, enz.) de dood; in gewone gevallen (moord, diefstal, enz.) boeten, opklimmend, van één stuk vee tot al de bezittingen van den schuldige. Vele misdrijven, die in een Europeesch wetboek als crimineel beschouwd zouden worden, worden als civiele zaken behandeld, en de betrekkelijke zwaarte der misdaden verschilt aanmerkelijk van den door ons aangenomen maatstaf. Tegen misdadige opperhoofden is de wet dikwijls machteloos, daar die bevoorrechte personen doen, alsof zij boven de wet waren, en somtijds door den geheelen stam als zoodanig beschouwd worden" [1]).

Na opgemerkt te hebben dat de stammen in de nabijheid van de kust in de meeste opzichten, bepaaldelijk in krijgshaftigheid, veel hooger staan dan die van het binnenland, gaat Theal voort met de opmerking, dat waarheidsliefde bij allen ten eenen male onbekend is. „Leugenachtigheid wordt niet eens als eene minder goede eigenschap beschouwd. Als iemand zich door liegen van moeilijkheden ontslaan, eene

[1]) T. a. p., blz. 11.

straf ontduiken of eenig ander voordeel behalen kon en dit naliet, dan zou hij inderdaad voor een dwaas gehouden worden" [1]).

De denkbeelden der Bantoe over het huwelijk zijn naar onze Europeesche begrippen van de walgelijkste soort. De jongens krijgen de rechten van den man door de ceremonie der besnijdenis, die op 16 of 17-jarigen leeftijd plaats vindt en vooral bij de stammen in het binnenland met afschuwelijke practijken gepaard gaat. Een dier gebruiken is het „ingieten van moed, doorzicht en andere goede hoedanigheden". Zoo dikwijls een wakkere vijand gedood is, worden zijne lever, zijne ooren, de huid van zijn voorhoofd, die respectievelijk als de zetels der dapperheid, van het verstand, van de standvastigheid beschouwd worden, benevens andere organen, waarin de eene of andere wenschelijke hoedanigheid geacht wordt te wonen, uit zijn lichaam gesneden en tot asch verbrand. Die asch wordt zorgvuldig bewaard in den hoorn van een stier en bij de plechtigheid der besnijdenis met andere bestanddeelen tot eene soort van deeg gemengd en door den priester aan den jongeling toegediend [2]).

De verklaring van dit gebruik ligt natuurlijk in het denkbeeld, dat de bedoelde deugden verkregen worden door hen, die zich voeden met de asch der organen, waarin die deugden zetelden. Vandaar de verminking der lichamen van gedoode vijanden, een gebruik, dat zoo dikwijls de woede der blanken opwekt, die, de lijken hunner vrienden op dergelijke wijze behandeld ziende, daardoor geprikkeld werden tot bloedige wraak.

Wat de practijken betreft, waardoor de jonge meisjes tot den rang van huwbare vrouwen overgaan, daarvan kan men zeggen dat „alles, wat de meest bedorven verbeelding kan uitdenken om de laagste hartstochten van jonge meisjes op te wekken, daarbij toegepast wordt. Eene beschrijving daarvan" — zegt THEAL — „is onmogelijk" [3]).

---

[1]) T. a. p., blz. 14.
[2]) T. a. p., blz. 17.
[3]) T. a. p., blz. 18.

Kuischheid in het huwelijksleven is eene onbekende zaak. Elk Basoeto-opperhoofd heeft een aantal vrouwen, die, in verschillende hutten verspreid, zich prijsgeven tot geldelijk voordeel van haar echtgenoot, die eigenaar is van hare kinderen en van de vruchten van den arbeid van haarzelf en hare bezoekers [1]).

Tegenover dit donkere tafereel van de zeden der Zuid-Afrikaansche naturellen in hun natuurstaat vermeldt THEAL als de lichtzijde alleen de toewijding der Bantoe aan hunne opperhoofden en hunne onbegrensde gastvrijheid jegens gelijken en meerderen, eene gastvrijheid zoo groot, dat ten aanzien van de voedingsmiddelen het onderscheid tusschen mijn en dijn haast niet erkend wordt [2]).

Ondanks de groote zorg, die vele zendelingen aan de Bantoe wijden, betwijfelt onze schrijver zeer of dit ras in zijn geheel ooit tot een dergelijken graad van beschaving, als de Europeanen bereikt hebben, geraken zal. De groote massa vertoont geen kenmerken van vooruitgang op verstandelijk of zedelijk gebied. De meesten zouden niets liever doen dan leven, zooals hunne voorouders deden, voordat de blanken in Zuid-Afrika verschenen. Gaarne zouden zij afstand doen van de voortbrengselen der Europeesche beschaving, waarmede de zendelingen hen bekend hebben gemaakt [3]).

Dit neemt niet weg, dat enkele personen onder de Bantoe zich onderscheiden hebben door een meer dan gewonen aanleg. „Men zou een twintigtal predikers kunnen opnoemen, met den gemiddelden Europeaan gelijkstaande in de soort van verstandelijken aanleg, dien hun beroep eischt. Onderwijzers van lagere scholen, schrijvers, tolken, even geschikt voor hunne taak als de blanken, die gewoonlijk zulke plaatsen innemen, zijn bij honderden te vinden." Één individu van het ras der Bantoe heeft Bunyans *Pilgrim's Progress* in een

---

[1]) T. a. p., blz. 18.
[2]) T. a. p., blz. 20.
[3]) T. a. p., blz. 21.

hunner dialecten vertaald; een ander heeft de klagende en weemoedige muziek gecomponeerd voor een aantal gezangen en liederen, zooals de bekeerlingen aan de zendelingstations gaarne zingen. Maar als handwerkslieden slagen zij niet zoo gelukkig. Zij houden het werk van den smid, den timmerman, den letterzetter niet lang uit en brengen het er niet ver in [1].

Wat THEAL mededeelt over de magere vruchten van het onderwijs der inboorlingen, wordt volkomen bevestigd door een lezenswaardig hoofdstuk van GRESWELL, *Our South African Empire*, London 1885. De schrijver, die een trouw aanhanger is van het Engelsch dogma over de achterlijkheid der Hollandsche Afrikaners en zich grootelijks ergert over het gebruik van de Nederlandsche taal bij de beraadslagingen in het Kaapsche Parlement en in sommige scholen, erkent toch, dat het Engelsch stelsel van naturellenonderwijs volslagen schipbreuk heeft geleden, en vervalt daarbij in beschouwingen, die den achterlijken Boer de kroon op het hoofd geven. Toen het Engelsche gouvernement in 1853 aan eene menigte inboorlingen het kiesrecht toekende, moest het wel zorgen dat er zoo spoedig mogelijk scholen geopend werden, waar die nieuwe kiezers althans iets konden leeren. Het nam deze aangelegenheid op vrijgevige wijze ter harte. De staatsuitgaven voor onderwijs bedroegen in 1881 in de Kaapkolonie £ 100,000 op eene bevolking van 340,000 blanken [2]. Er waren 960 scholen, waarvan 420 voornamelijk door kinderen van inboorlingen bezocht werden [3]. Naar het bevolkingscijfer moesten er ruim 170,000 kinderen van den leeftijd der schoolgaande leerlingen onder de naturellen zijn. Werkelijk waren er niet meer dan 32,278 op school en daarvan bleven er ruim 24,000 beneden den laagsten maatstaf van kundigheden, dien de Kaapsche reglementen kennen. D. w. z., zij waren niet in staat een verhaaltje in eenlettergrepige woordjes

[1]) T. a. p., blz. 21, 22.
[2]) T. a. p., II, blz, 286.
[3]) T. a. p., II, blz. 297.

te doen, dergelijke woordjes op de lei te schrijven; zij konden niet optellen en kenden de tafel van vermenigvuldiging niet. Slechts 9 waren boven den vierden graad, d. w. z. zij hadden de bekwaamheid van een gewoon verhaal vlug en zonder fouten te lezen, vlug op te schrijven, wat hun voorgelezen werd, benevens eenige vaardigheid in het rekenen met geheele en gebroken getallen, eenige kennis van taalkundige ontleding [1]). Één Kaffer deed tot dusverre het toelatingsexamen aan de Kaapsche universiteit.

Met prijzenswaardigen ijver tracht het gouvernement door ruime subsidies het ambachtsonderwijs bij de naturellen te bevorderen. Hoewel de gelegenheid om daarvan gebruik te maken bij tal van scholen was opengesteld, was het geheele aantal der inboorlingen, die eene opleiding tot handwerkslieden kregen, in Maart 1883 niet grooter dan 188 [2]).

Naar aanleiding van deze cijfers, die de treurige mislukking van het inlandsch onderwijs zoo duidelijk aantoonen, citeert de heer GRESWELL verschillende schrijvers, die ten aanzien der naturellenquaestie allen tot dezelfde slotsom komen als de Boeren. Zoo zegt WALLACE, de bekende reiziger in den Oost-Indischen Archipel, de voorlooper van DARWIN: „Als er één ding is, waarop de groote wet van de langzame ontwikkeling in meerdere mate toepasselijk is dan op andere zaken, dan is het de vooruitgang van het menschelijk geslacht. Er zijn zekere trappen, die de maatschappij op haar weg van barbaarschheid naar beschaving bestijgen moet. Een

---

[1]) T. a. p., II. blz. 295.

[2]) T. a. p., II, 296. Van die 188 waren

timmerlieden	119
schoenmakers	24
letterzetters	8
kleedermakers	0
blikslagers	13
wagenmakers	16
hoefsmeden	6
boekbinders	1
telegrafisten	1

van die trappen is altijd de een of andere vorm van een despotisme, zooals het leenstelsel, of de slavernij of een despotisch vaderlijk bestuur geweest. Wij hebben alle reden, om te gelooven dat het der menschheid niet gegeven is, dit overgangstijdperk over te springen en in eens uit een toestand van volslagen wilden over te gaan tot vrije beschaving" [1]).

GRESWELL meent, dat deze opmerking van WALLACE en de gelijksoortige van Ross en BAGEHOT, die hij ook citeert, zeer toepasselijk zijn op de toestanden in Zuid-Afrika in het algemeen en bepaaldelijk op het stelsel van onderwijs in de Kaapkolonie, dat de inboorlingen „als *menschen* behandelt, terwijl zij inderdaad niets meer dan *kinderen* zijn" [2]). Hebben de veelgesmade Afrikaners ooit iets anders beweerd?

* * *

Met het oog op de kenschetsing der naturellen, door THEAL gegeven, is het niet moeielijk de vraag te beantwoorden, of het verstandig is op menschen van zulk een ras de Engelsche naturellenpolitiek toe te passen. De Kaapsche Boeren meenen dat de Kaffers alleen te regeeren zijn, als zij tot den blanke als tot hun meester opzien. Weten zij niet, dat elke hunner misdaden en onnadenkendheden gestraft wordt op eene manier, waarvoor dergelijke natuurmenschen gevoelig zijn, dan worden zij „brutaal", d. w. z. zij stelen vee en wat er verder onder hunne handen komt. Noch het leven van den blanken kolonist, noch de eer zijner vrouw en zijner dochters zijn op den duur voor „brutale" Kaffers veilig. En daar nu de Engelsche naturellenpolitiek volgens de opvatting der kolonisten de Bantoe noodzakelijk brutaal maken moet, zoo is zij voor de Boeren de steen des aanstoots. Niet de quaestie van taal en afstamming, maar die van de behandeling der inboorlingen is de groote vraag in Zuid-Afrika. Land-

[1]) T. a. p., II, blz. 300.
[2]) T. a. p., II, blz. 300.

bouwers en veehouders van Engelschen en Schotschen oorsprong sluiten zich evengoed aan bij den Afrikaner Bond, die de rechten der kolonisten verdedigt, als de Hollandsche Afrikaners. Aan de andere zijde vindt men slechts de winkeliers in de steden, die even gaarne het geld van den inboorling als van den blanke ontvangen, de meeste zendelingen en een zeker aantal emigranten. zoo doortrokken van den democratischen zuurdeesem dezer eeuw, dat zij blind zijn voor de gevaren der rechtsgelijkheid van zeer ongelijke rassen. De brutaliteit der inboorlingen onder het Engelsche regeeringsstelsel was eene der gewichtigste redenen van den grooten „trek" in 1835 en 1836, en ook thans nog behooren de voorschriften over de naturellen tot de hoofdpunten, waardoor de staatsregelingen der Hollandsche republieken zich onderscheiden van die van de Kaapkolonie en van Natal.

Het zijn voornamelijk hunne denkbeelden over de behandeling der inboorlingen, die aan de Boeren in Engeland zulke machtige vijanden verwekt hebben. Hunne overtuiging, dat zijzelf, vergeleken met de hen omringende barbaren, een gedistingeerd en aristocratisch element in Zuid-Afrika vormen, moet zonder twijfel den kalmen en onpartijdigen onderzoeker alleszins gegrond voorkomen. Maar zij is stuitend voor de vrienden der moderne democratie en voor den christenzin, zooals die door de meeste zendelingen begrepen wordt. Dezelfde dweperij met het afgetrokken beginsel der rechtsgelijkheid, die in onze dagen de volken van West-Europa naar het ongerijmde algemeen stemrecht drijft, werkt ook bij vele invloedrijke Engelschen en bij een deel der emigranten, die zich in den lateren tijd in Afrika hebben neergezet. Wat moeten deze lofredenaars van de „groote" revolutie denken van de Boeren. die het denkbeeld van gelijkheid tusschen een blanken Christen en een zwart schepsel eenvoudig belachelijk vinden, zoo belachelijk, dat zij het alleen als een ongepaste scherts opnemen? Dat de Kaapsche boeren ten eenen male ontoegankelijk zijn voor de moderne beschaving. — Blijkt de Boer volmaakt overtuigd te wezen, dat er met

de naturellen niets aan te vangen is, als zij niet duidelijk bemerken, dat zij de minderen zijn, dan is hij in het oog dezer vrijheidsvrienden een gruwelijk despoot. — Wat de zendelingen betreft, deze beschouwen zich natuurlijk als de beschermers der zwarten en zijn zeer geneigd de bekeerlingen, die zijzelf gemaakt hebben, voor veel beter Christenen te houden dan de weliswaar rechtzinnige, maar tevens hardhandige en stijfhoofdige kolonisten.

Ongeloofelijk groot is het aantal der lasterpraatjes, die sommige zendelingen ten nadeele van de Hollandsche Afrikaners verspreid hebben. „De antipathie der zendelingen" — zegt Veth [1]) — „openbaarde zich niet op eene edele wijze; vaak aangevuurd door persoonlijke belangen, werd zij eene lichtgeloovigheid, die van alle berichten steeds de ergste als waarheid omhelsde, eene lichtvaardigheid, die de overdrevenste geruchten als echte feiten verkondigde". Veth wijst in bijzonderheden aan, hoe onbillijk de beroemde Livingstone jegens de Boeren gehandeld heeft en hoeveel kwaad zijn onwaar rapport over hunne expeditie tegen Sechele in 1852 vele jaren, nadat het geschreven werd, gebrouwen heeft. En wat Livingstone meer dan een menschenleeftijd geleden begonnen heeft, dat wordt nog steeds voortgezet door sommige zijner ambtgenooten. Men hoore slechts wat de heer Jorissen mededeelt over de edele onpartijdigheid, waarmede de heer John Mackenzie, de zendeling-Boerenhater, de Afrikaansche vraagstukken behandelt.

„Wij vinden" — zegt Jorissen [2]) — „den ijverigen man vier jaren later terug in hoogere sferen, namelijk in Londen, op onderscheiden platforms in overleg en samenwerking met de keurbende der Zuid-Afrikaansche specialiteiten, mannen als Robert Southey, Sir Henry Barkly en *last not least* Sir Bartle Frere, het Engelsch publiek opzweepende tot eene politiek, door hem imperialistisch genoemd, maar inderdaad

[1]) *De Gids*, Maart 1881, blz. 552.
[2]) T. a. p., blz. 70–72.

niets anders bedoelende dan de vernietiging der twee Boerenrepublieken en herstelling van de droomen van lord Carnarvon [1]). Met bestudeerde gematigheid spreekt hij, en zelden zal men hem kunnen betrappen op direct ruwe uitvallen. Het komt mij voor dat het jarenlange verkeer met Kaffers hem in de kunst van het publiek debat ingewijd en geleerd heeft, hoe men met vriendelijkheid en zachtmoedigheid een publiek alles kan doen gelooven wat men goed vindt. Een proefstuk daarvan heb ik hem hooren afleggen in de meeting, ten vorige jare door den heethoofd Fowler, toen Lord Mayor van Londen, belegd. Hij deed een verhaal, hoe, in een dier onophoudelijke gevechten tusschen de Kaffers, een der zwarte bondgenooten van de Boeren onder het geleide van een Boer een vijftiental arme zwarten omringde. „De ongelukkigen," zoo vertelde hij, „waren in een kraal. Zij werden opgeëischt, en toen zij weigerden uit te komen met den dood bedreigd. Een hunner trad naar buiten; het was een inlandsch geestelijke, een gekleurde Christenprediker!" Algemeene sensatie en medegevoel voor deze anderen Uncle Tom! „De Christen sprak den Boer toe en verklaarde, dat zij zich vrijwillig zouden overgeven, indien hun leven gespaard werd! Wat mij spijt," voer hij voort, „dat was dat de edele rol niet door den blanke, door den Boer werd gespeeld, want ik heb de Boeren lief; innig leed doet het mij, dat dien dag de zwarte boven den blanke stond. Zij werden alzoo op hunne belofte van vrijwillige overgaaf uitgelaten, en . . . . . alle vijftien vermoord!" Indien ik zeg, dat er een kreet van afschuw opging, spreek ik te zwak; het publiek berstte van woede tegen de Boeren.

[1]) De schrijver heeft hierbij het oog op de plannen van Lord Carnarvon, die van 1874 tot 1876 als minister van kolonien ijverig gestreefd heeft naar eene vereeniging der verschillende Zuid-Afrikaansche Staten. Nadere bijzonderheden over deze plannen en de pogingen tot hunne verwezenlijking kan men vinden bij Van Oordt, *De Transvaalsche gebeurtenissen en de toekomst van Zuid-Afrika*, *De Tijdspiegel*, 1881. Deel II, blz. 264—278.

En toch, wat had Mackenzie gedaan? Geen enkele onwaarheid gezegd, maar slechts verzuimd er bij te voegen, dat de Boeren aan dien moord volmaakt onschuldig waren; dat die vijftien Kaffers omgebracht werden door hun eigen natuurgenooten, door MOSHETTE's mannen en niet op dien dag. maar dagen later! Intusschen, hij liet de goede liên in den waan, en sprak geen woord, dat het misverstand kon uit den weg ruimen.

Het is een vast feit, waar hij spreekt of schrijft, daar legt hij het er op toe, om minachting tegen den Boer te kweeken. De edele afstammelingen van de oud-Kaapsche families hebben weinig reden van dankbaarheid aan den zendeling MACKENZIE. Ziet hoe hij hen beschrijft, ten tijde der eerste verovering van de Kaap door Engeland: „levend in armelijke hutten en krochten, gekleed in de vellen van het wild, door hen als voedsel geslacht, met dekens uit huiden samengeflikt, zooals de „karos" der inboorlingen, hadden de Kaapsche kolonisten niet veel Europeesche beschaving overgehouden, toen zij onder de Engelsche Regeering kwamen.""

Tot zoover DR. JORISSEN over den invloedrijken Boerenhater MACKENZIE.

Al de verhalen van zendelingen en anderen over de domheid, de wreedaardigheid, de achterlijkheid der Boeren hebben intusschen niet kunnen verhinderen dat een billijker oordeel over hunne behandeling der naturellen zelfs in Engeland gangbaar begint te worden. De geschiedenis van Zuid-Afrika heeft al te duidelijk getoond, welke naturellenpolitiek het meest geschikt is, om orde en welvaart te bevorderen. Die geschiedenis reikt aan de geminachte Boeren, aan dat „voor alle beschaving ontoegankelijk element", de eerekroon van het gezond verstand en der menschelijkheid. Tal van bloedige Kafferoorlogen boekstaaft zij als de treurige gevolgen van Englands staatkunde; maar waar de Boeren hun stelsel vrijelijk in toepassing konden brengen, daar schikt de inboorling zich rustig in de weldadige heerschappij van het hooger

ontwikkeld ras en bereikt een trap van welvaart, waarvan hij in zijn natuurstaat nooit gedroomd had. Terwijl de Engelsche gezaghebbers geen raad wisten met Zoeloeland, waar zij den barbaarschen despoot CETJWAYO [1]) eerst beschermd, daarna beoorloogd en gevangen genomen en toen weder op zijn troon hersteld hadden, en eindelijk er niets beters op vonden, dan de zaken in Zoeloeland in haar wanhopigen toestand te laten, trekt een handjevol Boeren op verzoek van CETJWAYO's zoon dat land binnen en herstelt zonder bloedvergieten binnen enkele weken orde en rust onder de radelooze bevolking. De menschlievende Engelsche politiek kostte het leven aan duizenden blanken en zwarte slachtoffers; maar de kleine schaar Boeren, die onder LUCAS MEIJER de nieuwe republiek bestuurt, houdt, zonder een schot te lossen, een geregelden toestand in het leven. Het spreekt dan ook vanzelf, dat, als men aan barbaren, zooals THEAL ze beschrijft, wijsmaakt, dat zij de gelijken van de blanken zijn, en als men hen ruimschoots van ammunitie voorziet, — want ook dat brengt het Engelsch systeem mede — zulke barbaren „brutaal" worden en dat alleen geweld van wapenen hen verhinderen kan hunne blanke broeders uit het land te jagen. Waar men daarentegen den inboorling een gepasten eerbied voor zijn meerdere inboezemt en hem de gevaarlijke vuurwapenen uit de hand houdt, daar ontstaat weldra eene vriendschappelijke verhouding, die op den duur voor de welvaart en de beschaving der naturellen veel heilzamer zijn moet dan de schijnbaar menschlievende, maar zeer onverstandige behandelingswijze, die de zendelingen aanbevelen.

* * *

Voor de eer van Engeland ware het te wenschen, dat zijne gedragslijn tegenover de Boeren altijd uitsluitend beheerscht was geworden door de wel door en door valsche, maar toch schijnschoone beginselen van „bescherming der

[1]) Zoo wordt de naam van den bekenden koning gespeld bij VAN OORDT, t. a. p.

zwakkere rassen tegen de sterkere", „gelijk recht voor allen" en wat dies meer zij. Maar het is genoeg bekend, hoe dikwijls men de Boeren vertrapt heeft door handelingen, die alleen aan hebzucht zijn toe te schrijven. Niet de roeping om de inboorlingen te beschermen, maar de vrees voor een bloeienden Boerenstaat aan de kust was de beweegreden voor de schandelijke inlijving van Natal in 1843. De Engelsche Regeering had de Boeren noode zien vertrekken, maar wat zou zij doen tegen het kloek beleid van vastberaden mannen die de gevaren der woestijn verkozen boven de zegeningen van het Engelsch bestuur? Met over elkaar geslagen armen had zij hun wanhopigen strijd met DINGAAN aangezien; noch de verraderlijke slachting der blanken door dit opperhoofd, noch de wraak der Boeren had de snaar der menschelijkheid bij haar doen trillen. Maar zoodra de handelsbelangen bedreigd werden door hunne vestiging aan de kust, gevoelde Engeland weder de edele roeping om de ongelukkige zwarten te verlossen van de tyrannie der blanke kolonisten. Zoo was ook alleen het geldelijk belang van Engeland het motief van de niet minder schandelijke annexatie der diamantvelden in 1871. En toen de ontworpen spoorweg Delagoabaai-Pretoria aan de Transvalers de kans gaf zich onafhankelijk te maken van de Engelsche leveranciers in Natal, was het doodvonnis der Transvaalsche Republiek geteekend.

Geene ziekelijke negerliefde, maar alleen het handelsbelang kan Engeland bewogen hebben den verkoop van ammunitie aan de inboorlingen te Kimberley en elders toe te laten. Dit geschiedde in openbaren strijd met art. 6 van het Zandriviertractaat, dat dergelijken handel uitdrukkelijk verbiedt. Voor de Boeren in Transvaal, omringd door barbaren, die honderdmaal talrijker zijn dan zij, was die wapening der Kaffers een gevaar, waaraan men niet zonder ijzen kan denken. Hebben de brave Engelschen, die steen en been klagen over de vermeende slavernij, welke in strijd met art. 4 van hetzelfde tractaat in Transvaal bestaan zou, ooit een vinger uitgestoken, om den menschen-moordenden handel in ammunitie

tegen te gaan? Zij hebben zich daarvoor wel gewacht; het was hun te verleidelijk geld te verdienen en tevens de verwenschte Boeren in het nauw te brengen.

Natuurlijk wordt er van dit alles niets openlijk erkend. Integendeel, slechts de edelste beweegredenen drijven Engeland bij zijne geweldenarijen en het zijn de Afrikaners, die alle trouw en eerlijkheid missen. De annexatie was gerechtvaardigd, betoogt NIXON; want de Boeren hadden door het „inboeken" van kinderen art. 4 van het Zandriviertractaat geschonden. Maar van de schending van art. 6 door Engeland spreekt hij geen woord. „De Engelsche regeeringen", zegt VETH [1]), „de Engelsche gezagvoerders hebben er een verwonderlijken slag van zich zelven een certificaat van edele bedoelingen te geven, waaraan maar al te veel vertrouwen wordt geschonken; weinige Engelschen zijn er, die niet gelooven, dat ieder volk reden heeft, om den hemel voor zijn lot te danken, indien het aan de wijze en humane wetten van Engeland onderworpen is, zich mag koesteren in de zon der Britsche gerechtigheid; weinige Engelschen zijn er, die niet overtuigd zijn, dat die midden-Aziatische stammen, die allengs aan den ijzeren scepter van Rusland onderworpen worden, oneindig gelukkiger zouden zijn indien zij gesteld waren onder het gezag dier natie, die bij uitnemendheid de zwakken beschermt, de barbaren beschaaft en aan de volken de gerechtigheid predikt. . . . Ik ben overtuigd, dat de groote massa der Engelsche bevolking daarin volkomen ter goeder trouw is; dat de meesten geheel blind zijn voor de schijnheiligheid en Pecksnifferij, waarmede de schoone leuzen der Britsche staatkunde in het belang van politieke hartstochten en van toomelooze hebzucht worden geëxploiteerd."

Schijnheiligheid en Pecksnifferij, inderdaad, die twee verwante gewassen vinden nergens een gunstiger bodem dan

[1]) VETH, t. a. p., blz. 339.

in Engeland. Het boekje [1]), waarin de heer BOUSFIELD, bisschop van Pretoria, onlangs zijne herinneringen aan Transvaal heeft medegedeeld, is er gelukkig vrij van. Maar toch, welk een onverkwikkelijk mengsel van temende kwezelarij, groote belangstelling in geldelijk voordeel en totaal gemis aan sympathie voor den blanken kolonist is er in zijn geschrift te vinden! De schrijver geeft ons maar zeer weinige bladzijden, maar toch spaart hij ons het verhaal niet van al de moeite, die hij genomen heeft, om te weten te komen, met hoeveel geld in Engeland de £ 600 salaris, die hij te Pretoria krijgen zou, gelijk zouden staan; hij brengt ons op de hoogte van de vreugde, die hij ondervond, toen zijne gemeente hem onderweg £ 70 voor reiskosten zond, en van zijne diepe teleurstelling, toen hij bemerkte, dat de £ 600 lang zoover niet reikten als hij gedacht had. Maar hij deelt ons ook mede [2]) dat hij gewoon was in een „hoekje" van het dek der stoomboot, die hem naar Zuid-Afrika overbracht, veel tijd te besteden aan gebeden voor degenen, die hij in Engeland had achtergelaten, en voor de gemeenten, die aan zijne zorg zouden toevertrouwd worden. Hij voegt erbij hoe hij in datzelfde „hoekje" een viertal sterren opgemerkt heeft, die een kruis vormden, en dat hij de gril had dit sterrenbeeld *the Pretoria Cross* te noemen en te meenen, dat zijne levenstaak was *to set it up*. Hij vermeldt hoe de merkwaardige ontdekking, dat dit kruis, op zekeren avond uit Pretoria gezien, *rechtop* stond, terwijl hij het aan boord *liggende* gezien had, hem troostte en bemoedigde bij het volharden in zijn zwaren arbeid. Met mededeelingen over dien arbeid is hij zeer overvloedig. Hij brengt ons op de hoogte [3]) van de moeite, die hij gehad heeft, om zijne kleine kudde elken morgen in den gebede te vereenigen en om te slagen in de vaststelling van het rechte uur voor het avondmaal, dat hij liefst te negen uur gehouden wilde

---

[1]) *Six years in the Transvaal* bij H. B BOUSFIELD, D. D. CAINS-COLLEGE CAMBRIDGE; Bishop of Pretoria. London (zonder jaartal).

[2]) T. a. p., blz. 11.

[3]) T. a. p., blz. 27 en 28.

hebben, omdat dit uur zich op zulke aloude antecedenten kan beroepen; hij maakt zijne lezers tot deelgenooten van zijne vrees, dat na zijn vertrek het „geheiligd uur van elven" wel weder in de plaats van het uur van negen zal gekomen zijn. Met ingenomenheid verhaalt hij ons [1]) dat hij, als iets nieuws, een vroegen avondzang heeft ingevoerd met eene catechisatie te 4 of te 5 ure 's middags, naar gelang van het jaargetijde; hoe de gouverneur — waarschijnlijk SIR OWEN LANYON — zoo beleefd was, daarbij dikwijls tegenwoordig te zijn en zoo te toonen dat men een dienst voor kinderen kan bijwonen, zonder zijne waardigheid te verliezen. Levendig herinnert hij zich den „lieven lach", waarmede SIR BARTLE FRERE placht te zeggen dat hij in de kennis van zijn catechismus vooruitging. Deze inderdaad aandoenlijke herinnering ontlokt hem de ontboezeming: „Een waarlijk kinderlijk, waarlijk groot, waarlijk christelijk gemoed!" en wordt aangevuld door nadere bijzonderheden over den inhoud van het avondgebed, dat SIR BARTLE FRERE met zooveel stichting placht bij te wonen.

Dezelfde man roept ach en wee over de bezwaren aan het reizen in Zuid-Afrika verbonden. Reeds te Durban wachtten hem *horrors of disembarcation*, die hij „nooit zal vergeten" [2]) Geen loopplank om rustig naar den wal te gaan, maar een soort van „mand", waarin de eerwaardige persoon van den bisschop met zijne geheele gevolg, dat niet klein was, van de stoomboot op een kleiner schip werd afgelaten. En dan later die gruwelijke regenbuien [3]), waaronder zijne „*dear ones*", ten getale van acht, te lijden hadden en die hemzelf in een hoekje van den wagen deden kruipen, „te nat, te vermoeid, te verslagen van hart om te slapen of zelfs te rusten". Nog altijd ijst hij bij de gedachte aan den schrik, die den bewoners van Pretoria tijdens den oorlog met CETJWAYO om het harte sloeg, toen na den slag van Isandhlwana de lichtvaardige faam duizenden Zoeloe's op die stad deed aanrukken,

[1]) T. a. p., blz. 28.
[2]) T. a. p., blz. 12.
[3]) T. a. p., blz. 15.

en hij verzuimt niet ons mede te deelen hoe zijn vaderhart gewond werd toen hij, alles ingepakt hebbende om zoo noodig in het „laager" te vluchten, de *little ones*. met al hunne kleertjes aan en slechts hunne schoenen uitgetrokken, op den naakten grond zag nederliggen [1]). Waarschijnlijk zullen de kleinen de zaak wat luchtiger opgenomen hebben dan hun bezwaarde vader.

Merkwaardig is het op te merken, hoe deze verwende en kleingeestige priester zich verheven acht boven de wakkere bevolking, waaronder die fatale misrekening ten aanzien van de waarde van £ 600 hem dwingt te leven. Men heeft — zegt hij — Sir Owen Lanyon zeer dikwijls hard gevallen, omdat hij den opstand der Transvalers niet voorzien heeft, maar de heer Bousfield spreekt hem vrij van alle blaam. Ook hijzelf had niet verwacht dat de Boeren zouden vechten, en hij herinnert zich niemand, die vóór den oorlog aan iets dergelijks gedacht had. Met verontwaardiging spreekt hij van eene gemeente, die ontstemd was, omdat hij zwarte Christenen in de kerk bescheiden had om hun godsdienstonderwijs te geven, en wier leden ronduit verklaarden dat zij nooit weder in de kerk zouden komen, als hij dit plan doorzette. Door deze „onchristelijke gevoelens", waaraan hij niet kon toegeven, werd zijn werk daar ter plaatse gedurende twaalf maanden verhinderd [2]). Hoe de zaak geschikt werd, deelt hij ons niet mede; wij vinden er eene bevestiging in van wat hierboven werd opgemerkt en vooral door Van Oordt op den voorgrond gesteld wordt, dat namelijk de Boeren van Engelsche afkomst in naturellenzaken één lijn trekken met de Hollandsche Afrikanen.

* * *

Miskenning van de goede hoedanigheden der bevolking, waaronder zij als vreemdelingen vertoeven, de onnoozele

---

[1]) T. a. p., blz. 31.
[2]) T. a. p., blz. 38.

meening, dat de denkbeelden dier bevolking eene schrikbarende achterlijkheid verraden, ijverig winstbejag, de vaste overtuiging, dat zij als bijzondere beschermelingen der Voorzienigheid een godgevallig werk doen door hun eigen voordeel te zoeken, zijn maar al te gewone verschijnselen bij Engelschen, die invloed hebben op den gang der Zuid-Afrikaansche zaken. Hoe gevaarlijk die lieden zijn voor onze in wereldsche listen niet zoo ervaren stamverwanten, kan men uit het boek van Jorissen opmaken. In zijne *Herinneringen* zet hij uiteen, hoe de Boeren bij de vredesonderhandelingen bijna om den tuin geleid waren door de Engelsche commissarissen. Zij zouden hunne sterke stelling verlaten hebben zonder eenigen waarborg voor de handhaving hunner rechten, als Jorissen hen niet overtuigd had, dat een onderteekend tractaat meer zekerheid geeft dan de mooiste praatjes van Sir Evelyn Wood. Wij vernemen hier voor het eerst met zekerheid, hoe weinig er noodig geweest was, om in Maart 1881 den tot dien tijd met moeite gelocaliseerden oorlog over geheel Zuid-Afrika te verspreiden. Jorissen geeft ons den tekst der door hem gestelde proclamatie, waarin alle Afrikaners ten strijde worden opgeroepen en die uitgevaardigd zou zijn, als Wood de eischen der Transvalers niet bewilligd had [1], en deelt feiten mede, die bewijzen dat deze roepstem niet tevergeefs zou weerklonken hebben.

In zijne *Waarschuwingen* bespreekt Jorissen de kuiperijen van Mackenzie en andere Engelschen, die uitgeloopen zijn op de expeditie van Sir Charles Warren naar Bechuanaland, het grootendeels onbekende gebied, dat bewesten Transvaal ligt, en die geëindigd zouden zijn met een nieuwen oorlog tusschen Engeland en de Zuid-Afrikaansche Republiek, als niet de Transvalers tegenover de Engelsche uittartingen eene voorbeeldelooze kalmte en gematigdheid bewaard hadden. Wat hij daarbij aanmerkt aangaande verkeerde handelingen van sommige invloedrijke Transvalers, bepaaldelijk van den

[1] T. a. p., blz. 34—41.

superintendent DU TOIT, zal ik daarlaten, omdat het voor iemand, die, ver van het tooneel der gebeurtenissen verwijderd, slechts nu en dan het een en ander verneemt, moeilijk te beslissen is, of er niets in het voordeel der tegenpartij aangevoerd kan worden. Maar deze onzekerheid mag mij toch niet weerhouden den hartelijken wensch te uiten dat de Transvalers eindelijk zullen erkennen dat zij JORISSEN op grievende wijze behandeld hebben, en hem in hun staat de plaats zullen toekennen, waarop zijne toewijding en zijne onmiskenbare talenten hem recht geven. Men kan toch in Zuid-Afrika niet vergeten zijn, hoeveel woede JORISSEN en BOK bij de Engelschen wekten; hoe zij waarschijnlijk hun leven zouden verbeurd hebben, als de oorlog een anderen keer genomen had; hoe SIR OWEN LANYON zich niet ontzag de vrouwen en kinderen van die twee verwenschte Hollanders in verzekerde bewaring te nemen. En als men kennis maakt met de heldere uiteenzetting van de politieke toestanden, die uit JORISSEN's pen vloeit, en daarbij weet, met hoeveel wakkerheid en vastberadenheid hij doorzet, wat hij meent te moeten ondernemen, dan bejammert men den staatkundigen partijstrijd, die zulk een man in een moeielijk tijdsgewricht van den invloed berooft, dien hij zeer zeker ten nutte van zijn nieuw vaderland zou aanwenden [1].

Moeielijk zijn de tijden, die onze stamverwanten in Zuid-Afrika beleven. De voorbeeldeloos lage prijzen hebben ook daar hun natuurlijk gevolg: vermindering van de welvaart. Daarenboven moeten de Afrikanen altijd met bezorgdheid uitzien naar Engeland, of de politieke strijd daar te lande

---

[1]) (Zooals men weet, is mijn wensch ten aanzien van Dr. E. J. P. JORISSEN weldra althans ten deele door de Regeering der Zuid-Afrik. Republiek vervuld. Als rechter bij het Hooggerechtshof heeft de heer J. eene positie, die hem zeker niet roept tot politieke bemoeiingen maar hem toch vergunt zijn goeden raad te geven. Dat KRUGER van die gelegenheid in Januari 1896 een ijverig gebruik gemaakt heeft, is de overtuiging van velen in Zuid-Afrika en Nederland, die den karakteristieken invloed van „ou JORISSEN" in KRUGER's taal en daden meenden te herkennen). Noot van 1896.

ook een minister van koloniën in Downingstreet doet optreden, die onder den invloed van de militairisten of van de zendelingen de staatkunde volgt, wier allerjongste openbaring de even belachelijke als kostbare expeditie van Sir CHARLES WARREN naar Bechuanaland was. Uittarting van de Afrikaners door dolzinnige maatregelen, genomen door lieden, die van hunne zaken niets weten, is het begin en het einde van die politiek. Thans is het weder lang niet zeker, of niet de nieuwe gouverneur van Natal de kleine nieuwe Republiek in Zoeloeland moeielijkheden brouwen zal. Daarbij zijn de stammen in het Noorden — door de humane Engelschen te Kimberley, tegen goede betaling, ruimschoots van geweren voorzien — lastig, en het is de vraag, of het geestelijk overwicht van PIET JOUBERT, die hen dit voorjaar bezocht heeft, voldoende zal zijn, om hen in orde te houden. Dan is men niet geheel gerust over de kolonisatieplannen van Duitschland, dat van Angra Pequeena uit althans op weg is om zich in de Zuid-Afrikaansche zaken te mengen. Gelukkig kan men van onze wakkere verwanten zeggen, wat MENELAUS van TELEMACHUS zegt: zij zijn van een goed ras. Afkomstig van ouders, die voor vrij wat heeter vuren gestaan hebben; van jongs af gewend aan een leven van gevaren en ontbering, volgen zij vanzelf de leuze van JAN PIETERSZ. KOEN: Desespereert nimmer!

* * *

Er is geen volk, dat hen in hun strijd krachtiger kan bijstaan dan het Nederlandsche, en er is geen volk, dat meer reden heeft zulks te doen. De overtuiging, dat er van Engeland op den duur niets anders te wachten is dan de zoogenaamde imperialistische staatkunde, die de kolonisten aan de zwarten opoffert, en dat de Engelsche invloed moeilijk te bestrijden is, als het Engelsch de volkstaal wordt, heeft vele Afrikaners een strijd doen aanvangen voor de rechten hunner lang verwaarloosde moedertaal. In de Republieken is het Nederlandsch officieel als de taal van het onderwijs aangenomen; in de Kaapkolonie wordt onze taal

althans als leervak erkend. Nu zal de bedoelde bepaling in Transvaal en den Oranje-Vrijstaat wel in vele gevallen eene doode letter blijven; zeer vele onderwijzers en onderwijzeressen zijn toch Amerikanen en Schotten, die geen, of Duitschers, die weinig Hollandsch verstaan. Maar er is toch duidelijk gebleken dat de Boeren niet geneigd zijn de taal hunner vaderen prijs te geven. Zij hebben die taal dan ook noodig voor het lezen van den Bijbel, het eenige boek, dat aan ieder Afrikaner bekend is. Nederlandsch wordt dan ook gesproken, niet alleen in de wetgevende vergaderingen te Pretoria en te Bloemfontein, waar het de gewone taal is, maar ook te Kaapstad, waar vele Engelsche parlementsleden met ergernis die klanken vernemen, waaraan zij dikwijls geen zin kunnen hechten [1]).

Zoo bestaat dus nog altijd de kans, dat Zuid-Afrika voor den Hollandschen landverhuizer blijven zal, wat Amerika en Australië voor de Engelschen zijn: eene nieuwe wereld, waar hij de taal en de zeden van zijn vaderland, naar de omstandigheden gewijzigd, terugvindt.

Wie begrijpt, hoe noodig het is dat jongelieden, waar wat in zit, de wereld in gaan en leeren voor zichzelf te zorgen en zelfstandig te handelen, zal ook gevoelen, hoeveel belang ons vaderland heeft bij den uitslag van de moeilijke worsteling der Afrikaners tegen den Engelschen invloed. Wat van hieruit gedaan kan worden, om onze stamverwanten te steunen, heeft Dr. Jonkman aan het eind zijner brochure vrij volledig opgeteld.

Wegnemen van de tijdens zijne reis bestaande belemmeringen tegen de opleiding van Zuid-Afrikaansche studenten aan onze hoogescholen; studiefondsen, waardoor dergelijke jongelieden geldelijk gesteund kunnen worden; het uitgeven van goede schoolboeken in de Nederlandsche taal en berekend voor de Zuid-Afrikaansche toestanden; het stichten van bibliotheken met goede Hollandsche werken, en *last not*

---

[1]) Men zie over dit punt Jonkman's *Mededeelingen* blz. 10 en Greswell, t. a. p., II, blz 144.

least, de *plaatsing van Hollandsch kapitaal in Zuid-Afrikaansche, vooral Transvaalsche ondernemingen.* Wat het eerste punt betreft: Dr. Jonkman had het niet behoeven te vermelden, daar de noodige wijzigingen in de wet op het hooger onderwijs reeds aangebracht zijn. Ten aanzien van het tweede weet men, dat de Doetinchemsche stichtingen onder bestuur van Ds. J. van Dijk reeds sedert eenigen tijd twee jeugdige Transvalers huisvesten, die voor rekening dier stichtingen hunne wetenschappelijke opleiding zullen ontvangen, en een derde, die voor eigen rekening hier komt. Voorts is er door de *Nederlandsch Zuid-Afrikaansche Vereeniging* een studiefonds gesticht, welks bestuurders naar Pretoria geschreven hebben, dat zij voor de opleiding voorloopig van één leerling kunnen zorgen, als men hun vandaar uit een geschikten candidaat kan zenden, en het zal slechts van de bijdragen der belangstellenden afhangen, of dit studiefonds weldra over ruimer middelen beschikken kan. Voor de bewerking van de vereischte schoolboeken wordt eveneens door de *Nederlandsch Zuid-Afrikaansche Vereeniging* gezorgd, terwijl de Leidsche *Maatschappij van Letterkunde* in 1883 aan de Transvaalsche Regeering eene kostbare boekenverzameling heeft aangeboden.

Maar voor het laatste en belangrijkste onderwerp kan geen vereeniging, hoe ijverig zij ook zijn moge, zorgen. Dat kunnen alleen onze kapitalisten en zij zullen het doen, als zij hun eigen belang begrijpen. De rentevoet is in Transvaal hoog, want het geld is er tot dusverre schaars voorhanden geweest. Gelukkig geven de goudvelden, welker exploitatie in de laatste jaren eene hooge vlucht begint te nemen [1], kans op verandering in dat opzicht. Hoeveel vertrouwen personen, die op de hoogte van de toestanden zijn, in de economische toekomst van de Zuid-Afrikaansche Republiek stellen, blijkt wel het allerbest hieruit, dat twee geldmannen

---

[1]) Men zie de betrouwbare cijfers daarover in een stuk in *Het Handelsblad* van 4 Mei l.l. (d. w. z. 1886).

uit Kimberley, LEWIS en MARKS, het kapitaal voor den spoorweg van Kimberley naar Pretoria gevonden hebben. Tot dusverre heeft de Transvaalsche Regeering hun aanbod afgeslagen, want zij verkiest den spoorweg Delagoabaai-Pretoria, die het land commercieel onafhankelijk zou maken van Engeland. Doch wij moeten niet al te lang wachten met het leggen van dien spoorweg, als wij ons de geldelijke voordeelen en de veel gewichtiger bate, die in het nauwer toehalen van de banden tusschen ons en onze Zuid-Afrikaansche verwanten ligt, niet willen laten ontgaan. Wel zegt DR. JONKMAN, als hij erover spreekt, hoe goed het zijn zou, dat het Nederlandsch kapitaal plaatsing in Transvaal zocht:

„Dit alles is geen werk van een dag, maar mettertijd kan veel tot stand gebracht worden. De verhouding tusschen Zuid-Afrika en Holland zal allengs inniger worden, naarmate van onze zijde voortdurend meer belangstelling wordt getoond" [1]).

Doch de heer J. bedriegt zich mijns inziens, als hij gelooft, dat dit *mettertijd* zou kunnen geschieden.

Nunc aut numquam moet hierbij onze leuze zijn. Niet ten onrechte klaagt een schrijver in het blad van DU TOIT over de „scheepsladingen van sympathie", uit Holland aangekomen. Nog „meer belangstelling" van onze zijde zou walging wekken. Maar *daden*, zooals het oprichten van eene Spoorwegmaatschappij en van eene Bank, *arbeid*, zooals die van de maatschappij ter bevordering der handelsbetrekkingen met Zuid-Afrika en vooral van haar ijverigen directeur W. DULL, zal men met dankbaarheid zien. Waarschijnlijk zal men ons dan onze „scheepsladingen van sympathie" vergeven; zal men trachten te vergeten, dat wij de leden der Deputatie ons land hebben rondgeleid, als waren zij rariteiten, die den volke vertoond moesten worden; dat wij hen hebben laten middag- en avondmalen, als wilden wij met geweld hunne magen bederven, en dat wij geëindigd zijn met.... hen onverrichter zake naar huis te zenden. Gelukkig, dat er in de laatste maanden eenige ver-

---

[1]) T. a. p., blz. 42.

andering ten goede gekomen is. De heer DULL heeft wel niet alles bereikt, wat hij wenschte, maar is althans geslaagd in het uitbreiden van zijn maatschappelijk kapitaal tot een viervoudig bedrag. De kleine Transvaal-leening van LABOUCHERE OYENS en Co. werd meer dan volteekend. Men zegt, — maar de nadere bijzonderheden ontbreken nog — dat de heer ALBRACHT het kapitaal voor het oprichten eener Bank hier te lande gevonden heeft. Als nu nog de heer VAN DEN WALL BAKE slaagt en onder eene Nederlandsche directie met Nederlandsche ingenieurs den lang verlangden spoorweg legt, dan zal de Afrikaner zeggen: De Hollander is inderdaad zoo langzaam, als men zegt, dat hij is, doch als hij maar eenmaal begint, dan doet hij zijne zaken zoo goed als de beste.

Geve de hemel, dat de Afrikaners weldra zoo over ons spreken mogen! Maar dan moeten wij niet met DR. JONKMAN denken dat er *mettertijd* veel gebeuren kan, doch dadelijk de hand aan den ploeg slaan en eene der schoonste gelegenheden aangrijpen, die de wisselvallige loop der wereldgebeurtenissen aan de vrienden van ons vaderland geeft.

Amsterdam, Mei 1886.

OVER DE BELANGEN VAN DEN NEDERLANDSCHEN STAM IN ZUID-AFRIKA.

1887 [1]),

Als EDUARD VON HARTMANN in zijn werk over *Das religiöse Bewusstsein der Menschheit* den godsdienst onzer Germaansche voorouders behandelt, geeft hij tevens van den Germaan eene kenschets, die aller aandacht waard is. De Germaan gelooft aan eene godenwereld, bestemd om na heldhaftigen strijd voorgoed te gronde te gaan, en acht het zijn diersten plicht voor die ten ondergang gewijde goden dapper en trouw te strijden. Wie herkent niet in dien trek de „weemoedsschaduw", die de diepzinnige schrijfster van *Vorstengunst* in de Zweden heeft opgemerkt, maar die inderdaad in meerdere of mindere mate een kenmerk is van alle Germaansche stammen? Ook SCHILLER zegt, als ware hij een zijner heidensche voorvaders:

Was im Lied soll ewig leben
Muss im Leben untergehn.

Met die weemoedsschaduw is de lust tot kampen den Germaan aangeboren. Meent niet dat onze Nedersaksische verwanten, de Westfalen, die er volgens HEINE zoo heerlijk

[1]) Rede, gehouden op het Nederlandsch taal- en letterkundig congres te Amsterdam, 15 September 1887, uitgegeven 1888 in het Verslag van dit congres en het jaarverslag der Ned. Zuid-Afrik. Vereeniging over 1887—1888.

op los kunnen slaan [1]), hun tegenstander een kwaad hart toedragen. Neen, als zij elkander duchtig toegetakeld hebben, zweren zij eeuwige vriendschap. Het duel aan de Duitsche universiteiten wordt dikwijls niet geheel billijk beoordeeld. De Germaan is een *animal pugnax*. Als hij niet naar het zwaard mag grijpen om iemand te bestrijden, dien hij eigenlijk zeer goed mag lijden, dan neemt hij de pen op. Hoe heftig en ongezouten kon bijv. JOHANNES VAN VLOTEN te velde trekken tegen een ieder, die het waagde slechts met den vinger te wijzen naar een der vele stokpaardjes, waarop hij zoo vermakelijk placht te rijden! En toch was diezelfde man, naar het getuigenis van allen, die hem nader kenden, de goedhartigheid en de welwillendheid in persoon. Zulke voorbeelden zijn er in Germaansche landen vele, en het is, vooral op een letterkundig congres, eene troostrijke gedachte dat het grootste deel van de bitterheid, die uit strijdvoerende pennen vloeit, wel uit den inktkoker komt, maar niet uit het hart.

Het beeld van den Germaan zou echter niet volledig zijn, als VON HARTMANN niet ook, en wel in de allereerste plaats, gewezen had op den ernst en de trouw, waarmede de Germaan de zaken ter harte neemt. „Zijn hoogste doel is dapper te zijn in de trouwe verdediging der zaak, die hij omhelsd heeft; het hoogste loon van die dapperheid is de dood op het slagveld en de overgang naar Walhalla, niet zoozeer om de daar aan te treffen zinnelijke genietingen, maar ter wille van de eer van in *Odin*'s gevolg deel te mogen nemen aan den laatsten, beslissenden slag en aan den ondergang der goden, waarmede die slag eindigt''. [2])

Ware ik niet overtuigd dat ook bij al de leden van deze bijeenkomst een sprank leeft van die oud-Germaansche trouw,

---

[1]) *Wie standen sie prächtig auf der Mensur*
Mit ihren Löwenherzen!
Deutschland, Ein Wintermährchen, X 21.

[2]) VON HARTMANN, t. a. p. blz. 167.

ik zou het niet gewaagd hebben met mijn onderwerp voor U op te treden. Hier vergaderen toch mannen en vrouwen uit Zuid- en Noord-Nederland ter behandeling van taal- en letterkundige onderwerpen, terwijl onze Afrikaansche verwanten, wier belangen ik wensch ter sprake te brengen, zich tot dusverre aan taal en letterkunde al even weinig lieten gelegen liggen als de talrijke Nederlandsche volkplanters in Amerika of de honderd-duizenden stamgenooten in Frankrijk, op wier vergeten bestaan Johan Winkler in het vorig jaar de aandacht vestigde. Toch hebben die Zuid-Afrikaansche Nederlanders aanspraak op de belangstelling ook van deze vergadering, al ware het alleen om de onbezweken standvastigheid, waarmede zij hun taal en volksgeest handhaven, de kalme onverschrokkenheid, waarmede zij daarvoor gevaren en ontberingen te gemoet gingen.

Zelden is een volkplanting slechter bestuurd dan de Kaapkolonie door onze Oost-Indische Compagnie. Maar al waren er redenen tot ontevredenheid te over, al streden de burgers onverpoosd en onvervaard tegen de aanmatiging van dikwijls onwaardige gezaghebbers, dat maakte geen inbreuk op hunne trouw aan het moederland, dat hen zoozeer verwaarloosde.

Toen Willem V in 1795 uit ons land moest wijken, stelden een aantal Kapenaars een adres op, waarbij zij hem verzochten den zetel van zijn rijk naar hun land over te brengen. De bezetting der Kaapkolonie door de Engelschen belette de verzending, en eerst voor eenige jaren werd het uit de archieven opgedolven, toen dr. E. J. P. Jorissen, zonder van dit adres iets te weten, er op gewezen had, hoe geheel anders de loop der geschiedenis had kunnen zijn, als Willem V de man voor zulk een koen besluit geweest was. Jaren lang onder het Engelsch bestuur, vergaten de Afrikaansche Nederlanders hunne betrekking met het moederland niet. Toen de opstand gedempt was, die in 1816 met het bloedige drama van Slachtersnek eindigde, ontkenden de beschuldigden in opstand geweest te zijn tegen hun wettigen souverein.

Niet de koning van Engeland kon aanspraak maken op dien titel; zij waren onderdanen van den Prins van Oranje [1]).

Vele jaren later, toen de Boeren na een reeks van zwerftochten en oorlogen, die de stof leveren voor een heldendicht, de republiek van Natal gesticht hadden, was de aankomst van één Hollandsch schip, door Amsterdamsche kooplieden gezonden, in staat het denkbeeld te wekken, dat het vaderland zich eindelijk hunner aantrok. Aan den Engelschen bevelhebber, die hen tot onderwerping maande, antwoordden zij het hetzelfde als hunne vaders te Slachtersnek; zij waren onder bescherming van Nederland, en hij had zich met zijne eischen tot Nederland te wenden. En toen de mannen, teleurgesteld, oneenig en ontmoedigd, zich wilden onderwerpen, toen riepen de vrouwen van Pietermaritzburg den Britschen zaakgelastigde in hare vergadering en verklaarden, dat zij, wat de mannen ook mochten besluiten, liever dan weder Engelsche onderdanen te worden, over den Drakenberg naar de woestijn zouden trekken, den dood of de vrijheid te gemoet.

De wakkere vrouwen hebben woord gehouden en hare mannen met zich medegevoerd. Tezamen trokken zij onder namelooze ellende over den Drakenberg en stichtten aan gene zijde daarvan den Transvaalschen Staat. De zonen dierzelfde vrouwen hebben in 1881 getoond, dat ook zij den dood verkiezen boven het verlies hunner onafhankelijkheid. En diezelfde geest leeft ook in de Kaapkolonie, al had hij daar geen gelegenheid zich in zoo treffende daden

---

[1]) (Deze bijzonderheid aangaande de verdediging der opstandelingen van 1816, door mij in 1887 opgeteekend uit den mond van een man, die het uitnemend goed kan weten, wordt *niet* gevonden in Theal's in 1891 verschenen verhaal van de bedoelde gebeurtenissen, *History of South-Africa* (1795—1834), London 1891, blz. 187—196. Ik vermoed daarom dat deze voorzichtige geschiedschrijver het voor een legende houdt, althans geen bewijzen daarvoor heeft gevonden. Wat in de volgende alinea aangaande de Boeren en hun vrouwen in Natal wordt medegedeeld vindt men in Theal, *History of the Boers*, blz. 157 vlg. en 179 vlg.) Noot van 1896.

te uiten. Reeds meer dan twee menschengeslachten bestaat daar het Engelsch bestuur; sedert vele tientallen van jaren zijn er vele rechters en onderwijzers, die de landtaal niet of nauwlijks verstaan. Toch is er in de laatste jaren eene zeer krachtige beweging voor die taal geboren.

Om die beweging goed te doen begrijpen is het noodig iets te zeggen over den eigenaardigen staatkundigen toestand van Zuid-Afrika. *Blacks, Boers, British* is de allittereerende titel van een uitnemende boekje, waarin F. R. STATHAM in 1881 dien toestand duidelijk schetste. *Blacks* d. w. z. Kaffers en Hottentotten, voor verreweg het grootste gedeelte niet, zooals men gewoonlijk meent, de oorspronkelijke eigenaars der gronden, die thans de Afrikaner bezit, maar inboorlingen van allerlei ras, dikwijls diep uit de binnenlanden afkomstig, die, tegen de dwingelandij hunner hoofden bescherming zoekend onder het streng, doch rechtvaardig bestuur der Afrikaners, zich op onrustbarende wijze hebben vermenigvuldigd. *Boers*, d. w. z. Afrikaner Boeren, die deels van Nederlandschen, deels van Franschen, Duitschen of Engelschen oorsprong allen gehollandiseerd zijn, de Afrikaander taal spreken en den Nederlandschen Staten-Bijbel dagelijks als godsdienstig huisboek gebruiken. Eindelijk *British*, Engelsche landverhuizers uit een lateren tijd, aangekomen met negentiende-eeuwsche denkbeelden, vol ingenomenheid met Engeland's grootheid en den wasdom der democratie, vol afkeer en minachting voor de manieren en inzichten der boeren-bevolking en vastelijk overtuigd, dat er voor de beschaving meer te wachten is van Kaffers dan van *Dutch Boers.* Jaren lang heeft de boerenbevolking, afkeerig van staatkundige bemoeiingen, en op hare verspreide hoeven moeilijk tot samenwerking komende, zich laten regeeren door vreemdelingen, die uit de hoogte van hunne wijsheid op hen nederzagen. Maar zij heeft ten slotte begrepen dat hare levensbeginselen wel de moeite en de gevaren van een strijd waard zijn. Van de Simonsbaai tot aan de Limpopo,

over eene uitgestrektheid grooter dan Frankrijk en Duitschland te zamen, is zij in ernstig verzet gekomen tegen de poging om hare eigendommelijkheid, haar taal en haar volksgeest uit te wisschen ter wille van een nieuwerwetsch wereldburgerschap, dat alles, wat nationale kleur en geur heeft, van den aardbodem zou willen zien verdwijnen. Het merkwaardigste daarbij is de zelfstandigheid, de oorspronkelijkheid dier beweging, de zeldzaamheid van leiders, die merkbaar boven de menigte uitsteken. Het moeten wel onontwikkelde Boeren geweest zijn, die in 1835 en volgende jaren uit de Kaapkolonie in de woestijn trokken met het nevelachtig denkbeeld, dat het Heilige Land dien kant uit lag en dat het hun, evenals JOZUA, gelukken zou dat land van melk en honig, al was het ook na een zwerftocht van veertig jaren, te bereiken. En ook thans nog staan haast allen, die door eene Europeesche opvoeding zoogenaamd beschaafd en ontwikkeld zijn geworden, tegenover het streven der Hollandsche Afrikaners, die in de Kaapkolonie en elders de groote meerderheid der bevolking uitmaken.

Ondanks dat verzet van de meesten dergenen, die door kennis en beschaving geroepen zouden zijn zich aan het hoofd te stellen, maakt de Afrikaner beweging zich rustig en gestadig baan. Reeds wordt er Hollandsch gesproken niet alleen in den volksraad te Pretoria en te Bloemfontein, waar geen andere taal wordt toegelaten, maar ook in het Kaapsche parlement. Weinige jaren geleden waagde het een Boer, JANSE VAN RENSBURG genaamd, voor het eerst daar zijn moedertaal te gebruiken. [1]) In de zitting, die op 6 Augustus l.l. gesloten werd, hoorde men reeds in het Huis

---

[1]) Later is mij gebleken dat de heer VAN RENSBURG een voorganger had in den heer LUTTIG, lid van het parlement voor Beaufort-West, die in 1882, voordat — in datzelfde jaar — de wet werd aangenomen, waarbij het gebruik der Hollandsche taal werd toegelaten, bij wijze van verklaring van beginselen eene rede hield in zijne moedertaal. Hoelang zal het nog duren, voordat de eerste Vlaming dat te Brussel doet? Noot van Mei 1888.

bijna evenveel Hollandsch als Engelsch. Reeds wisten de Afrikaners te bewerken dat de rechter zijne vonnissen, de notaris zijne akten niet alleen in het Engelsch, maar ook in het Hollandsch moet stellen, als dat verlangd wordt. Op elke vergadering van den Afrikaner Bond, het orgaan der beweging, komen de miskende rechten der Nederlandsche taal ter sprake. Op de laatste van die vergaderingen op 28 Maart l.l. en volgende dagen te Utenhage gehouden, kon de vergadering hare tevredenheid betuigen met en haren dank voor de „regeling van het examen voor den civielen dienst voor 1888, wat het verplicht maken van kennis der Hollandsche taal voor alle candidaten betreft. [2]).

Zij drong voorts aan op zekere maatregelen tegen ambtelijke handigheden, waardoor de gelijkstelling van de Hollandsche en Engelsche talen bij de rechtspraak en de notarieele akten eene doode letter dreigde te worden, en had het genoegen de Regeering naar haar wensch te zien luisteren. En daar de Afrikaners in het parlement de onbetwiste meerderheid hebben, kunnen zij rustig en bedaard voortgaan op den weg, die tot handhaving hunner nationale eigendommelijkheid voeren moet.

Ik wensch van de zeldzame gelegenheid, waarbij vele Vlamingen en Noord-Nederlanders, door een gemeenschappelijk streven vereenigd, bijeen zijn, gebruik te maken om U te vragen of de zaak van onze stamverwanten in Zuid-Afrika niet meer gesteund behoort te worden. Vooral tot de Zuid-Nederlanders, wier omstandigheden zoozeer op die der Afrikaners gelijken, richt ik die vraag.

Toen in 1881 het Transvaalsche volk met stoffelijke wapenen voor dezelfde zaak streed, klonk de stem van het gemeenschapsgevoel luide en blijde uit alle Nederlandsche gouwen. Maar verdient de strijd, die in Zuid-Afrika voort-

---

[2]) Volgens het Bijvoegsel van den te Kaapstad verschijnenden *Zuid-Afrikaan* van 7 April l.l.

durend met geestelijke wapenen gevoerd wordt, niet nog meer belangstelling en nog meer waardeering?

Wij Noord-Nederlanders moeten ons schamen, als wij bedenken, hoe zeer wij de Kaapsche Boeren verwaarloosd hebben, als waren zij familieleden, waarvan men liever niet hoort.

Eerste voorbeeld van die verwaarloozing. Toen zij in 1853 hun theologische kweekschool te Stellenbosch oprichtten, wendden zij zich links en rechts tot eenigszins bekende jeugdige Nederlandsche godgeleerden, met de bede om een hoogleeraarsambt en de leiding der school op zich te nemen. Niemand verkoos de gemakken en voordeelen van zijne stelling alhier op te geven om zich een werkkring te scheppen te midden der heerlijke natuur en der trouwhartige bevolking van Zuid-Afrika. Ten einde raad, moesten de Kapenaars zich tot een ijverig geleerde van Schotsche afkomst wenden... en thans reeds spreken de in Zuid-Afrika gevormde predikanten beter Engelsch dan Hollandsch en vertoont de Nederd. Herv. Kerk in Zuid-Afrika allerlei eigenaardigheden, die zuiver Angelsaksisch en den Kaapschen Boer eene voortdurende ergernis zijn.

Tweede voorbeeld. Meer dan twee menschengeslachten lang zonden de Kapenaars, schoon onder Engelsch bestuur, hunne zonen hier ter studie. Wij dachten daaraan zoo weinig, dat wij bij het bespreken der nieuwe wet op het hooger onderwijs, in 1876 niet eens bemerkten, hoe zeer die wet alle vreemdelingen, en dus ook de Kapenaars van onze hoogescholen weert. Eerst in 1885 deden wij iets, maar lang niet genoeg om die fout te herstellen.

Derde voorbeeld. Wij bezoldigen consuls en diplomaten op vele plaatsen, waar zij weinig te doen hebben; maar geld voor een consul te Kaapstad, Bloemfontein of Pretoria kon er tot dusver niet overschieten. Toch vordert het nationaliteitsgevoel, dat daar een bekwaam en voortvarend man het vaderland vertegenwoordigt en den band tusschen den

ouden stam en de jonge loten in het leven houdt. [1])

Vierde en laatste en ergste voorbeeld. Sedert lang hadden wij de gewoonte, onze verloren zonen naar Zuid-Afrika te zenden. Geen wonder dat men daar met het woord Hollander het denkbeeld verbindt van een drinker en een vloeker, die nergens voor deugt. Geen wonder dat men een Nederlander meent te prijzen door te zeggen, dat men hem wegens zijn gedrag en karakter voor een Afrikaner zou houden. Geen wonder dat men verbaasd staat, als in Nederland ware belangstelling in Zuid-Afrikaansche zaken, met ijver en kennis gepaard, aan den dag gelegd wordt en dat de vraag naar de lippen rijst: Kan er uit Nazareth iets goeds voortkomen?

De vrijheidsoorlog der Transvalers heeft aan dien toestand een einde gemaakt. Op de roepstem van den wakkeren HARTING hebben duizenden Nederlanders geantwoord, en er is gezorgd dat zijn werk, ook na zijn dood, voortgezet wordt. Het doel, dat hij zich voorstelde, was „de banden met onze stamgenooten in Zuid-Afrika nauwer toe te halen" en „de publieke opinie over de toestanden aldaar voor te lichten." Dat doel wordt nog altijd nagejaagd door de *Nederlandsch Zuid-Afrikaansche Vereeniging,* die zijne erfenis aanvaard heeft. De moeilijkheden, waarmede zij aanvankelijk te kampen had, waren zeer groot. Gemis aan belangstelling alhier, levendig wantrouwen in Zuid-Afrika zouden zeer velen afgeschrikt hebben. Toch heeft zij volgehouden en kan thans niet alleen het *Luctor,* maar ook het *Emergo* van het Zeeuwsche wapen op zich zelf toepassen.

Dat zij Uw aller belangstelling verdient, behoef ik niet in den breede aan te toonen. Leest, bid ik U, het kort en bondig pleidooi, door den nestor der beoefenaren van de

---

[1]) Thans — Mei 1888 — hebben wij een *consul missus* te Pretoria, maar behelpen ons te Kaapstad en Bloemfontein nog altijd met onbezoldigde consuls.

(Later is er ook een *consul missus* te Kaapstad benoemd.)

Noot van 1896.

Nederlandsche taal, prof. M. de Vries, met een zestal geestverwanten in *De Gids* voor haar gevoerd, en dat in deze zaal voor elk belangstellende te krijgen is. [1])

Het „plan van omvangrijke werkzaamheid", dat zij ontworpen heeft en aan welks volvoering zij met grooten voorspoed arbeidt, kan — zegt De Vries — „in zijne vér strekkende beteekenis niet korter en juister worden weergegeven dan door het te schetsen als de weldoordachte toepassing van Halbertsma's treffend woord „de taal is gansch het volk, zij is de natie zelve". [2])

Van alle kanten door Engelschen omringd en aan Britsche invloeden blootgesteld, loopen de Afrikaners in vredestijd veel grooter gevaar hun taal en hun volksgeest te verliezen dan in den oorlog onderworpen te worden door wapengeweld, dat zij zoo krachtig weten te weerstaan. Alleen trouwe handhaving onzer gemeenschappelijke moedertaal en vaderlandsche zeden kan op den duur hunne nationale zelfstandigheid redden.

Het zou mij te veel tijd kosten U zelfs zeer beknopt te spreken over de middelen, waardoor de *Nederlandsch Zuid-Afrikaansche Vereeniging* hen daarbij te hulp tracht te komen, en ik zou daardoor ongetwijfeld onzen Voorzitter dwingen zijn hamer op te heffen tegen den schuldigen spreker, dien zijne welwillendheid reeds zooveel langer aan het woord liet, dan het programma van dit congres toestaat. Alleen vraag ik U of de handhaving Uwer moedertaal, de handhaving der nationale zelfstandigheid van een onzer Nederlandsche stammen, die even groot gevaar loopt verengelscht als de Vlamingen indertijd verfranscht te worden, geen wapenkreten zijn, die een echo moeten vinden in Uw aller gemoed.

---

[1]) De Nederlandsch Zuid-Afrikaansche Vereeniging, Gids, Nov. 1886.

[2]) Prof. J. A. Alberdinck Thijm deelde op het congres mede, dat dit vers toekomt aan Prudens van Duyse, wiens goede verzen niet zoo talrijk zijn, dat men hem van zijn eigendom mag berooven.

Moge de uitkomst bewijzen dat ik mij niet bedrogen heb, toen ik verwachtte dat Gij als de oude Germanen, die von Hartmann beschrijft, U ernstig en trouw zult wijden aan de zaken, die met alle recht een deel van Uw hart en van Uw arbeid vragen; dat de daarbij onvermijdelijke strijd en de onzekerheïd van den uitslag U niet afschrikken, maar veeleer aanvuren om Uw deel van de opoffering, de moeite en de mogelijke nederlaag vooral niet te missen

TRANSVAALSCHE ZAKEN
in 1890.

I.

Op Maandag 11 Augustus l.l. werd de in Mei geopende zitting van den Volksraad der Zuid-Afrikaansche republiek gesloten. De voorzitter richtte zich achtereenvolgens tot den staatspresident, tot de hoofdambtenaren, tot de leden, en zijne toespraak werd beantwoord door president Kruger, door den staatsprocureur Dr. Krause namens de ambtenaren, en door den heer Lombaard namens de leden. Na eene dankbetuiging aan den secretaris werd de plechtige vergadering, volgens 's lands wijs, door een der predikanten met een dankgebed gesloten.

Ook vreemdelingen, anders geneigd met eenige minachting op dit parlement van Boeren neder te zien, erkenden dat er, ondanks storende omstandigheden, iets zeer ernstigs en iets zeer verheffends was in deze sluiting van den Volksraad. De korte toespraken geven den indruk van hartelijk vertrouwen en wederkeerige waardeering, en zij toonen dat de sprekers zich levendig bewust zijn van de gewichtige beteekenis, die deze zitting voor de toekomst van het volk heeft.

Belangrijke wijzigingen in de staatsregeling waren noodig geworden, omdat sedert 1886 eene groote menigte vreemdelingen naar de goudvelden gestroomd is. De ontwikkeling van het mijnwezen en de nijverheid vereischte dringend dat de Boeren hunne bezwaren tegen den aanleg van spoorwegen op zij zouden zetten. De ongeordende toestand van Swaziland, oudtijds een deel der Zuid-Afrikaansche republiek, maar sedert den vrijheidsoorlog daarvan gescheiden en bij de Londensche conventie van 1884 niet teruggegeven, en de vestiging der „Britsche Zuid-Afrikaansche maatschappij" van

Cecil Rhodes, die de landen benoorden de Transvaal voor handel en nijverheid openen wil, maakten nieuwe onderhandelingen met Engeland noodig.

Wij noemden slechts de drie belangrijkste onderwerpen, die de Volksraad dit jaar heeft moeten behandelen. Bij alle drie hebben de leiders getoond dat zij, hoe conservatief ook van nature, als het noodig is, bereid zijn te wijzigen, wat gewijzigd moet worden. Hoeveel bezwaren zij ook hadden in te brengen, telkens luisterden zij ten slotte naar de waarschuwende stem van Paul Kruger en schonken hunne toestemming aan zulke voorstellen, als de drang der omstandigheden wenschelijk maakte.

De tienduizenden vreemdelingen, grootendeels volwassen mannen, die millioenen kapitaals in het land gebracht hebben, en door het Transvaalsch belastingstelsel het leeuwendeel in de lasten dragen, waren er niet tevreden mede dat de kieswet hun allen invloed op den gang der zaken onthield. Nog meer klaagden zij over de weigering der Regeering om één spoorweg te laten aanleggen, voordat de lijn van Delagoa-baai naar Pretoria tot op zeker punt voltooid zou zijn. Die klachten waren niet meer dan natuurlijk, want het vervoer van machinerieën, bouwstoffen, meubelen enz. naar de goudvelden zou misschien tienmaal goedkooper en veel sneller gaan, als de spoorwegen uit de Kaapkolonie naar Johannesburg verlengd waren. Vele ondernemingen, die thans met moeite in het leven blijven, zouden door die spoorwegverbinding tot grooten bloei kunnen komen.

De vreemdelingen drongen dus aan op politieke rechten en op spoorwegverbinding met de Kaapkolonie. Hunne dagbladpers vertolkte die eischen in den regel op de uiterst vrijmoedige wijze, waarop Engelschen plegen te spreken tot menschen, die niet het voorrecht hebben tot hunne nationaliteit te behooren. Klachten over de domheid en de hebzucht der Boeren, vertoogen dat er „menschen met hersens" aan het hoofd der zaken moesten komen, in plaats van de sukkels, die er thans waren: verwenschingen tegen de

dammed Dutch officials, die de regeeringskantoren vulden, waren de hoofdthema's dier oppositie. De heer LEONARD, oud-lid van het Kaapsche parlement, zoo pas als advocaat naar Johannesburg gekomen, achtte zich geroepen, in eene openbare rede uit te varen tegen die menschen, in Amsterdam, den Haag of „God weet waar" geboren, die daar niets hadden en zich hier vetmesten met honderden pond 's jaars uit de schatkist; — eene ontboezeming, die door dr. JORISSEN (OU JORISSEN genaamd, in tegenstelling van zijn zonen) op even afdoende als geestige wijze beantwoord werd. Bij de komst van den president te Johannesburg was de woordvoerder der deputatie van de „uitlanders" zoo onbescheiden, dat KRUGER hem kortweg de deur moest wijzen, terwijl tegelijkertijd eenige lompe gasten niet ver van daar de Transvaalsche vlag naar beneden haalden.

Men begrijpt, dat noch de eischen der vreemdelingen, noch de manier, waarop die eischen voorgedragen werden, sympathie konden vinden bij den Volksraad, die, met uitzondering van den heer J. F. CELLIERS, lid voor Barberton, uitsluitend uit boeren bestaat, terwijl de heer CELLIERS, ofschoon geen boer, maar als oud-redacteur van de *Volksstem* een „geleerde", toch een „rechte Afrikaner" is, en zich ongetwijfeld nog herinnert, hoe de Engelsche gouverneur tijdens de annexatie hem en zijn blad behandelde. Men zou dus verwacht hebben, dat er van de wenschen der vreemdelingen door den Volksraad geen notitie zou genomen zijn. Daardoor zouden de ontevreden elementen zich aaneengesloten hebben tot eene machtige organisatie, iets dat op den duur tot een burgeroorlog had moeten leiden. Door het beleid van KRUGER en het gezond verstand der Volksraadsleden is dat gevaar bezworen. Aan de instroomende vreemdelingen wordt na niet al te langen tijd kiesrecht gegeven voor de Tweede Kamer, die een beperkte bevoegdheid heeft, en voornamelijk aangelegenheden van mijnwezen en nijverheid behandelen zal, terwijl hare besluiten moeten goedgekeurd worden door de Eerste Kamer, uitsluitend door de oude

kiezers gekozen, en die alleen, zonder medewerking der Tweede, over politieke zaken te beslissen heeft. Daar het bezit van politieke rechten voor de meeste vreemdelingen geen doel is, maar middel tot verbetering van hun financieelen toestand, is de oppositie voorloopig gebroken, al zal er eenig zeemanschap noodig zijn, om conflicten tusschen de twee Kamers te voorkomen.

Ten aanzien der spoorwegen heeft de Volksraad toegegeven aan het verlangen der mijnwerkers, maar door de bespoediging van den bouw der lijn van Lorenço-Marquez naar Pretoria zijn de gevaren, die men van de spoorwegverbinding naar het Zuiden duchtte, grootendeels voorkomen. De Transvaalsche staatslieden vreesden dat, als de spoorwegen uit het Zuiden vroeger gereed waren dan de lijn uit het Oosten, het land economisch geheel afhankelijk zou worden van twee Engelsche koloniën, de Kaap en Natal. Bittere ondervinding heeft hun een halve eeuw lang geleerd, hoe Engeland eene dergelijke macht weet te misbruiken om in de landen, die hun uit- en invoer alleen over Engelsch gebied kunnen bewerkstelligen, allen bloei, ja zelfs alle ontwikkeling tegen te houden. Daarom streefde elke Transvaalsche regeering naar eene verbinding met de zee buiten de Engelsche bezittingen om. President KRUGER heeft die verkregen door zijn spoorweg Lorenço Marquez—Pretoria, en meent blijkbaar dat de aanleg daarvan zoo ver gevorderd is, dat de geopende lijn de concurrentie met de banen uit de Kaapkolonie zal kunnen lijden.

Het moet echter voor de Volksraadsleden eene bittere pil geweest zijn, voor de spoorwegen van den erfvijand het land te openen, en evenzeer aan de drommen, waarmede hij aantrekt, eene stem te geven in het parlement. Toch deden zij het, om grooter kwaad te voorkomen, en, naar wij meenen, terecht. Veel meer moet het hun nog gekost hebben, hunne stem te geven aan de Swaziland-conventie, waarbij het Engelsche gouvernement zich opnieuw zoo getrouw hield aan zijn eeuwenoud devies: *Humble envers les forts, insolent envers les faibles.* Daarover in een volgend artikel.

II

Hadden de Engelschen, die zich met Zuid-Afrikaansche aangelegenheden inlaten, eenige kennis van de ware toestanden, dan zouden zij sedert lang begrepen hebben dat zij niet beter kunnen doen dan hun handen van Zuid-Afrika aftrekken en de Boeren hun gang laten gaan. Overal waar Engeland zich vrijelijk kan wijden aan de bescherming der naturellen, volgt achteruitgang, verwarring, ellende en ten slotte oorlog; waar de Boer het bestuur in handen neemt, schikt zich de inboorling naar het krachtige ras, dat hem door jarenlange ondervinding kent, en heerschen ook voor den inboorling rust, orde en welvaart.

Dit te erkennen is echter van den Angelsaksischen volkstrots te veel gevergd. Daar volgens de Britsche opvatting niemand eenige zaak beter kan doen dan een Engelschman, is het niet mogelijk dat de Boeren in Afrika de naturellenquaestie beter verstaan dan de Engelsche zendelingen en handelaars. Deze zien in den inboorling „*a man and a brother*", en vertroetelen hem, totdat hij eindelijk al te vrijmoedig wordt en een oorlog noodig is, die aan tienduizenden zwarten het leven kost, en den overblijvenden door stroomen van ellende de les van Mephistopheles inpepert:

Du bist am Ende — was du bist.
Setz' dir Perrücken auf von Millionen Locken,
Setz' deinen Fuss auf ellenhohe Socken
Du bleibst doch immer was du bist.

De Boer daarentegen ziet in den Kaffer van den beginne af, wat hij werkelijk is, een wezen van lager ras, voor zelfbestuur ongeschikt. Hij volgt den waren weg om zulke rassen, als zij er voor vatbaar zijn, te beschaven, en dwingt hem tot geregelden arbeid. Het eerste vereischte toch voor hoogere beschaving is, dat de wilde of barbaarsche mensch onttrokken wordt aan de slavernij zijner hartstochten en indrukken, waaronder hij van nature leeft. Hij moet leeren genoegens op te offeren en zich ontberingen te getroosten,

ter wille van een verwijderd doel. Dat leert het stelsel der Boeren hem door hem aan geregelden arbeid te gewennen, terwijl hij in zijn natuurstaat alleen zekere opvoeding in dien zin krijgt door de militaire discipline. Maar daar die discipline slechts nu en dan werkt en de Kaffer zich daarbij dikwijls aan zijn natuurlijke luiheid kan overgeven, terwijl het einddoel, waarmede die tucht hem opgelegd wordt, bij barbaarsche volken niet anders is dan moorden en rooven, zoo begrijpt men dat de beschavende invloed der krijgstucht, waarvan bijv. de Matabele-kaffer onder LOBENGULA onderworpen is, niet opweegt tegen dien van den geregelden veld- en huisarbeid, welken de Boer verlangt van den Kaffer, dien hij in zijn omgeving duldt.

Nu spreekt het wel van zelf dat de afrikaner Boeren hun stelsel van behandeling der naturellen niet in practijk gebracht hebben ter wille van die naturellen zelf. Toen het systeem zich vormde, hadden zij te veel moeite om zelf in het leven te blijven dan dat zij zich met de nooden van anderen konden inlaten. Hartverscheurend zijn de berichten, door ooggetuigen gegeven van de ontberingen en de ellende, die de Boeren en hun gezinnen bij hun „trekken" hebben geleden, en waardoor een minder gezond en sterk ras te gronde zou zijn gegaan. Ook hadden zij de Kaffers waarlijk niet van eene gunstige zijde leeren kennen. Het land, waartoe zij het eerst hun toevlucht namen, was woest en ledig, als de aarde, volgens Genesis 1, 2, omdat de benden van MOSELEKATSE het uitgemoord hadden; het land, waarheen zij zich later begaven, om nader bij de zee te zijn, werd hun verkocht door DINGAAN die, onder het mom van hartelijke vriendschap en waardeering van bewezen diensten, hunne hoofdmannen, die hij als gastheer ontving, verraderlijk vermoordde en tegelijkertijd zijne regimenten afzond met den last, om van de niets kwaads vermoedende Boeren niemand, man, vrouw noch kind, in het leven te laten.

Om te vorderen dat de Boeren, die de inboorlingen door zulke ervaringen leerden kennen, bij hun behandeling in

de eerste plaats aan het belang der Kaffers en eerst daarna aan het hunne zouden denken, moet men een engelsch zendeling zijn. Het pleit voor de menschelijkheid der Afrikanen, dat zij er na het verraad van DINGAAN niet toe overgegaan zijn elken Zoeloe dood te schieten, evenals men in Afrika iedere vergiftige slang doodt, die men toevallig tegenkomt. De Boeren hebben het stelsel aangenomen, dat blijkens hun ervaring alleen het samenleven met de inboorlingen mogelijk maakte. Zij behandelen den inboorling met zachtheid en welwillendheid, als hij zich goed gedraagt, straffen hem streng als hij verkeerd doet, maar het komt niet bij hen op te meenen dat een inboorling een mensch zou kunnen zijn met gelijke aanspraken als zij zelf. Kaffers zijn alleen bruikbaar als een dienstbaar ras, en zullen nog eeuwen lang een dienstbaar ras moeten blijven.

De geschiedenis van Zuid-Afrika leert nu, dat deze beschouwing van de naturellenquaestie, schoon zeker niet uit menschlievendheid voor de Kaffers bedacht, op den duur voor het Kafferras zeer heilzaam is. Waar de Boer heerscht en de Kaffer dient, hoort men niet van ontevredenheid, nog minder van ongeregelheden, en de inboorlingen vermeerderen er onder het patriarchaal bestuur der Afrikaners met eene verwonderlijke en eenigszins verontrustende snelheid. Maar waar de Engelschman zijn philanthropische bemoeiingen gedurende zeker aantal jaren voortzet, daar worden de Kaffers, zooals men in Afrika zegt, „parmantig", d. w. z. brutaal en oproerig. Ten slotte is er een oorlog noodig om te voorkomen dat de min of meer „beschaafde" Kaffers hun menschlievende weldoeners met de uitgezochtste martelingen om het leven brengen.

Maar deze lessen der geschiedenis worden door de Engelschen niet verstaan. Voortdurend gelooven zij dat zij eigenlijk de ware vrienden van den inboorling zijn, de afrikaner Boer een wreedaardig tiran is. De machtige Engelsche zendelinggenootschappen blijven op dit aambeeld kloppen met eene volharding, eene betere zaak waardig, en vinden

daarbij den steun der niet minder machtige kooplieden in geweren, katoentjes enz., die voordeel zien in elke uitbreiding van Engeland's „beschavenden" invloed in Afrika. Daarom vorderde het engelsche gouvernement, toen het aan de Zuid-Afrikaansche Republiek in 1881 hare vrijheid teruggaf, voor zich het toezicht op de behandeling der naturellen; daarom ontnam het Swaziland aan zijne oude bezitters om koning UMBANDINE onafhankelijk te verklaren; daarom weigerde het Zoeloeland te laten aan de Boeren, die daar de orde hersteld hadden. Daarom heeft lord SALISBURY thans ook in de Swaziland-conventie bepalingen doorgedreven, die groote verbittering in de Zuid-Afrikaansche Republiek wekken, en op den duur geheel onhoudbaar moeten zijn.

Toen er gebleken was dat het bestuur van den koning UMBANDINE, die geregeld in staat van dronkenschap verkeerde, in Swaziland slechts in naam bestond en er inderdaad regeeringloosheid heerschte, meende men dat Engeland den tijd gekomen zou achten om Swaziland terug te geven aan zijn oude bezitters, de Boeren der Transvaal, die het zooveel tientallen van jaren met de Swazies uitstekend hadden kunnen vinden. Dat dit weldra geschieden zou, betwijfelde niemand, toen Koning UMBANDINE een paar jaar geleden kwam te sterven en eene nieuwe regeling der zaken dringend noodig werd. Doch weldra vernam men dat Engeland niet geneigd was van zijn vermeende rechten op Swaziland afstand te doen zonder eene hooge vergoeding. Er was in Engeland door den heer CECIL RHODES, thans premier van het kaapsche Ministerie, eene Maatschappij opgericht, die beschikt over een zeer groot kapitaal, en de bedoeling heeft de „spheer van den britschen invloed" uit te breiden in de landen ten westen en ten noorden der Zuid-Afrikaansche Republiek. Het gerucht ging, dat Transvaal het kleine Swaziland zou krijgen, mits het voorgoed afzag van alle uitbreiding in het westen en het noorden, en beloofde de Maatschappij van RHODES te ondersteunen. Velen betwijfelden of Transvaal daardoor niet veel meer verliezen zou dan het in Swaziland kan

winnen; anderen meenden dat men zich naar den wensch van het machtige Engeland schikken moest.

De Swaziland-conventie, die dezer dagen gesloten is, legt niet alleen aan de Zuid-Afrikaansche Republiek de bovengenoemde verplichting tegenover RHODES' Maatschappij op, maar dwingt haar ook toe te treden tot het Zuid-Afrikaansche tolverbond, waardoor haar stelsel van belastingen geheel gewijzigd moet worden en zij hare onafhankelijkheid op dit punt prijs geeft. Voor die opofferingen krijgt Transvaal..... niet Swaziland, waar een toestand geschapen wordt, die in hoofdzaak gelijkt op de veelhoofdige regeeringloosheid, welke er thans heerscht, maar den zoogenaamden kleinen Vrijstaat, een republiekje in Swaziland, uit drie, vier boerenplaatsen bestaande, benevens een strook land naar de zee en de plaats voor eene zeehaven aan de Kosi-baai. Welke waarde deze concessie van Engeland heeft, zien wij in een volgend artikel.

III.

In ruil voor alles, wat de Zuid-Afrikaansche Republiek bij de Swaziland-conventie opoffert, is Engeland edelmoedig genoeg om haar eene verbinding met de zee toe te staan.

Tusschen de aan Portugal toebehoorende Delagoabaai en de vroeger aan de Boeren afgestane, thans britsche Luciabaai, ligt aan Afrika's Zuidoostkust de kleine Kosi-baai, van welke nog niemand weet of er eene goede haven te maken is. Het land, dat zij bespoelt, behoort aan de Amatonga's. Welnu, Harer Majesteit's Gouvernement neemt in art. 11 der conventie welwillend op zich zijn invloed te gebruiken om voor de Zuid-Afrikaansche republiek bij de Kosi-baai, aan de kust van Amatonga-land een stukje grond te verkrijgen van 10 mijlen straal, benevens een strook land ter breedte van drie mijlen tot het aanleggen van een spoorweg. Zoo zal de Zuid-Afrikaansche Republiek dus in het bezit

komen van de lang gewenschte zeehaven. Ongelukkig ligt Swaziland tusschen Amatonga-land en de Republiek, zoodat geen Transvaler het nieuw gewonnen stukje land kan betreden zonder het grondgebied van een anderen staat te passeeren. Wel vergunt Engeland grootmoedig aan de Republiek ook in Swaziland een strook lands ter breedte van drie mijlen aan te koopen ter verlenging van den spoorweg, maar de souvereiniteit over dat strookje in Zwaziland zal niet aan de Zuid-Afrikaansche Republiek toekomen.

Of de Republiek ooit gebruik zal maken van haar recht om dat land te koopen en dien spoorweg aan te leggen? Het is niet in te zien welk eene waarde zulk een verbinding met de zee voor Transvaal hebben kan. Of de Kosibaai eene bruikbare haven is, weet men niet. Het geld voor den spoorweg zal nagenoeg weggeworpen zijn, daar de handel waarschijnlijk de oude wegen over Natal en Delagoa-baai zal blijven verkiezen. In geval van oorlog met Engeland is de verbinding met de zee niet veilig, omdat de spoor door Swaziland gaat, dat door eene gemengde commissie bestuurd zal worden. Kortom, indien men aanneemt dat de Volksraad en de Transvaalsche Regeering voordeel hebben gezien in dien spoorweg naar zee en die havenplaats bij Kosibaai, dan hebben zij zich schromelijk om den tuin laten leiden.

Uit de gehouden discussie en het gevallen besluit blijkt echter dat de Transvalers Engelands edelmoedigheid op den rechten prijs wisten te schatten. De onderhandelingen tusschen Engeland en de regeering hebben zeer lang geduurd, en zijn eerst geslaagd, toen de invloedrijke Hofmeyr, het hoofd der Afrikanerpartij in de Kaapkolonie, naar Pretoria overkwam om de zaak tot een goed eind te brengen. En toen de conventie bekend werd, vond zij in den Volksraad niets anders dan scherpe afkeuring en wekte zij daar bittere verontwaardiging. Niemand dan president Kruger nam het woord om haar te verdedigen. De woorden zelf van het besluit, waarbij zij aangenomen werd, toonen duidelijk hoe gaarne men alle onderhandelingen met Engeland had afgebroken.

Na verwerping van een drietal voorstellen, strekkende om de conventie óf onmiddellijk te verwerpen, òf de ratificatie uit te stellen, nam de Volksraad met 20 tegen 10 stemmen het volgend besluit:

„De Volksraad, kennis genomen hebbende van de conventie, op den 2den Augustus l.l. te Pretoria gesloten tusschen de Zuid-Afrik. Republiek en H. M. de Koningin van het vereenigd koninkrijk van Groot-Britannië en Ierland;

„Met leedwezen ziende dat H. M.'s gouvernement nog niet heeft willen toestemmen in bepalingen, waardoor de rechtvaardige aanspraken en rechten van deze republiek worden erkend, echter wenschende vriendschappelijke betrekkingen met H. M.'s gouvernement te onderhouden en te versterken;

„Tevens lettende en vertrouwende op de belofte van H. M.'s gouvernement om, wanneer het gezamenlijk gouvernement in Swaziland zal zijn gevestigd en de concessie-aanvragen geregeld, zulke vraagstukken in overweging te nemen als het gouvernement der Zuid-Afrik. Republiek voor H. M.'s gouvernement zal brengen, met een streven om aan de wenschen der Zuid-Afrik. republiek zoover als mogelijk te gemoet te komen;

„De genoemde conventie om die reden als een overgangsmaatregel beschouwende;

„Overwegende dat het wenschelijk is uit te doen komen dat de goedkeuring der genoemde conventie niet moet worden opgevat als een afstand doen van rechten en aanspraken, die de Republiek heeft op grondgebied ten oosten van dat der Republiek gelegen en zich die rechten en aanspraken uitdrukkelijk voorbehoudende;

„Verder overwegende dat het voor de Republiek noodzakelijk is zich geen partij te stellen in de quaesties, welke tusschen H. M.'s gouvernement en andere gouvernementen mochten bestaan of ontstaan, met betrekking tot grondgebied gelegen ten noorden en noordwesten van de republiek, en uitdrukkelijk verklarende dat de goedkeuring van de genoemde conventie niet is het stellen van partij in welken zin ook;

„Eindelijk overwegende dat het onmogelijk is art. 22 der genoemde conventie" (waarin reeds dadelijk vrije invoer voor producten van de Kaapkolonie en Natal wordt toegestaan) „van kracht te doen zijn, zoolang de Zuid-Afrikaansche Republiek niet aan de tolverbondconventie deel neemt;

„*Besluit op voorwaarde dat art. 22 der conventie slechts van kracht zal zijn gedurende den tijd dat de Zuid-Afrikaansche Republiek deel-*

nemer zal zijn aan de tolverbondconventie, zijne goedkeuring te hechten aan de genoemde conventie;

„Verder lettende op het feit, dat het voor de veiligheid rust en orde op de noordwestelijke en noordelijke grenzen der Republiek noodzakelijk is, zekere gronden aan die grenzen, nu door de conventie buiten het gebied der Republiek gelegen, waarop kafferstammen zijn gevestigd, die ook gedeeltelijk in het gebied der Republiek wonen, alsook gronden, waarop kafferstammen zijn gevestigd geweest, die van daar zijn verdreven en in het gebied der Republiek gevlucht, op welke gronden die naturellen nog altijd aanspraak maken, aan het gebied der Republiek te hechten;

„Besluit verder de Regeering op te dragen om met H. M's gouvernement in onderhandeling te treden, ten einde de toevoeging van deze stukken grond aan het gebied der Republiek te verkrijgen."

Blijkbaar heeft de Volksraad in de conventie berust, omdat hij er groot gevaar in zag haar te verwerpen. Van welken aard dit gevaar is, laat zich gemakkelijk begrijpen. Ware de conventie niet aangenomen, dan zou Swaziland eenvoudig door Engeland geannexeerd zijn, en zou al spoedig het een of ander conflict met de Boeren, die daar weiderechten hebben, de aanleiding of het voorwendsel gegeven hebben tot een oorlog. Sedert vele maanden is de openbare meening in Engeland sterk tegen de Boeren opgezet. Het afstaan van Swaziland aan de Republiek werd door de bekende naturellenvrienden voorgesteld als eene schandelijke verzaking van Engeland's nationale taak, de bescherming der zwakken tegen hunne sterke onderdrukkers. De Engelsche troepen in Zuid-Afrika zijn waarschijnlijk vrij wat sterker en beter uitgerust dan in 1880. Een conservatief Engelsch ministerie, dat den onder Gladstone geleden smaad van Amajuba uitwischte en daarbij den schijn aannam, den verdrukten Kaffer tegen zijn barbaarschen meester te helpen, zou de naderende algemeene verkiezingen met meer gerustheid te gemoet kunnen gaan.

Het spreekt van zelf, dat dergelijke overwegingen in den Volksraad niet openlijk zijn uitgesproken. Zelfs in de Afrikaansche pers worden zij niet ronduit vermeld. Maar wat

anders zou den Volksraad bewogen hebben, met groote meerderheid eene conventie aan te nemen, die ieder lid afkeurde, en wier schromelijke hardheid zoozeer in het oog sprong, dat men zich verplicht achtte, in het besluit tot aanneming zelf daartegen te protesteeren?

De *Standaard*, die in haar nommer van 5 September een hoofdartikel aan dit onderwerp wijdde, noemt daarin de Swaziland-conventie een „valstrik voor Transvaal". Zij schijnt dus te meenen dat de Transvalers, door de slimheid der engelsche diplomaten om den tuin geleid, groote voordeelen hebben afgestaan voor iets van weinig waarde, de haven aan de Kosi-baai en den spoorweg daarheen. Uit de discussie in den Volksraad blijkt, dat die voorstelling onjuist is. De Transvalers zijn niet door een misleidend lokaas bedrogen, maar hebben de conventie geteekend uit vrees voor erger. Er heerscht groote verbittering in het land, niet alleen tegen Engeland, maar ook tegen den heer Hofmeyr, den Kaapschen staatsman, die, naar de voorstelling der Transvaalsche bladen, namens Engeland aan de Regeering te Pretoria het pistool op de borst kwam zetten.

Het spreekt van zelf, dat het hoogst moeilijk is bij de beoordeeling der Zuid-Afrikaansche aangelegenheden, die wij hier zoo onvolledig kennen, zich voor misvattingen te bewaren. Toch zou ik willen vragen, of de ontevredenheid op den heer Hofmeyr niet ongegrond is? Heeft hij Regeering en Volksraad overtuigd dat de toestand in Engeland verwerping der conventie voor Transvaal levensgevaarlijk maakt, moet men hem dan niet dankbaar zijn, dat hij bijtijds en met zoo goed gevolg gewaarschuwd heeft? Stel dat de heer Hofmeyr niet gekomen, de conventie verworpen, de oorlog uitgebroken ware onder de bestaande, waarschijnlijk voor Transvaal zeer ongunstige omstandigheden, zou de Zuid-Afrikaansche Republiek er dan beter aan toe geweest zijn?

De Swaziland-conventie is zeer zeker eene overwinning voor Engeland en eene nederlaag voor de Afrikaner kolonisten. Maar of die overwinning eene duurzame wezen

zal, mag betwijfeld worden. Wisselvalligheid en inconsequentie zijn de standvastige kenmerken der Engelsche politiek in Zuid-Afrika. Thans laat Engeland aan de Boeren de tanden zien, over een paar jaren roept het wellicht hunne hulp in. Wil de heer RHODES ten Noorden en Noordwesten van Transvaal werkelijk invloed verkrijgen, dan zal hij den vriendschappelijken steun der Boeren allerminst kunnen missen. Alleen de Boeren kunnen de krijgshaftige Matabeles en andere Kafferstammen, die daar huizen, zooveel ontzag inboezemen, dat zij handelbaar zijn. Europeesche troepen of Europeesche vrijwilligers zouden daar een Zoeloeoorlog te gemoet gaan, nog vreeselijker dan die in 1879 met CETJWAYO gevoerd werd. [1]) Naar alles wat men van den heer RHODES verneemt, weet hij dat zelf zeer goed en zal de uitbreiding der „spheer van den Britschen invloed" benoorden de Transvaal in de eerste plaats eene uitbreiding van den werkkring van de eigenlijke Afrikaner kolonisten, de Boeren, zijn. In de moeilijke tijden, die zijne Maatschappij te gemoet gaat, moeten er oogenblikken genoeg komen, waarin de Zuid-Afrikaansche Republiek met veel kans op slagen kan aandringen op wijziging der onbillijke Swaziland-conventie. De Boeren zijn even taai en vasthoudend als de Engelsche politiek wispelturig is.

Maar zal inmiddels niet door den voortdurenden aanvoer van vreemdelingen Transvaal een Engelsch land zijn geworden? Aan die kans wijden wij een laatste artikel.

IV.

In Engeland hebben vele schrijvers de meening verbeid, dat de Zuid-Afrikaansche Republiek binnen enkele jaren een Engelsch-sprekend land zal worden. Het aantal naar de

---

[1]) (De oorlog van 1893 heeft bewezen, dat ik de weerkracht van LOBENGULA overschat heb. Men bedenke echter dat er onder de mannen der *Chartered Company*, die toen LOBENGULA verjoegen, zeer veel Afrikaners waren.) Noot van 1896.

goudvelden gestroomde vreemdelingen is — zeggen zij — nu reeds grooter dan de geheele Boerenbevolking, mannen, vrouwen en kinderen tezamen, en de toevoer houdt altijd maar aan. Op het vasteland hebben vooral de toespraken, in België en Nederland door den heer S. J. Dutoit gehouden, dezelfde verwachting in de hand gewerkt. Het heette dat de heer Dutoit, behalve voor zijn bijzondere zaken, ook naar Europa kwam om de landverhuizing te bevorderen van Nederlandsche boeren en Vlaamsche mijnwerkers, omdat hij zulk eene versterking van het niet-Engelsch bestanddeel der bevolking volstrekt noodig achtte ter bestrijding van den steeds klimmenden Britschen invloed.

Of de heer Dutoit inderdaad zulk eene meening was toegedaan, en zulke gevolgen van eene immigratie wachtte, is moeilijk met zekerheid uit te maken. Wat men vernam van zijne uitingen hier te lande en in België, zou er voor pleiten, maar is lijnrecht in strijd met wat een verslaggever in den *Pall-Mall*, naar zijn zeggen, te Londen uit den mond van den heer Dutoit opteekende. De brochure, waarin de heer Dutoit een afscheidswoord tot zijn Europeesche vrienden richt [1]), handelt nagenoeg uitsluitend over de schitterende oeconomische vooruitzichten van zijn vaderland, maar zwijgt geheel over de tegenstrijdigheid, tusschen zijne verklaringen te Londen en op het vasteland opgemerkt. Wij weten dus niet, hoe hij over het gevaar der vreedzame annexatie van Transvaal door het Angelsaksische ras denkt, en het gaat niet aan zich op zijn gezag te beroepen, om de grootte van dat gevaar in het licht te stellen.

Betrouwbare gegevens over het aantal der immigranten ontbreken. [2]) Een Engelsch schrijver schatte het op niet minder dan 100,000 volwassen mannen en verzekerde dat de Boeren in geval van een opstand der delvers daar maar

---

[1]) *Afrika, het land der toekomst*, door S. J. Dutoit, Amsterdam, 1890.

[2]) (d. w. z. in September 1890, toen deze artikelen geschreven werden. Wat later gebleken is, vindt men in een Aanteekening op blz. 68.) Noot van 1896.

10,000 man tegenover zouden kunnen stellen. Waarschijnlijk is dat getal van 100,000 veel te hoog en het andere veel te laag genomen. Dat de aanvoer der immigranten steeds stijgende zou zijn, was misschien juist vóór eenige maanden. Maar sedert de zaken te Johannesburg slecht gaan, de faillieten aan de orde van den dag zijn, de huurprijs der huizen schromelijk daalt, mag men aannemen dat het aantal der vreemdelingen, die Transvaal weder verlaten, zeer groot is, terwijl de slechte berichten over de oeconomische toestanden den aanvoer der immigranten moeten verminderen.

Voorts is het eene illusie van de Engelschen, als zij meenen dat elk immigrant, die naar de goudvelden komt, een winstpost is voor den Britschen invloed. Statistieke gegevens zijn bijna niet voorhanden; alleen is het bekend dat de Kaapkolonie, de Vrijstaat en Natal een groot contingent leverden tot de immigratie, terwijl Duitschland, Nederland, Ierland, Amerika en Australië zich niet onbetuigd lieten. Wel hebben de Engelschgezinden de journalistiek grootendeels in handen, waardoor de schijn ontstaat, als ware de bevolking der goudvelden in haar geheel Engelschgezind. Maar uit zekere verschijnselen blijkt dat een groot deel der bevolking geheel anders denkt dan de woordvoerders in de dagbladen. Zoo gaf eene volkstelling in een der wijken van Johannesburg, wier uitkomsten dezen zomer in de Transvaalsche bladen werden opgenomen, tot slotsom, dat in die wijk van de ruim 2000 bewoners nog geen derde deel geboren was in Engeland en Schotland en een grooter aantal in de Kolonie en den Vrijstaat. Zoo richtte de Kaapsche predikant Martins in Johannesburg eene school voor meergevorderden op, waar het onderwijs uitsluitend gegeven zal worden in de Nederlandsche taal. Waarschijnlijk zou eene nauwkeurige statistiek leeren, dat nog niet de helft der bevolking te Johannesburg als moedertaal Engelsch spreekt, terwijl men gerust aannemen kan dat velen dier Engelsch-sprekende bewoners, evenals de Ieren, „Homerule" boven Harer Majesteits gouvernement zouden verkiezen.

Nog om een andere reden zijn de vreemdelingen in Transvaal niet zoo gevaarlijk als zij schijnen. Natuurlijk zijn de meesten jonggezellen, die in het nieuw Eldorado hun fortuin willen maken. Velen bezwijken onder de ontberingen en vermoeienissen en sterven of keeren teleurgesteld terug naar het land, van waar zij kwamen; sommigen winnen in korten tijd een „klompje geld" en zoeken een ander werelddeel om daarvan te leven op aangenamer wijze, dan hun dat in Zuid-Afrika mogelijk is. Die blijven en zich vestigen, huwen in vele gevallen eene der dochters van het land. Kinderen nu volgen haast altijd de nationaliteit der moeder. De Afrikaner partij, die zich in geheel Zuid-Afrika zoo krachtig tegen den invloed van het Engelsch Ministerie van koloniën kant, telt onder hare ijverige leden tal van Engelsche namen. In den regel zijn de dragers dier namen geen personen, die zelf uit Europa verhuisden, maar mannen, in Zuid-Afrika geboren en met hun Hollandsche landgenooten geheel eenstemmig in de bestrijding der gevaarlijke Engelsche naturellenpolitiek. Zoo zal het ook in Transvaal gaan, als de ontwikkeling van het land zonder groote schokken plaats vindt. De zonen van hen, die thans eerste roervinken zijn in de beweging tegen het Boerenbestuur, zullen waarschijnlijk begrijpen dat hun vaders verkeerd hebben geoordeeld.

Is dus naar mijn bescheiden meening de instrooming van Angelsaksische vreemdelingen voor de toekomst van Transvaal als Hollandschen staat niet zoo te vreezen als men dikwijls aanneemt, meer gevaar ducht ik van de plaatsing van millioenen Engelsch kapitaal in Transvaalsche ondernemingen en van den gebrekkigen toestand van het onderwijs in de Zuid-Afrikaansche Republiek. Komt de mijnbouw, de nijverheid, de handel geheel in Engelsche handen en worden de Boerenzonen niet beter opgevoed, dan staat het te vreezen dat de hoogere standen in Transvaal binnen kort Engelsch zullen zijn, de Boeren en de Kaffers het mindere volk uitmaken. Tegen dit gevaar kan de Regeering niet anders doen dan, vooreerst, eene welwillende houding aannemen tegenover

ondernemingen, die niet met Engelsch kapitaal werken en hare kantoren niet met Engelschen bezetten; ten tweede, zorgen dat zij Engelsche en Engelschgezinden uit de ambtenaarswereld houdt, en, ten derde, de opvoeding der Transvaalsche jeugd krachtig ter hand nemen.

Gelukkig schijnt president KRUGER ook bij deze zaken blijk te geven van dezelfde schranderheid, die reeds zoo dikwijls aan den dag gekomen is. Hij stond pal voor de Nederl. Zuid-Afrik. spoorwegmaatschappij, ook onder de moeilijkste omstandigheden en dat zij ten slotte alle bezwaren te boven kwam, is vooral aan hem te danken. Hij zorgde dat de op te richten Nationale Bank niet in Engelsche handen kwam, en gaf haar aan LABOUCHERE OYENS & Co. te Amsterdam, in verbinding met een Berlijnsch bankier. Voor de oprichting eener grondcrediet-maatschappij werd eene overeenkomst getroffen met een Parijsch huis. Bewijzen genoeg om te doen zien, dat de Transvaalsche Regeering veel doen wil om de dreigende financieele afhankelijkheid van Engeland te voorkomen. Als nu maar de Hollandsche industrieelen en kooplieden zorgen de hun toegestoken hand te grijpen en in Zuid-Afrika tot hun eigen voordeel en ten nutte van den Staat werkzaam te zijn.

Wat de ambtenaarswereld betreft, zoo is het een goed teeken dat de belachelijke aanval op DR. LEYDS wegens een ouden particulieren brief, waarin hij een bekende waarschuwt niet te veel te rekenen op de standvastigheid van generaal SMIT, en de „memorie” tegen de Hollandsche ambtenaren door den Volksraad bejegend zijn met de minachting, die zij verdienen. Het slot was dat niet DR. LEYDS aftrad, maar de heer ESSELEN, volgens de openbare meening de eigenlijke leider der beweging tegen de Hollanders, en die gedoodverfd was als opvolger van DR. LEYDS. Nog meer zegt het feit dat DR. JORISSEN — in 1883 op zoo zonderlinge wijze van zijn ambt beroofd — in ESSELEN's plaats benoemd werd; dat hij edelmoedig genoeg was het vroeger gebeurde te vergeten en de hooge staatsbetrekking aannam.

die hem gelegenheid geeft meer invloed op den gang van zaken te oefenen dan hij in den laatsten tijd had. Dit maakt het toch waarschijnlijk, dat deze schrandere staatsman, zonder wiens waakzaam beleid de vrijheidsoorlog zeker niet geslaagd zou zijn, niet ongunstig oordeelt over den gang der zaken.

Ten aanzien van de opvoeding der Transvaalsche jeugd hebben Regeering en Volksraad hun goeden wil betoond door het besluit ter vestiging eener universiteit en door het bestemmen van niet onbelangrijke sommen voor de opleiding van eenige jonge Transvalers in Nederland. Maar er moet veel meer gedaan worden. Reeds in den zomer van 1889 viel het besluit ter oprichting van de universiteit, maar men bemerkt nog niet dat de Regeering overgaat tot de benoeming van één hoogleeraar of den bouw van een enkel lokaal. Wel is het waar dat de Transvaalsche jeugd aanvankelijk zeer weinig van die hoogeschool zal kunnen profiteeren wegens gebrek aan voorbereidende opleiding, maar jongelieden uit andere deelen van Zuid-Afrika zouden zeer zeker naar Pretoria komen, wanneer daar goed onderwijs werd gegeven in zekere onderwerpen, voor de practijk van groot belang, zooals het locale recht en de vakken, die de mijningenieur noodig heeft, vooral scheikunde en mineralogie.

De uitzending van Transvaalsche jongelieden naar Nederland kan goede resultaten geven; maar de uitslag zou met veel grooter vertrouwen te gemoet kunnen gezien worden, wanneer er meer gelegenheid bestond in de Zuid-Afrikaansche Republiek voor kinderen goed lager onderwijs te krijgen. Dan zouden de Transvaalsche knapen niet in zooveel zaken achter staan bij Hollandsche jongens van denzelfden leeftijd, eene omstandigheid, die thans hunne behoorlijke opleiding eenigszins moeielijk maakt.

Het is bekend, dat president Kruger met sommige zijner Hollandsche vrienden instemt in de leer, dat men het onderwijs aan particulieren moet overlaten en dat de Staat een slechte schoolmeester is. Maar de particulieren doen lang

niet genoeg, en de in Zuid-Afrika zoo machtige Kerk kan niets doen, voordat de in haar boezem ontbrande strijd is uitgestreden. Dit is de zwarte stip aan den hemel voor de toekomst der Zuid-Afrikaansche Republiek. Aarzelen de Boeren te lang in het nemen van afdoende maatregelen om hun kinderen op veel meer plaatsen en veel beter onderwijs te verschaffen, dan zullen zij ondanks al hunne natuurlijke schranderheid en hun overige goede eigenschappen niet opgewassen blijken tegen de nieuwe toestanden, die zich in hun land ontwikkelen. Thans moeten zij nagenoeg al de ambtenaars-betrekkingen toevertrouwen aan vreemdelingen, meestal Kapenaars of Hollanders, en zijn nijverheid en handel nagenoeg uitsluitend in handen van andere vreemdelingen, grootendeels van Engelschen. Op den duur is die toestand niet houdbaar, en alleen de verbetering van het lager onderwijs met handhaving der Nederlandsche taal als de taal der school, kan binnen enkele jaren de zoo noodige verandering te weeg brengen.

Hopen wij dat de Regeering der Republiek, die in de afgeloopen zitting zooveel tot stand bracht, niet alleen hare gedachten ernstig over dit onderwerp late gaan, maar ook ons verrasse met maatregelen, die het bestaande euvel ten spoedigste verhelpen.

Amsterdam, September 1890.

Aanteekening bij blz. 63.

Over de getallenverhouding van „uitlanders" en Transvalers zeide ik in het jaarverslag der *Nederlandsch Zuid-Afrikaansche Vereeniging* over het boekjaar 1894—1895 het volgende, dat tot bevestiging van den tekst op blz. 63 kan strekken:

Hoe talrijk dit deel van de bevolking van Zuid-Afrika is (namelijk de „uitlanders"), en in welke getallenverhouding het staat tot de geheele bevolking, is op last der Britsche Regeering opzettelijk onderzocht door den heer J. A. de Wet, agent van Hare Britsche Majesteit te Pretoria. De resultaten van zijn onderzoek zijn neergelegd in de „Correspondence respective the number of British subjects resident in the South-African Republic" en als blauwboek

C—7633 op 12 Februari 1895 aan het Parlement aangeboden. Wij ontvingen het stuk door de goede zorgen van den heer H. S. J. MAAS.

De cijfers, door den heer DE WET voor de sterkte der bevolking van verschillende nationaliteit in de Zuid-Afrikaanscho Republiek opgegeven, zijn door Engelsche en Nederlandsche bladen overgenomen en hebben hier en daar den indruk gewekt dat de oorspronkelijke bevolking op het punt is door de „Engelschen" in getalsterkte overvleugeld te worden.

Let men alleen op de eindcijfers van den heer DE WET, dan moet men inderdaad dien indruk ontvangen. Volgens de nauwkeurigste schatting, die verkrijgbaar was, zouden er in de Zuid-Afrik. Republiek 70.861 personen zijn, geboortig of uit Transvaal of uit den Vrijstaat; en daarnaast 62509 Britsche onderdanen en 15558 vreemdelingen van andere nationaliteit.

Neemt men echter de methode in aanmerking, waardoor de heer DE WET die cijfers verkrijgt, dan vertoont zich de toestand in een geheel ander licht.

De census van 1891, waarvan hij uitgaat omdat er geen beter statistiek te vinden is, geeft de volgende cijfers. Van de 119,179 blanke inwoners van de Zuid-Afrikaansche Republiek, zijn volgens dien census:

geboren in de Zuid-Afrikaansche Republiek	59.334
„ „ den Oranje-Vrijstaat	11.527
„ „ Natal	3.977
„ „ de Kaapkolonie	29.385
„ „ andere Zuid-Afrik. Staten	171

Bij dit getal van ruim 104,000 Afrikaners, uitmakende bijna 87 pCt. der bevolking, komen nu als:

geboren in Groot-Brittannië	8.980
„ „ Duitschland	1.943
„ „ Holland	1.420

benevens een paar duizend inwoners, geboren in andere Europeesche Staten, Amerika en Australië.

Nu rekent de heer DE WET de Nataleezen en de Kaapkolonisten onder de „Britsche onderdanen", waardoor hij voor dezen komt tot een cijfer van ruim 42000; schat vervolgens de immigratie sinds 1890 op een cijfer van 30.000 zielen en neemt aan dat $^2/_3$ daarvan Britsche onderdanen zullen zijn. Zoo komt hij tot zijn cijfer van 62.000 Britten tegenover 59.000 geboren Transvalers, 11,000 Vrijstaters en 15 000 anderen, „uitlanders".

In hoeverre deze ruwe schatting der immigratie op 30.000, en van het aantal der „Britsche onderdanen" op $^2/_3$ daarvan, eenige waarde heeft, is moeilijk te onderzoeken. Wij laten dit punt rusten. Maar

dat de Kaapkolonisten en Nataleezen in het eindresultaat alleen als „Britsche onderdanen" verschijnen, moet een valschen indruk geven. Die 32000 zijn wel Britscho onderdanen, maar alle Afrikaners, en waarschijnlijk grootendeels Hollandsche Afrikaners, mannen van hetzelfde ras, dat na een zoo bittoren strijd tegen Engelscho heerschzucht en winstbejag de Hollandsche Republieken gesticht heeft. Men mag niet aannemen, dat deze „Britsche onderdanen", als zij kiezen moesten, aan het Britsche wereldrijk boven hun vaderland de voorkeur zouden geven. Zeker, er zijn Kapenaars, die in de Transvaalsche politieke wereld een allertreurigste rol spelen, en in wie do oprechte Afrikanor niot veel anders dan verraders zien kan. Maar or is geen voldoende reden om te gelooven, dat dezo luidruchtigo heeren de ware vortegenwoordigers zouden zijn van de meerderheid hunner landgenooten.

Wij hebben aan do bespreking van dezo statistiek van den heer de Wet eene vrij ruimo plaats geschonken, omdat het voor de bereiking van het doel onzer Vereeniging de hoofdvraag is, of Transvaal een Hollandsch-sprekend land blijven, dan wel aan het „geestelijk zwaard" van Engeland zal wordon onderworpen. Wat de toekomst brengen zal, kan niemand zeggen; maar voorloopig wijzen de teekenen der tijden er nog niet op, dat Engeland do zege zal behalen. De Swaziland-quaestio is voorshands opgelost zonder aanleiding te geven tot eenige ongeregeldheden, laat staan tot het bloedvergioten, dat do Londonsche negorvrienden hadden voorspeld. De Delagoabaai-spoorweg is geopend en het beleid der Nederlandsch Zuid-Afrikaansche Spoorwegmaatschappij wordt zelfs in Engelsche bladen in Zuid-Afrika geprezon. Daarentegen kan nog niemand zeggen, of de vestiging der Chartered Company van Cecil Rhodes in Maschonaland en Matabeleland al dan niet op eene mislukking zal uitloopen, en is men in de Kaapkolonio niet weinig bevreesd voor den invloed, dien de opening van den spoorweg van Pretoria naar Lorenço-Marquez zal hebben op de financiën der Kolonie, die in hooge mate afhankelijk zijn van de opbrengst der spoorwegen.

UIT ZUID-AFRIKA.

1891. [1])

Zuid-Afrika. Reisherinneringen van HENDRIK P. N. MULLER. Leiden. A. W. SIJTHOFF (393 blz., 33 platen en 2 kaarten.)

De belangstelling onzer landgenooten in de Zuid-Afrikaansche aangelegenheden is ongetwijfeld in de laatste jaren aanmerkelijk toegenomen. In 1875 trachtte president BURGERS tijdens zijn verblijf hier te lande te vergeefs de overtuiging te wekken dat Zuid-Afrika een Grooter-Holland worden kan, evenals Noord-Amerika reeds een Grooter-Engeland is, en Australië met snelle schreden den weg van Noord-Amerika opgaat. De geestdrift van BURGERS vond slechts bij enkelen weerklank. Wat er in Zuid-Afrika na zijne terugkomst gebeurde, was voldoende om de gewekte belangstelling als een stroovuur te doen uitgaan. Het land, van welks toekomst hij zich zoo ontzaglijk veel schoons had voorgesteld, werd in April 1877 door Engeland geannexeerd onder omstandigheden, die een wederopstaan na zulk een val zeer onwaarschijnlijk schenen te maken.

De latere gebeurtenissen hebben bewezen dat BURGERS' denkbeelden over de toekomst niet zoo hersenschimmig waren, als zij in 1877 aan de meesten moesten voorkomen. De vrijheidsoorlog der Transvalers, met een helder inzicht op de toestanden in Engeland en Zuid-Afrika, dat Dr. JORISSEN, den staatkundigen raadsman der Boeren, tot blijvende eer strekt, op het juiste oogenblik begonnen, leidde na een reeks van zegepralen tot het herstel der onafhankelijkheid van de Transvaal, die, sedert dien tijd den beteekenisvollen naam van Zuid-Afrikaansche Republiek draagt.

[1]) In *De Gids* van Maart 1891, blz. 526—541.

Wat de *woorden* van Burgers niet, of niet genoeg, vermocht hadden, dat bewerkten de *daden* zijner landgenooten. In de eerste weken van 1881 heerschte er in ons land een opgewekte volksgeest, een geestdrift voor de Transvalers en een bittere stemming tegenover Engeland, die voorzichtige staatslieden met waarschuwend opgeheven vinger naar honderd jaren vroeger, 1781, deden wijzen. Ons land, dat door den langdurigen vrede, waarin het sedert 1839 voortdommelt, alle gegevens aanbiedt om zijne kinderen als cosmopolieten zonder geur of heerlijkheid te zien opgroeien, leverde destijds het bewijs dat het nationaliteitsgevoel nog krachtig leefde. Alle andere zaken, zelfs het o zoo belangwekkend gehaspel tusschen Kappeyneanen en anti-Kappeyneanen, moesten in de publieke opinie verre achterstaan bij de berichten uit Zuid-Afrika.

De destijds opgewekte belangstelling is niet verdwenen, schoon zij met de jaren eenigszins van aard veranderde. Dat er iets ongezonds in schuilde, bleek bij de ontvangst der Transvaalsche Deputatie, die in 1884 ons land bezocht. Of het verstandig en kiesch was, onze aan een eenvoudig leven gewende Afrikaner verwanten met zooveel omhaal van champagne en feestdronken te ontvangen, als hier en daar geschiedde, mag betwijfeld worden. Maar dat men, als gastheeren optredende op zulk een wijze, dat Kruger eindelijk moest uitroepen: „Jullie moet ons nie verafgoden nie!", nu ook gehouden was iets voor de geëerde gasten te *doen*, — dàt schijnen velen niet begrepen te hebben, al is het zoo klaar als de dag. De financieele plannen, waarvoor de Deputatie in Nederland steun kwam zoeken, mislukten deerlijk. Alleen aan de taaie volharding, eerst van de ingenieurs Groll en Maarschalk, later, toen zij overleden waren, van hun opvolger, den heer R. W. J. C. van den Wall Bake is het te danken dat de belangrijkste dier plannen, de vestiging der Spoorwegmaatschappij, ten slotte onder geheel andere omstandigheden toch verwezenlijkt is.

Sedert 1886 hebben de berichten over de beteekenis der

goudvelden in de Zuid-Afrikaansche Republiek de aandacht getrokken van velen, die weinig of geen gevoel hebben voor de nationale belangen, die ons volk daarginds heeft te behartigen. Tal van Nederlanders verhuisden naar de Zuid-Afrikaansche Republiek om daar in handel en nijverheid, of wel als onderwijzer en ambtenaar werk te zoeken. Natuurlijk beijverde zich nu de boekhandel aan belangstellenden de gelegenheid te geven iets meer van het nieuwe Eldorado te vernemen. Het aantal Nederlandsche werken en werkjes over Zuid-Afrika, tusschen 1880 en 1890 uitgegeven, zou bij een statistisch onderzoek blijken vrij wat grooter te zijn, dan in de tien voorgaande jaren.

Ondanks den overvloed van inlichtingen over Zuid-Afrika, te putten zoowel uit deze geschriften, als uit de mededeelingen van hen, die na langer of korter verblijf aldaar onder ons teruggekeerd zijn, blijkt het land geheel onbekend te wezen aan de meesten, die zich als landverhuizer derwaarts begeven. Van de Hollanders, die er zich vestigen, behoort na drie maanden de grootste helft tot de „mopperaars", die zich bitter beklagen over de teleurstellingen, welke hun deel zijn. Sommigen hadden zich de Boeren voorgesteld als ideale menschen, die bepaaldelijk zeer verheugd zijn als er weder een Hollander aankomt. Ontdekken zij dan dat ook de Boeren hun gebreken hebben en niet iederen Hollander met open armen ontvangen, dan klagen zij, alsof hun een schromelijk onrecht wordt aangedaan. Anderen meenen in gemoede dat iemand, die hier niet goed vooruitkomt, omdat er op zijne bekwaamheid of zedelijkheid nog al iets aan te merken is, zeker juist de geschikte man zal zijn voor een zoo afgelegen land en voor een maatschappij in wording. Leert hun nu de onverbiddelijke ervaring dat, wie *hier* goed is, nog maar even dragelijk is in Transvaal, en dat zij zelven, die hier niet van de bovenste plank waren, daarginds sukkels blijven, dan voelen zij zich bitter verongelijkt en klagen steen en been over de verkeerde inlichtingen, die hen in Holland tot de reis hebben aangespoord.

Ik heb deze opmerkingen en historische herinneringen, die zeker alles behalve nieuw zijn. hier ter sprake gebracht om duidelijk te kunnen maken, waarom de heer HENDRIK P. N. MULLER een verdienstelijk werk deed met het uitgeven zijner reisherinneringen uit Zuid-Afrika. De meesten, die eenige maanden, of zelf jaren daar te lande vertoefd hebben, zijn zeer zeker volkomen onbevoegd om iets daarvan te vertellen, dat de moeite van het lezen waard is. Hoeveel Nederlanders, in ons vaderland geboren en getogen, zouden een schets kunnen geven van de Nederlandsche toestanden, waar een vreemdeling iets aan had? Om over de toestanden in een land te oordeelen, moet men iets anders hebben dan oogen en ooren. Een eerste vereischte is een zekere algemeene kennis, vooral van geschiedenis en land- en volkenkunde, en voorts eenige symphatie met het volk, welks toestanden men beschrijven zal. Vandaar dat wat LION CACHET, BLINK en enkele anderen over Zuid-Afrika schreven, den lezer inderdaad op de hoogte kan brengen, mits hij zelf niet al te onvatbaar zij, terwijl sommige, vooral Engelsche auteurs des te valscher voorstellingen wekken, naarmate zij de kunst van schrijven beter verstaan.

De heer MULLER spreekt zeer bescheiden over zijne voorbereiding tot de taak van *inquisitive traveller*. Na opgemerkt te hebben dat zijne reis reeds eenige jaren achter hem ligt en „uitsluitend voor handelsbelangen ondernomen en volbracht werd", kenschetst hij zich zelf in de Inleiding als geen „geletterde", maar „een man uit den handel, wiens neigingen en krachten .... niet liggen in het te boek stellen van lange verhalen."

Inderdaad heeft de schrijver oog voor veel meer dan alleen handelsbelangen; hij heeft zijn eigen waarnemingen gezien in het licht van gegevens aangaande land en volk, „die men niet op reis, maar alleen aan de studeertafel kan te weten komen", en hij is daarbij een onderhoudend verteller. Wie een welgeslaagde reisbeschrijving zal leveren, moet èn die vroeger verkregen kennis èn de gave van vertellen hebben.

Mist hij de eerste, dan zal hij zijn ervaringen niet weten te schiften, en de massa der onbeduidende mededeelingen zal zijn werk voor den lezer tot een onoverkomelijke woestenij maken. En heeft hij wel het noodige oordeel en de noodige kennis, maar hapert het hem aan de moeilijke kunst, om zijn lezers eenigermate te doen zien wat hij zelf zag, dan zou hij beter gedaan hebben zich niet te wagen aan een onderwerp, waarbij die kunst volstrekt onmisbaar heeten mag.

In het eerste hoofdstuk van zijn boek leidt de schrijver ons rond te Lorenço-Marquez en schetst daarbij het volgend tooneel, dat hij te zien kreeg bij zijn bezoek aan „het Hollandsche huis" aldaar.

„In een hoek zit een vreemde groep menschen, mannen en vrouwen, nedergehurkt, Europeesch gekleed, eenigszins in den trant van onze Hollandsche boeren, maar de mannen met de roode fez op het hoofd. Hunne bruingele tint doet denken aan den Maleier, de uitstekende jukbeenderen, breede neus en dikke lippen aan den Kaffer. Bescheiden wachten zij tot het hunne beurt zal zijn. Wanneer wij ons in het Portugeesch tot hen richten met de vraag wat hun verlangen is, dan antwoorden zij niet. Enkele woorden Engelsch weten zij te stamelen, maar hoogst gebrekkig. Als zij ons echter Hollandsch hooren spreken, heffen zij zich vroolijk op en verzekeren ons: „Ons is slamsche menschen; ons wil na Mekka, maar ons hèt geen geld nie."

Waarom heeft de reiziger onder het vele, dat het bezoek aan de Hollandsche factorij hem te zien gaf, juist dit kleine avontuur uitgekozen om het eenigszins uitvoerig te beschrijven? Omdat het hem, in verband met vroegere studie en lectuur, het een en ander te denken gaf, dat den gewonen toerist niet zou ingevallen zijn.

„Ziedaar" — vervolgt de heer MULLER na zijn beschrijving der slamsche menschen — „ziedaar weder een overblijfsel van de daden onzer vaderen, die, zooals in bijna elk deel der overzeesche wereld, ook in Zuid-Afrika de pioniers zijn geweest der Europeesche beschaving en met moeite en strijd de heipalen in den grond dreven, waarop wij en andere natiën grootsche volkplantingen hebben gevestigd. Hoe zuidelijker wij komen in Afrika, hoe talrijker die

overblijfselen, welke den echten Hollander, trotsch op zijn lief vaderland, vervullen met fierheid en ontzag tegelijkertijd. Het is bekend, hoe onze vaderen in den tijd der Oost-Indische Compagnie Maleiers ontboden naar Zuid-Afrika tot ontginning van den grond, omdat zij terecht begrepen van de negers op dit punt weinig te kunnen verwachten. Die Maleiers hebben zich gekruist met de negers, namen onze taal aan en ook vele onzer gebruiken, maar bleven den Islam getrouw: vandaar de naam, dien zij zich geven. Velen van hen heb ik ontmoet, tot zelfs bij Zanzibar op weg ter bedevaart naar het Heilige Graf, goedige, vriendelijke, arbeidzame menschen. Zij sparen en sparen, totdat zij eindelijk, als dekpassagiers slechts, de groote reis kunnen ondernemen. Veel symphatie en aanhankelijkheid heb ik wegens mijn land en mijne taal van hen mogen ondervinden."

Het helder besef van den overweldigenden en duurzamen invloed, dien onze zeventiende-eeuwsche voorvaderen in Afrika hebben geoefend, laat den heer MULLER nergens in den steek. De „heipalen", die deze eerste „voortrekkers" in den Afrikaanschen grond hebben geslagen, trotseeren de eeuwen, en wat zij daarop bouwden is zoo stevig, dat het Hollandsch karakter der maatschappij na bijna een eeuw van Britsch bewind niet te miskennen is, en ondanks alle immigratie van lieden van een ander ras zal blijven bestaan.

De richting, waarin de heer MULLER zijne reis aflegde, was juist geschikt, om hem dien Hollandschen invloed al duidelijker en duidelijker in 't oog te doen springen. Te Lorenço-Marquez kon die hem uit niet veel anders blijken, dan uit dergelijke toevallige ontmoetingen als met de „slamsche menschen". In het tweede hoofdstuk zien wij den schrijver op eenigszins avontuurlijke wijze aanlanden in Durban, de havenstad van Natal, wier „breede straten, hier en daar aangelegd naar het stelsel van Mac-Adam; groote fraaie huizen, meest van twee verdiepingen, keurige winkels," enz. hem met bewondering vervullen voor de werkkracht van het Angel-Saksisch ras. Maar hij is niet blind voor de keerzijde. De verslaafdheid der meeste Engelschen aan sterken drank en hun onverstandige behandeling der naturellen zijn punten, waarin zij zoowel bij de Boeren als bij de Portugeezen

achterstaan. En meent de Portugees volgens den heer MULLER „dat in het eentonige Afrika eenige afleiding onontbeerlijk is, heeft hij de vaste gewoonte om zich aldaar, bij gebrek aan eene echtgenoote, van een tijdelijke zwarte of halfzwarte levensgezellin te voorzien", den Boer is dit Portugeesche stelsel evenzeer als den Engelschman „een gruwel". Toch zoekt hij niet, als de meeste Engelschen, zijn „troost bij brandy, whiskey of het vierkantje jenever". Hij moet dus zijn land niet zoo eentonig en vervelend vinden, als ook de heer MULLER geneigd is te doen, of wel hij staat te hoog om die kwalen op Portugeesche of Engelsche manier te bestrijden.

Inderdaad is, naar ik meen, èn het een èn het ander waar. De Afrikaner Boer is ondanks zijn gebrek aan schoolwijsheid en zijn „onzindelijkheid", waarover ook de heer MULLER spreekt, maar die in een zoo waterarm land niet onnatuurlijk is, een geboren aristocraat. Daarom versmaadt hij de „afleiding", die de Engelschen en Portugeezen, ieder op zijne wijze, en vele andere „uitlanders" helaas op beide wijzen zoeken. Daarom hindert hem het eeuwige eenerlei in zijne levenswijze niet, evenals ook vorsten een groot weerstandsvermogen hebben tegen eentonigheid en verveling. Daarom beheerscht de Boer den inboorling eenvoudig door het levendig besef van zedelijke meerderheid, dat hij den barbaar inboezemt.

De gebreken, die men den Boer verwijt, zijn grootendeels *les défauts de ses vertus.* Dat hij er hartelijk voor bedankt geest en lichaam te bederven door overmatigen lichaamsarbeid, en liever als een herdervorst in bescheiden eenvoud leeft dan meer geld te maken door zich toe te leggen op den landbouw, is volkomen waar. Maar men moest eindelijk ophouden met de dwaasheid om die reden de Afrikanen te beschuldigen van „luiheid" of „gemakzucht". Zouden zij zich een halve eeuw lang gehandhaafd hebben te midden van zooveel krijgshaftige barbaren, als zij van hun jeugd af geloopen hadden in het gareel van den overmatigen arbeid, dien onze heerlijke „industrieele" en „arbeidzame" maatschappij van ons,

arme slaven van den negentienden-eeuwschen vooruitgang, vordert? Niet aan luiheid hebben wij hier te denken, maar aan een dergelijke levensopvatting als bij de Ouden, door wie de handenarbeid, in zoo verre hij den geest verstompt en het lichaam leelijk en zwak maakt, geminacht werd. Voert men ons te gemoet, dat bij de Afrikaner Boeren weinig te bemerken is van de opgewekte geesteswerkzaamheid, die bij de Grieken met de minachting voor handenarbeid gepaard ging, dan vergeet men dat de Boeren een volk zijn in zijn prille jeugd. Niemand vermag te voorspellen, welke heerlijke vruchten op het gebied van wetenschap en kunst een natie kan voortbrengen, die wat lichamelijke eigenschappen en karaktergaven aangaat, hare loopbaan zoo schitterend begonnen is als onze Afrikaner verwanten. Voordat de dichters en geschiedschrijvers in Griekenland hun werken konden schrijven, moesten de koloniën gesticht en de barbaren bij Marathon en bij Himera verslagen zijn. De kolonisatie van Zuid-Afrika door de Boeren en hun strijd met Kaffers en Engelschen leveren ruime stof voor een nationaal heldendicht. Wie weet welke Afrikaansche dichters ze bezingen, welke beeldende kunstenaars er hun onderwerpen aan zullen ontleenen, als de hemel aan onze verwanten genadiglijk den voorspoed en den tegenspoed blijft toebedeelen in de rechte verhouding, die de mensch noodig heeft om naar lichaam en geest te gedijen?

In het laatst van het tweede hoofdstuk zien wij den heer Muller in aanraking komen met de Afrikaner Boeren. Reeds te Pietermaritsburg treft het hem dat er zooveel Hollandsch op straat te hooren is. Het blijkt hem dat zeer velen, die het spreken Engelschen zijn, die zich hebben leeren bedienen van de taal der Afrikaners. Meer noordelijk in Natal bevindt hij zich in een geheel Hollandsche omgeving.

„In het zuiden (van Natal) vindt men weinig Hollandsch sprekende Boeren; in deze streken worden zij daarentegen in grooten getale aangetroffen, ofschoon velen na den laatsten Transvaalschen oorlog het land verlaten en de wijk genomen hebben naar de Hollandsche republieken.

„Hunne familienamen maken het niet twijfelachtig welke hunne afstamming is. Zoo struikelt men, om zoo te zeggen, in Boven-Natal over lieden, die antwoorden op den naam van VAN ROOYEN, NIEKERK, VERMAAK en POTGIETER. Verder hoort men voortdurend spreken van hier wonende Boeren, STEENKAMP genaamd of DE LANGE, DE WAAL, SCHEEPERS, OOSTHUYSE, VAN DER MERWE, BOSHOF, HOOGVOORST, VAN MUSSCHENBROEK, DE JAGER, BUYS, DE WET, DE HAAS enz. Toch hebben de Afrikaanders in Natal weinig in te brengen; de macht is er geheel in handen der Engelschen. In de Kaapkolonie daarentegen weet, zooals bekend is, de Hollandsch sprekende bevolking zich terdege te doen gelden."

Ik weet niet of de heer MULLER mij zou toestemmen, dat die toestand in Boven-Natal niet blijvend kan zijn. Ook daar moet de dag komen, waarop de Boerenbevolking het heft in handen neemt, dat zij in de Republieken en in de Kaapkolonie zoo goed weet te houden. De schijnbaar zoo bloeiende „beschaving" der kolonie Natal rust op een onderwoelden bodem. De naturellen zijn talrijk en de Engelsche philanthropie heeft hen „parmantig" gemaakt. Verkrachting van blanke meisjes en kinderen door Kaffers is een lang niet ongewoon misdrijf. Nog geen twee jaar geleden was de geheele stad Durban in beweging en kostte het de grootste moeite de toepassing der lynchwet wegens zulk een misdrijf te voorkomen. De Boer heeft in Natal geen wapen tegen den naturel, die lui is of zijn contract breekt. Vandaar wel dat zooveel Natalsche Boeren na den Transvaalschen vrijheidsoorlog „de wijk genomen hebben" naar de Zuid-Afrikaansche Republiek, waar men een verstandiger naturellen-politiek volgt.

Die gedeeltelijke ontruiming van Natal door de Boeren zal echter waarschijnlijk geen duurzame zijn. Het land moet bebouwd worden. Geschiedt dit alleen door Kaffers, die tevens landeigenaren zijn, dan is het binnen enkele jaren noodig hen het land uit te zetten om te voorkomen dat zij alle blanken vermoorden. Dan kunnen de Afrikaner Boeren weder in het „schoongemaakte" Natal trekken, evenals zij dat in 1838 deden.

Zoo *kan* de loop der geschiedenis zijn, als de Engelsche

Regeering in Natal een onverstandige politiek blijft volgen. Maar als de Boeren in Natal zich vereenigen om hun staatkundige rechten te doen gelden, dan zal het in Natal wel gaan evenals overal elders in Zuid-Afrika. De Boer krijgt ten slotte altijd gelijk, omdat alleen hij de zaken met juistheid beoordeelt, en omdat alleen hij met volhardende taaiheid voortzet, wat hij eens begonnen is.

Wat de heer MULLER zag bij een bezoek aan een boerenschool in Boven-Natal, is een waardig pendant van zijn ontmoeting met de „slamsche menschen". Hij vond daar „een oud exemplaar van het rechtskundige werk „Verhandeling van de judicieele practijcq of form van procedeeren", in het laatst der vorige eeuw uitgegeven door onzen beroemden landgenoot Mr. JOANNES VAN DER LINDEN (1756—1835), den vader van onzen kortelings overleden volksvertegenwoordiger". [1])

„Een der oudste leerlingen was bezig er in te lezen. Mijn gastheer vertoonde mij ook op een klein plankje, dat zijn boekenschat bevatte, het beroemde werk over rechtswetenschap: „Inleydinge tot de Hollandsche Regtsgeleertheyt" van onzen Hugo de Groot. Hoe hoog deze beide beroemdheden ook te hunner tijd werden gewaardeerd, zeker zullen zij niet hebben beseft dat zij aan verafgelegen landen, na zoovele tientallen van jaren, nog zoo onschatbare diensten zouden bewijzen. Onschatbaar, want zij hebben geheel Zuid-Afrika ontheven van de moeielijke taak, wetboeken voor zijne rechtspleging saam te stellen. Niet alleen toch in den Oranje-Vrijstaat en de Zuid-Afrikaansche Republiek wordt volgens hunne werken rechtgesproken, maar evenzeer in de Kaapkolonie, een Engelsch land. Ja zelfs hier in Natal, waar zoo goed als twee eeuwen na de GROOT'S dood nog geen blank mensch woonde, geldt het Roomsch-Hollandsche (oud-Hollandsche) recht. Zelfs is Zuid-Afrika, waar ten minste nog een Hollandsch sprekende bevolking wordt gevonden, die van onze voorouders afstamt, niet de eenige plaats, waar wij onze wetenschap aldus geëerd, bewaard en benuttigd vinden. Ook daar, waar wij zelven ten eenenmale vreemdelingen zijn geworden, in streken met welke onze betrekkingen zoo goed als geheel zijn afge-

---

[1]) (Het is mij later gebleken dat de heer MULLER zich in deze familiebetrekking vergist heeft). Noot van 1896.

broken, wordt onze trots op dezelfde wijze gestreeld. Ook op Ceylon toch geldt nog steeds het oud-Hollandsche recht; en evenals in het Engelsche deel van Zuid-Afrika moeten ook aldaar rechters en advocaten zich zetten aan de beoefening van onze taal om deze wetgevers te bestudeeren en te leeren kennen. Onwillekeurig neemt men zich den hoed van het hoofd in diep ontzag voor het voorgeslacht, welks luister nog na eeuwen afstraalt op zijne zonen."

De laatste bladzijden van zijn tweede hoofdstuk wijdt de heer MULLER aan herinneringen uit de geschiedenis van Natal. De bij ieder belangstellende genoegzaam bekende feiten worden gegeven als een overzicht van de lange verhalen, door zijn gastheer, een ouden Afrikaner Boer, tot „laat in den nacht" voorgedragen. Over het geheel verstaat de schrijver de kunst zijn historische, economische en politische opmerkingen zoo in het reisverhaal te weven dat het geheel zich met veel genoegen laat lezen.

De ruimte, waarover ik beschikken kan, vergunt mij niet ook uit de volgende hoofdstukken lange aanhalingen te doen ter kenschetsing van des schrijvers levendigen trant van verhalen en van de strekking zijner beschouwingen. Anders zou ik gaarne den lezer het genoegen gunnen de eerste ontmoeting met een Transvaalsch boerengezin bij te wonen. Het eerste dorp dat de heer MULLER bereikt is Ermelo, het tweede Lijdenburg. Hoeveel goeds hij ook van Transvaal moge vertellen, de „dorpen" zijn hem veel te stil. Van Ermelo heet het: „Waarlijk zij zijn niet benijdenswaardig, die lieden, die hier hun leven moeten doorbrengen: te minder wanneer zij, zooals de beide hier wonende Nederlanders, gewend geweest zijn aan gezelligen omgang. En ik vrees dat, wanneer zij lezen, hoezeer deze landen worden aanbevolen en bewonderd, zij mompelen: „gezond zeker, vruchtbaar en rijk eveneens, maar .. vervelend ook!" Van Lijdenburg: „want radeloos vervelend moet het leven voor hen wezen, die gedwongen zijn jaar in jaar uit in Lijdenburg te wonen."

Uit de laatstgenoemde plaats maakte de schrijver een tocht naar de nabijlegen goudvelden, en ontwerpt van het

leven der delvers een schets, die Zola zou moeten verlokken dergelijke *documents humains* ter plaatse te gaan bestudeeren. De cantine der nederzetting is „een zeer klein gebouwtje ter breedte van een paar meters en hoogstens vijf meters lang, vervaardigd van groote beschuitblikken der firma HUNTLEY en PALMERS". Het leven der delvers is even abnormaal als deze wijze van huizen bouwen. Wij hooren van een ouden Engelschman, die niet minder dan dertien zwarte vrouwen bezit; van in hun bed kaartspelende en vloekende gasten, die door de overige „de deur uit gelegd" worden, als zij het al te lastig maken. En dat zijn de lieden, die volgens de Engelsche opvatting in Zuid-Afrika de „beschaving" vertegenwoordigen in tegenstelling van de achterlijke *Dutch Boers!*

Van Lijdenburg gaat de reis over Middelburg naar Pretoria. Onderweg ontmoet de heer MULLER een „commando", dat op reis is naar de destijds ten westen der Transvaal gestichte republiekjes Stellaland en Gosen, die niet lang daarna door een eigenmachtige handeling der Engelsche regeering vernietigd zijn. Aan deze ontmoeting knoopt hij een uitweiding over de eigenaardige Zuid-Afrikaansche volksliederen, waarbij hij niet nalaat de melodie van het geliefde *Vat jou goed en trek, Pereira!* in te lasschen. Het lied zelf is zeker niet aantrekkelijk voor lezers met een kieschen smaak, maar zondigt toch in dit opzicht niet meer dan sommige liederen in *des Knaben Wunderhorn.* Het refrein is een aansporing aan een ouden „voortrekker" om zijn bezittingen op den wagen te pakken en met de wapens in de hand eene nieuwe woonplaats te zoeken. Het wordt afgewisseld door episodes, die bij kinderlijke naturen een niet onaangenamen indruk maken, maar ons wat wonderlijk klinken, en waarin wij zekeren Jan met kromme beenen, zekere juffrouw, die gekapt haar (bolle) wil dragen, en een krachtige liefdeverklaring aan ALIDA BRAND vinden. Deze laatste is slechts verstaanbaar, als men bedenkt dat *verrek* in de Boerentaal de gewone uitdrukking is voor sterven, en dat *ver* een voorzetsel is, dat in 't Hollandsch gerust onvertaald kan blijven.

Vat jou goed en trek, Pereira! Vat jou goed en trek!
Al an die één kant zwaard dra,
Al an die één kant zwaard dra, ja, ja,
Jannie met die hoepelbeen!
En bolle wil ze dra, maar hare het ze nie
En nou neem ze 'n peerdésteert om daar bolle fan te maak.

Vat jou goed en trek Pereira! Vat jou goed en trek!
Al an die één kant zwaard dra,
Al an die één kant zwaard, dra, ja, ja,
Jannie met die hoepelbeen!
O Alie, o Alie, hang jij mij langs mijn nek,
Als ik niet krij ver ALIE BRAND, ik zal lievers verrek.
Vat jou goed en trek Pereira! enz.

Het geheel was volgens de heer MULLER „niet onwelluidend". Ik durf er echter niet voor instaan dat de melodie bij hem met juistheid is weergegeven, daar zij volgens mijn ervaring door sommige Afrikaners niet als zoodanig herkend werd.

Het overtrekken van Bronkersspruit, waar in 1880 de eerste nederlaag der Engelschen plaats vond, geeft den schrijver aanleiding tot eenige beschouwingen over de redenen der annexatie van Transvaal. Hij denkt daarbij in de eerste plaats aan de handelsbelangen van invloedrijke Natalsche kooplieden, en die verklaring is zeker niet onwaarschijnlijk. Het rechte zal men echter, zoo ooit, wel eerst na vele jaren vernemen, daar degenen, die het weten, er belang bij hebben te zwijgen en dit belang zeer goed inzien.

Pretoria is den heer MULLER zeer goed bevallen en de aldaar gevestigde Hollanders heeten „voor verreweg het grootste gedeelte beschaafde lieden, met welke men voor den dag kan komen". De reiziger schijnt het geluk gehad te hebben bij zijn kort verblijf de hierboven vermelde Hollandsche „mopperaars" niet te ontmoeten. Daarentegen bracht hij een bezoek aan president KRUGER, aan wiens „gezond verstand, helderheid van blik, kalmte en moed" hij de verschuldigde eer geeft. Ook vierde hij te Pretoria den verjaardag van Zijne Majesteit den Koning aan een maaltijd, die behalve door vele Nederlanders ook door eenige Afrikaanders werd bijgewoond.

Van Pretoria gaat de reis naar Potchefstroom. De weg levert weinig bezienswaardigs op, maar de schrijver heeft in dit gedeelte van zijn werk tal van bijzonderheden uit de geschiedenis der Boeren, en opmerkingen over hun verhouding tot Engeland en de inboorlingen ingelascht, die hij alleen „aan de studeertafel" is kunnen te weten komen. Hij heeft ook aan de studeertafel goed opgelet en wat hij mededeelt is, voor zoover ik kon nagaan, nagenoeg altijd betrouwbaar.

Na een kort bezoek aan Bloemhof en Christiana verlaat de heer Muller de Transvaal om de Diamantvelden te bezoeken, die hij in het vierde Hoofdstuk behandelt. De onbeschaamde bandietenstreek, waardoor Engeland dit gebied aan den Vrijstaat ontfutselde, is den schrijver waarschijnlijk niet in bijzonderheden bekend. Althans hij deelt ons met veel kalmte mede dat „het grondgebied in 1871 van den Oranje-Vrijstaat genomen en tot een afzonderlijke Britsche kolonie verklaard werd." Dit is zeer zeker een eenigszins zoetsappige beschrijving van wat werkelijk plaats vond, en wat men in Chap. XIV van een van Theal's werken [1]) uitvoerig beschreven kan vinden. Uitsluitend door geldzucht gedreven.

---

[1]) Theal, *History of South-Africa*. The republics and native territories from 1854 to 1872. Daarin vindt men o. a op blz. 382 de volgende depêche van Kimberley, den secretaris van Staat:

„Her Majesty 's government would see with great dissatisfaction any encroachment on the Griqua territory by those republics, which would open to the Boers an extended field for their slave-dealing operations and probably lead to much oppression of the natives and disturbance of peace."

Nu was er volstrekt geen „encroachment" van de zijde der Boeren, maar wel had een Engelsch advocaat zeker inlandsch hoofd Waterboer opgespoord, die zich vinden liet aanspraken te laten gelden op het aan den Vrijstaat behoorend gebied. Die aanspraken waren volkomen ongegrond, maar werden door de Engelsche Regeering erkend. Was er een „encroachment" van de zijde der Boeren geweest, dan had de Engelsche Regeering bij het tractaat van 1854 plechtig afstand gedaan van de bevoegdheid zich daarmede te bemoeien. De laster over den slavenhandel der Boeren heeft later in 1877 nogmaals gediend bij de voorbereiding der annexatie van de Zuid.Afrik. Republiek. Maar toen het land gnannexeerd was, konden de Britsche autoriteiten geen enkelen slaaf vrij maken, omdat . . . . er op het gansche grondgebied der Republiek geen slaaf gevonden werd.

handelende in openbaren strijd met het in 1854 bezworen tractaat, verschuilt de Engelsche regeering zich o. a. achter de zorg.... voor de naturellen en achter haar vromen afkeer van den „slavenhandel" der Boeren, dien zij eenvoudig uit haar duim zuigt.

Aan het slot van zijn vierde hoofdstuk komt de heer MULLER op deze treurige geschiedenis terug, en deelt o. a. mede dat de inlijving der Diamantvelden door FROUDE *„perhaps the most discreditable transaction in the annals of English colonial history"* genoemd wordt. Maar hij vermeldt niet wat daarin het ergste is, de schijnheiligheid, de voorgewende verontwaardiging over de gedragslijn der Boeren, die als dekmantel voor de Engelsche hebzucht diende. Een Pecksniff kan alleen door een Engelsch satiricus geschetst worden.

Het vijfde hoofdstuk brengt den lezer naar den Oranje-Vrijstaat, dien de heer MULLER van het Noorden naar het Zuiden doortrok. Het zesde en laatste, de Kaapkolonie getiteld, beschrijft zijne reis door het Oostelijk gedeelte van dat land en zijn bezoek aan Kaapstad. In beide hoofdstukken vinden wij weder belangrijke historische herinneringen, opmerkingen over den landbouw, de veeteelt, den handel in de doorreisde streken en voorts mededeelingen over de zeden, de rechtsbegrippen en de instellingen der naturellen. Wij moeten er echter van afzien dit gedeelte uitvoeriger te bespreken. Slechts een enkele opmerking. De heer MULLER kwam uitsluitend in die gedeelten der Kaapkolonie, waar het Engelsch overheerschend is, en daarom moet zijn schets, hoe nauwkeurig ook, noodzakelijk een verkeerde voorstelling van de toestanden daar te lande geven aan ieder lezer, die deze omstandigheid niet in aanmerking neemt. Had hij de Middellandsche en de Westelijke districten bereisd, dan zou hij den indruk gekregen hebben dat ook de Kaapkolonie bestemd is om een Hollandsch sprekend land te blijven.

Toen hij de Kaapkolonie bezocht, was de Afrikaner Bond reeds werkzaam voor de rechten der Hollandsche taal en voor andere nationale doeleinden. En sinds dien tijd heeft de na-

tionale beweging in de Kaapkolonie niet weinig in kracht gewonnen. Een sprekend bewijs daarvan is de merkwaardige rede, over „onze taal en onze geschiedenis", op 15 Juni 1889 bij een prijsuitdeeling te Stellenbosch uitgesproken door den heer J. H. Hofmeyr, den vertrouwden leider der Afrikaansche partij. [1]) In die toespraak, die arm is aan groote woorden, maar vol van in toom gehouden gevoel en hartstocht, worden de studenten gewaarschuwd tegen „dien anti-nationalen geest van wereldburgerij, die alle nationaliteiten even lief heeft omdat zij hem alle even onverschillig zijn." De redenaar spoort hen aan bezieling te putten uit de herdenking van de groote en goede daden hunner voorvaderen, eerst in Nederland, later in Zuid-Afrika verricht. In 1890 volgde daarop het Taalcongres, waarop o. a. besloten werd tot oprichting van den *Zuid-Afrikaanschen Taalbond*, die zich uitsluitend de handhaving der Hollandsche taal ten doel stelt.

Inderdaad bevat het slotwoord van den schrijver: „Hollandsch zijn daar nog steeds taal, gedachten en karakters" ook voor het grootste deel der Kaapkolonie eene waarheid. Indien men althans bij het woord Hollandsch denkt aan .... „Hollandsch naar zeventiende-eeuwsch model". Onze Afrikaansche verwanten bieden vooral daarom het beeld eener eigenaardige beschaving, omdat de achttiende eeuw nagenoeg geen invloed op hen gehad heeft. De meeste Europeanen, die met hen in aanraking komen, houden de Boeren voor zonderling en onbegrijpelijk, omdat zulke ouderwetsche lieden haast niet anders dan in de geschiedboeken te vinden zijn. Menschen, die het zoo ernstig meenen met hun godsdienst, hun vrijheid, hun volksgeest als de Afrikaanders, zijn raadsels voor personen, wier gemoedsleven geteisterd is door de bijtende critiek, die de achttiende eeuw op alle overgeleverde denkbeelden en instellingen geoefend heeft.

Wij weten niet of onze schrijver, hetzij „aan de studeer-

---

[1]) Uitgegeven in *Het Zuid Afrikaansch Tijdschrift,* Deel 23, No. 137, Juni 1889, blz. 273—282.

tafel" of door persoonlijke ondervinding, ook dit gezichtspunt ter beoordeeling der Afrikaanders heeft leeren kennen. Uit zijn boek blijkt het niet met zekerheid. Maar hij heeft althans groote sympathie voor hen en is zeer verre verwijderd van de belachelijke aanmatiging, waarmede anderen uit de hoogte hunner negentiende-eeuwsche wijsheid op hen nederzien. In elk geval heeft het Nederlandsche volk hem dankbaar te zijn voor de verdienstelijke bijdrage tot nauwkeuriger kennis en juister waardeering van belangwekkende toestanden, die hij in zijne *Reisherinneringen* ten beste gaf.

—

EEN KAPENAAR
OVER VADERLANDSCHE GESCHIEDENIS.
1892. [1])

Men moge niet in alle opzichten ingenomen zijn met „den wassenden stroom der democratie", of zelfs daarvan ernstige gevaren duchten voor de hoogste belangen der menschheid; te ontkennen valt het niet, dat die stroom ook allerheilzaamste gevolgen heeft. Daartoe behoort, althans naar mijne overtuiging, de herleving van het nationaliteitsgevoel. De meer gegoede standen van een volk kunnen zich de treurige weelde veroorloven, vreemde zeden, vreemde denkbeelden, een vreemde taal aan te nemen. Maar daarvoor is zulk een langdurige opleiding, zulk een kunstmatig wringen van de kinderen in onnatuurlijke vormen noodig, dat de volksklasse zich er van onthouden moet, tenzij de nood haar door een tyrannieke Regeering wordt opgelegd.

Reeds voor een halve eeuw had Gerrit de Clercq ingezien, dat de toen pas ontstaande vlaamsche beweging noodzakelijk de zege moest behalen, als aan de minder gegoeden een grooter invloed op het staatsbestuur in België gegund werd. De heer Quack heeft in de Gids van December 1886 terecht herinnerd aan de profetische woorden, door Gerrit de Clercq in 1847 over dit onderwerp gesproken. En in den jare 1891 zien wij Emile de Laveleye er op wijzen, dat een aanmerkelijke uitbreiding van het kiesrecht noodzakelijk moet voeren tot het gebruiken van de landstaal in het vlaamsche land. De kiezers willen weten, wat hun afgevaardigden zeggen.

---

[1]) In den *Volksalmanak* voor het jaar 1892, uitgegeven door de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, blz. 22—37.

Hoe wonderspreukig het ook in de ooren van vele verfranschte Belgen moge klinken, binnen enkele jaren zal de taal in de gemeenteràden in het vlaamsch gedeelte van België Vlaamsch zijn, en zal men in het parlement te Brussel evenveel Vlaamsch als Fransch hooren spreken.

Ik zeide dat deze herleving van het nationaliteitsgevoel, *althans naar mijne overtuiging,* een allerheilzaamst gevolg is van den in andere opzichten bedenkelijken vooruitgang der democratie. Anderen denken daar anders over, en zouden liever de laatste sprank van nationaliteitsgevoel zien uitblusschen. Dit is grootendeels een quaestie van gevoel, waarover men niet moet redeneeren. Maar toch, als de vrienden van het in mijn oog zoo kleurloos en zielloos wereldburgerschap en van de niet minder kleurlooze en ziellooze „humaniteit" den vaderlandsvrienden hun onberedeneerde sympathie verwijten, voel ik mij geneigd te vragen, of het gevoel van sympathie in andere gevallen meer „beredeneerd" is. Zij hebben wellicht in vroeger jaren zich aangetrokken gevoeld tot eene jeugdige geliefde, in later tijd tot de kinderen, die deze hun geschonken had. Maar moeten zij niet erkennen, dat DEMOCRITUS, de zaak uit een „beredeneerd" oogpunt beschouwende, volmaakt gelijk heeft, als hij het huwelijk ontraadt als een bron van veel te veel afleiding voor iemand, die wat te doen heeft, en omdat men de kinderen moet nemen, zooals de natuur ze voortbrengt, terwijl de wijze man, die ongehuwd bleef, den besten jongeling als zoon kan aannemen?

De vermindering van het nationaliteitsgevoel bij vele beschaafde Europeanen in de negentiende eeuw is m. i. ten slotte een der vele gevolgen van de toepassing der natuurwetenschappelijke methode op de geestelijke wetenschappen. De natuurkundige heeft geleerd, zich bij zijn onderzoek van alle gevoel te spenen, en men heeft begrepen dat men ook bij de beoefening van zielkunde en geschiedenis niet beter kon doen, dan zijn voorbeeld na te volgen. De vraag daargelaten, in hoeverre dit mogelijk is, valt het in het oog, dat die methode voor den onderzoeker even gevaarlijk is als

het innemen van een vergif, dat wel langzaam maar zeker werkt. Hij wordt er aan gewend, elke aandoening, en dus ook elken vorm van geestdrift, nauwkeurig te ontleden en na te gaan, op welke wijze zij ontstaan mag zijn. Past hij nu, zooals een nadenkend mensch moeilijk nalaten kan, die methode ook toe op de aandoeningen, die hij in zich zelf voelt, dan zal de warmte van die aandoeningen aanmerkelijk verminderen. De toornige mensch, die zich tot vasten regel maakt, elken aanval van toorn, zoodra hij dien voelt opkomen, als een belangwekkend verschijnsel te bestudeeren, zal weldra als een kalme Olympiër rondwandelen, rustig te midden der woeste baren. Het geneesmiddel tegen de verliefdheid, door zooveel schrijvers te vergeefs gezocht, is zonder twijfel te vinden in het versterken van de neiging tot zelfonderzoek, waarbij de mensch zijn eigen zielstoestanden, naar SPINOZA's voorschrift, juist zoo beschouwt „alsof er sprake ware van lijnen, vlakken of lichamen".

Wie de hier aangegeven gedachte nader toegelicht wil zien, leze Hoofdstuk V van de eigen levensbeschrijving van JOHN STUART MILL. Deze, bij ons door OPZOOMER zoo bekend geworden Engelsche wijsgeer is, zonder twijfel nog veel meer dan hij zelf vermoedde, zijn leven lang het slachtoffer geweest van de eenzijdige scherping van het verstand, zonder zorgvuldige verpleging van het gemoedsleven, waarin zijn dwaze vader de beste opvoeding zag. In het vijfde Hoofdstuk van zijne *Autobiography* heeft hij op treffende wijze den ontzenuwenden invloed van die overdreven neiging tot ontleding van zielstoestanden geschetst. En wil men weten, waarin de oorsprong ligt van de gemoedsgesteldheid der naargeestige wezens, die LOUIS COUPERUS en andere schrijvers van de nieuwere school in Nederland en elders ons bij voorkeur schetsen, dan denke men aan de opvolging van SPINOZA's voorschrift door jonge lieden, die noch SPINOZA's brandende „verstandelijke liefde tot God", noch zijn vurige belangstelling in wijsgeerig nadenken hebben. Gemis van alle geestkracht, duldelooze verveling en, tengevolge daarvan, eerst allerlei ziekelijke

uitspattingen, daarna een verderfelijk heimwee naar de vernietiging van het eigen bestaan, moeten in vele gevallen de gevolgen zijn eener opvoeding, die er op berekend is, alle bloemen van het gemoedsleven in den knop te doen verwelken.

Juist om de hooge waarde van dat gemoedsleven meen ik dat de vrienden van „wereldburgerschap" en „humaniteit" groot ongelijk hebben. Een levendig nationaliteitsgevoel is bij een volk een teeken van levenskracht en levenslust; het ontbreken van dit gevoel een nagenoeg afdoend bewijs, dat zulk een volk ten doode is opgeschreven, en slechts wacht op de uitwendige aanleiding, die het vonnis volvoert door de wereldgeschiedenis geveld.

Wie zich aangetrokken voelt door de denkbeelden, in het bovenstaande ontwikkeld, kan de geschiedenis der hollandsche Afrikanen niet zonder een warm medegevoel gadeslaan. Daar is een handvol mannen, over eene groote uitgestrektheid lands verspreid, verlaten door hun natuurlijken beschermer, die hun land in 1814 voor een som gelds aan Engeland overdeed. Zij zelven, begrijpende dat wel het land, maar niet de daarop levende menschen als vee verhandeld kunnen worden, hebben met onverzettelijke taaiheid vastgehouden aan wat voor hen het hoogste is, de bevoegdheid om hun leven zóó in te richten, als zij zelf dat voor het best houden. Toen de engelsche Regeering hun dat op den duur onmogelijk maakte, zijn zij bij duizenden de woestijn ingetrokken om daar òf de onafhankelijkheid òf den dood te vinden. Niet alleen de mannen, maar ook vrouwen en kinderen gaven de treffendste bewijzen van die onoverwinnelijke standvastigheid, onoverwinnelijk, omdat zij ook voor den dood niet terugbeeft. Juist de vrouwen waren het, die in de bezwaarlijkste omstandigheden, als de mannen versaagden, met woord en daad, herinnerden aan het eenmaal genomen besluit. Toen de uit mannen bestaande volksraad van Natal in 1842 besloot tot onderwerping aan Engeland,

toen riepen de vrouwen te Pietermaritzburg een vergadering bijeen, waarop zij den engelschen commissaris mededeelden at, wat de mannen ook mochten besluiten, zij zich nimmer zouden onderwerpen, maar over den Drakenberg heen naar onbekende landen trekken „den dood of de vrijheid te gemoet".

Het is mijne bedoeling niet den sedert honderd jaren met zooveel inspanning en zoo afwisselend gevolg gevoerden strijd nogmaals te schetsen. Door de noeste vlijt van den heer G. McCall Theal is er eindelijk een betrouwbaar verhaal van gegeven, welks hoofdtrekken men menigmaal aan het nederlandsche volk heeft voorgedragen. Natuurlijk zijn desalniettemin de voorstellingen, die velen onzer landgenooten zich over de toestanden in Zuid-Afrika vormen, alles behalve nauwkeurig. Maar er zou een boekdeel vereischt worden, om het ware beeld in de plaats van de caricatuur te stellen.

Slechts op één enkel punt wensch ik dit te beproeven. In Nederland is de meening lang niet ongewoon, dat de hollandsche Afrikaners nagenoeg uitsluitend te vinden zijn in de twee Boeren-republieken. De Kaapkolonie gaat door voor een land, ten eenenmale verengelscht, een land, ja voor de grootste helft bevolkt door hollandsche Afrikaners, maar Afrikaners, die, als Ezau, hun eerstgeboorterecht verkocht hebben voor een schotel engelsche linzen.

. Geheel onbegrijpelijk is die meening niet. Vooreerst vinden wij dat bij vele afstammelingen der oude „voortrekkers" in Transvaal diezelfde meening over den Kapenaar wordt aangetroffen. In de tweede plaats hooren wij Kapenaars zelf klagen over het gemis aan nationaliteitsgevoel in hun omgeving. Onder de „Vijftig uitgesogte Afrikaanse gedichte (met prentjes), versameld deur F. W. Reitz", thans staatspresident van den Oranje-Vrijstaat, maar een Kapenaar van geboorte, bevindt zich een gedicht „Vooruitgang", waarin de schrijver zich zeer sterk in denzelfden zin uitlaat.

„Engels! Engels! alles Engels! Engels wat jij siet en hoor;
„In ons skole, in ons kerke, word ons moedertaal vermoor.
„Ag hoe word ons volk verbaster, daartoe werk ons leeraars saam,
„Hollans nog in sekere skole: is bedrog, 'n blote naam!
„Wie hom niet lat anglisere word geskolde en gesmaad,
„Tot in Vrijstaat en Transvaal al, oweral dieselfde kwaad."

Wie nader toeziet, bemerkt dat de toestand in de Kaapkolonie in het onderhavig opzicht volmaakt dezelfde is als in het vlaamsch gedeelte van België. Een groot deel der meer vermogende en aanzienlijke geslachten is inderdaad verengelscht. Jonge mannen en vooral jonge meisjes, die zich ontzaglijk veel moeite hebben gegeven om van goed-afrikaansch *quite-english* te worden, zijn natuurlijk pedant op de ongewone hoedanigheden, die zij zich, niet zonder groote inspanning, hebben verworven. In het ouderlijk huis teruggekomen, na te Grahamstown of elders naar Britsch model gefatsoeneerd te zijn, vinden zij vader en moeder *shocking*, en de jongelieden, die naar hare hand dingen, beneden hare aandacht, ten ware zij knap genoeg mochten zijn, om met haar smaak te vinden in een *English novel*. Dwaze Hollanders in Afrika, die, eerbiedig kruipend voor de deftigheid, hun naam en moederland verloochenen en medezingen in het koor over Albion's eenige grootheid, maken den toestand niet beter.

Maar toch bedriegt men zich, als men naar dergelijke malligheden een geheel volk gaat beoordeelen en veroordeelen. Goethe, die het wel wist, zeide reeds, dat, al stelt de jonge most zich nog zoo ongerijmd aan, er ten slotte toch nog wel een wijn van komt. Zoo zullen ook de jeugdige Kapenaars en kaapsche meisjes, die aan buien van anglomanie lijden, ouder en wijzer geworden, zich schamen over deze buitensporigheden hunner groene jeugd. Juist dat men op zulke nesterijen zoo let, is een bewijs, dat bij de oudere bevolking het nationaliteitsgevoel diep geworteld is.

Gelukkig is dit bewijs niet het eenige. In 1881 ontstond de *Afrikaner Bond*, wiens geschiedenis nog geschreven moet

worden. Maar dat er sedert 1882 Hollandsch gesproken wordt in het kaapsche parlement, dat de officieele stukken van notarissen en rechters ook in het Hollandsch moeten gegeven worden, dat er bij het onderwijs meer notitie genomen wordt van het Hollandsch, kan nu reeds als een vrucht van zijn werkzaamheid beschouwd worden.

In 1890 volgde de oprichting van den *Zuid-Afrikaanschen Taalbond*, die bepaaldelijk de verspreiding van nederlandsche letterkunde bevorderen en de verwaarloozing van het Hollandsch bij het onderwijs bestrijden wil. Maar het is nog wel wat voorbarig, thans reeds daarvan de zichtbare gevolgen te verwachten.

Liever kies ik als een sprekend voorbeeld van den wakkeren nationalen geest, die ook in de Kaapkolonie wordt aangetroffen, een feit, dat tusschen de oprichting van den Afrikaner Bond en die van den Taalbond in ligt, en dat waarschijnlijk niet zonder invloed bleef op het tot stand komen van de laatstgenoemde vereeniging. Dat is de rede, bij het sluiten der lessen van het Victoria-college te Stellenbosch gehouden door den heer J. H. Hofmeyr, L. W. V.

De heer J. H. Hofmeyr is een man van beteekenis. Sedert vele jaren de vertrouwde staatkundige leider der afrikaner partij en van den afrikaner Bond, lid der wetgevende vergadering (van daar L. W. V.), is hij vele malen aangezocht om een ministerschap te aanvaarden, maar gaf er tot dus verre de voorkeur aan, als invloedrijk partijhoofd in het parlement, zijn vaderland te dienen.

Ook het Victoria-college is niet de eerste school de beste. Stellenbosch wordt door zijne bewonderaars, om zijn talrijke goede scholen, het afrikaansch Athene genoemd. Zeker is het, dat, al moge er geen Socrates of Alcibiades en nog minder een Aristophanes rondwandelen, men er vele studenten vindt. Het Victoria-college geniet een uitstekenden naam en zijn kweekelingen maken in den regel een goed figuur bij de verschillende examens, afgenomen door de kaapsche universiteit, die, zooals in Engeland meer voorkomt, alleen

examineert en graden verleent, maar geen onderwijs geeft.

Als het midden der maand Juni in het land is, worden de lessen te Stellenbosch plechtig gesloten en treedt er een redenaar op, die gewoonlijk iets te zeggen heeft. In 1888 werd die eervolle taak vervuld door den toenmaligen Hoofdrechter, thans Staatspresident van den Oranje-Vrijstaat, den heer F. W. Reitz, den verzamelaar der hierboven genoemde „afrikaanse gedichte", indertijd de ziel van het genootschap der „rechte Afrikaners". In 1889 liet de heer Hofmeyr zich overhalen, en sprak hij over „onze taal en onze geschiedenis" op eene wijze, die ook in Nederland de aandacht verdient. Zijn rede is — waarschijnlijk woordelijk — opgenomen in het nummer van Juni 1889 van het hier te lande te weinig bekend *Zuid-Afrikaansch Tijdschrift*, dat te Kaapstad bij Hofmeyr en Regter wordt uitgegeven.

„Toen ik verleden jaar" — aldus begon de heer Hofmeyr — „door middel van Prof. Marais uit naam van den College-raad eene uitnoodiging ontving om u te komen toespreken bij de sluiting van de College-lessen, slaagde ik er in, mij met goed fatsoen van de mij toegedachte taak af te maken, en wel op eene wijze, die, naar ik meen, mij aanspraak gaf op uwe dankbaarheid en erkentelijkheid, te weten, door in mijne plaats te schuiven een der waardigste mannen, die Zuid-Afrika thans bezit, den toenmaligen Hoofdrechter, thans President van den Vrijstaat.

„Dit jaar echter kon ik niet zulk een voortreffelijken uitweg vinden uit den hoek, waarin ik werd gedreven, en voldeed ik aan het verzoek, echter onder uitdrukkelijke voorwaarde, dat ik geen formeele redevoering of doordachte verhandeling zou behoeven te leveren, op 't voetspoor der bekwame mannen, die mij zijn voorgegaan, doch slechts eenige losse opmerkingen daarheen werpen."

Na de vermelding van een paar geleerde onderwerpen, die hij volgens dit richtsnoer *niet* zal behandelen, wenscht hij het College geluk met de behartiging der lichaamsoefeningen, blijkbaar uit de overwinningen door de schutters van het College en de spelers van *foot-ball* en *cricket*-spel behaald.

De spreker loopt vluchtig over dit punt heen. Voor een

nederlandsch gehoor zou het de moeite waard zijn er op te wijzen, hoeveel belangstelling de engelsche sport bij onze afrikaner verwanten gevonden heeft en welke lauweren zij op dat gebied behalen. Eenige jaren geleden werd er in de buurt van Kaapstad een *cricket-match* gehouden tusschen elf geordende predikanten van britsche en elf andere van afrikaansche afkomt. De eersten werden door de laatsten volkomen geslagen. In Nederland zouden de predikanten te deftig zijn voor zulk een spel en de gemeente zou het alles behalve goedvinden, als haar voorganger zich op het cricketveld bewoog met de verbijsterende snelheid, die daar somwijlen noodig is.

Na deze inleidende opmerkingen richt zich de afrikaansche staatsman tot de jeugdige gegradueerden, die op het punt staan de schoolbanken met de drukte der maatschappij te verwisselen. Hij wijst hen op „den onmetelijken werkkring, dien Zuid-Afrika den wetenschappelijk toegerusten Afrikaander aanbiedt." De studie van het Kaapsch-Hollandsch is nog een onontgonnen veld. Moeten er niet belangrijke punten van vergelijking te vinden zijn tusschen de ontwikkeling onder soortgelijke invloeden van het Angelsaksisch tot het hedendaagsch Engelsch en het „Hoog-Hollandsch" der zeventiende eeuw tot de thans in Afrika gesproken taal? De *materies medica* der inboorlingen en de eigenaardige in Zuid-Afrika inheemsche ziekten bieden den geneeskundige, de bodem en zijn plantengroei den geoloog en den botanicus zoo veel aan, „dat de wetenschappelijk opgeleide Stellenbosscher geen reden heeft, om te klagen dat hij, als ALEXANDER DE GROOTE, niets meer te veroveren heeft."

„Maar" — zoo vervolgt de redenaar — „de meeste der daar door mij genoemde vakken van kennis en wetenschap raken slechts het materieele, het stoffelijke, de bevordering van rijkdom en welvaart in tastbaren vorm. En toch, niet slechts op godsdienstig gebied is het waar „dat de mensch bij brood alleen niet zal leven."

„De rechtgeaarde mensch heeft bij zijn zucht naar rijkdom en welvaart, bij zijne godsdienstige behoeften, ook *nationale voorliefde,*

nationale aspiratiën, nationaal gevoel, nationalen trots. Hij is er niet te slechter om. En indien iemand, meer dan anderen, daaraan behoefte heeft, hij is, dunkt mij, de Afrikaner, die — omringd van mannen met meestal eene betere opvoeding dan de zijne, zonen van een machtig volk, met eene rijke letterkunde, een roemrijk verleden en een schitterend heden — maar al te zeer in de verzoeking komt om zijn eigen volk te minachten en te verguizen. Of meer nog heeft daaraan behoefte de Afrikaansche boer, die eenzaam op zijne plaats, afgescheiden van de denkbeelden, die de groote wereld in stormachtige beweging brengen, in gedurige aanraking met haast niets anders dan zijn vee, steeds gevaar loopt „van de aarde aardsch te worden", zonder den verheffenden invloed van het nationaliteitsgevoel.

„Wij Afrikaanders hebben behoefte aan nationaal zelfrespect. De Afrikaander Bond eischt in zijn onlangs aangenomen programma van beginselen, dat dit gevoel ook op de school zal worden gevoed. Wordt aan dien eisch ook voldaan? Ik doe die vraag, niet zoo zeer in verband met het Victoria-College in het bijzonder, als met onze scholen in het algemeen. Prent men den jeugdigen Afrikaner eerbied in voor zijn volk, door hem thuis te maken in de geschiedenis zijner vaderen?

„Geschiedt dit te Stellenbosch, ik vrees, dat het op te veel scholen ontbreekt. En toch, de geschiedenis onzer vaderen is een edele geschiedenis, onverschillig of wij afstammen van fransche, alles voor het geloof opofferende, Hugenoten dan wel van die taaie Nederlanders, even volhardend in den strijd voor vrijheid als in hun worstelingen tegen de hen steeds bedreigende zee."

Deze aanbeveling van de geschiedenis der vaderen, als opvoedingsmiddel voor de jeugd, wordt nader toegelicht door tal van voorbeelden uit de nederlandsche geschiedenis. Blijkbaar is de heer Hofmeyr niet van gevoelen, dat men de geschiedenis als leervak voor kinderen en jonge menschen als een natuurwetenschap moet behandelen, waarbij men eenvoudig tracht te verklaren, hoe het latere uit het vroegere gevolgd is, maar uit beginsel nalaat ingenomenheid of afkeuring uit te spreken. Misschien is in het gelukkig Afrika deze nieuwste opvoedkunde nog niet boven den gezichtseinder verschenen. Wij hooren althans bij den redenaar niets daarvan, maar wel een geestdriftige optelling van de groote en goede daden, waardoor ook wij in onze prille jeugd onzen

nationalen trots hebben voelen ontwaken. Burgemeester VAN DER WERFF, Leyden's ontzet, TROMP en zijn bezem aan den mast, DE RUYTER en zijn tocht naar Chatham, de bange worsteling van WILLEM III met den oppermachtigen LODEWIJK XIV, ALBRECHT BEYLING en ANTONIUS HAMBROECK, de predikant op het eiland FORMOSA, met REGULUS, JAN VAN SCHAFFELAAR met CURTIUS vergeleken, HERMAN DE RUYTER en REINIER CLAESSENS, zij allen en nog anderen, voor ons oude bekenden, worden ten tooneele gevoerd, om de afrikaansche jeugd te overtuigen, dat „de afstammelingen van die oude Hollanders van een edel volk komen."

En dat de nakomelingen in Zuid-Afrika geenszins ontaard zijn, wordt door even sprekende voorbeelden bewezen.

„De afrikaansche boer is in den regel niet zeer teerhartig uitgevallen, maar toch, in den te vroeg gesneuvelden kommandant LOUW WEPENER mogen wij roemen op een krijgsman, onverschrokken tegenover den vijand en teer, als een moeder jegens haar kinderen, tegenover den weerlooze. Gij herinnert u, hoe hij steeds vooraan was in elken stormloop: zijne vijanden niet tellende en hun vuur niet rekenende. Maar weet gij, welk verhaal uit zijn krijgsmansleven mij altoos het diepst heeft getroffen? Het was dit, dat, toen hij, eens op patrouille in Basutoland uit zijnde, eenige hongerige Basuto-kinderen in het veld tegenkwam, hij zijn eigen rantsoen aan hen afstond en dien dag zonder eten ging. Voorwaar, hij was een Zuid-Afrikaansche Bayard, „een ridder zonder vrees en zonder verwijt".

„Noem ik WEPENER tegen BAYARD, tegenover nog een treffende figuur in de fransche geschiedenis kunnen wij een tegenhanger stellen. Het is u bekend, hoe de naam van den kleinen CASSABIANCA is vereeuwigd door geschiedschrijvers, romanschrijvers en dichters. Hij was de dertienjarige zoon van den kapitein van het fransche oorlogschip *Orient*, dat deelnam aan den grooten zeeslag van den Nijl tegen de engelsche vloot onder NELSON. Zijn vader had hem bij den aanvang van den slag geboden op dek te blijven, totdat hij hem liet roepen. Maar die vader sneuvelde weldra tusschendeks en het schip werd in brand geschoten. Het dek lag bezaaid met lijken, de vlammen kropen steeds nader. Men wilde den kleine verwijderen. Doch neen, hij weigerde. „Mijn vader", zeide hij, „gebood mij hier te blijven; zonder vaders order verlaat ik mijn post niet". Het schip vloog weldra in de lucht, en met het schip de kleine held.

„'t Is een roerend verhaal, maar toch niet aandoenlijker dan dat van onzen kleinen DIRK UYS, die in een der expeditiën tegen den wreeden DINGAAN den dood vond. Zijn vader, kommandant PIET UYS, viel, doodelijk getroffen. Het leven er af te brengen, was hem onmogelijk. Hij gelastte daarom den kleinen DIRK zich te redden. De zoon ging al aarzelend en schoorvoetend heen, *with hesitating steps and slow*. Hij keek om. Hij zag de Zoeloes zijn vader met opgeheven assegaaien naderen. Dàt was hem te veel. Hij snelde terug, schoot een paar Zoeloes neer en lag weldra, door het vijandelijk ijzer doorboord, stervend op het lijk zijns vaders".

Na de vermelding van deze en dergelijke voorbeelden van heldenmoed, van zelfopoffering en menschlievendheid uit de geschiedenis der Afrikaners verklaart de heer HOFMEYR dat het hem „grieft, dat er doorgaans aan onze geschiedenis zoo weinig wordt gedaan". De geschiedenis is toch „de krachtigste aaneensluitingsband, die een natie bezitten kan — krachtiger nog dan de taal". Hij hoopt, dat uit de afrikaansche jeugd de geschiedschrijvers, de zangers, de dichters zullen voortkomen, die de grootsche daden van het voorgeslacht vereeuwigen.

„Wellicht — zoo eindigt hij zijne rede — „verwacht ik te veel van u. 't Is niet een ieder gegeven dichter te zijn. Maar toch, één ding durf ik van u hopen: dat gij u zult verzetten tegen dien anti-nationalen geest van wereldburgerij, die alle nationaliteiten even lief heeft, omdat zij hem alle even onverschillig zijn — die niets weet van den levenswekkenden, krachtgevenden invloed eener reine vaderlandsliefde, en wien de daden der vaderen even kil en koud laten als die der Laplanders of Kamschadalen".

Mij dunkt, dat een land, waar een machtig staatkundig partijleider bij zulk een gelegenheid in dien geest spreekt, en stormachtige toejuiching vindt, nog niet gezegd kan worden, te lijden aan een verzwakt nationaliteitsgevoel. Daarom kan deze rede van den heer HOFMEYR iets bijdragen tot de vorming van een juister oordeel over de toestanden in de Kaapkolonie, dan wel eens uitgesproken wordt in andere deelen van Zuid-Afrika en vandaar naar Holland overwaait. Zij kan tevens

voor wie het nog noodig mocht hebben bewijzen, dat de Afrikaner het „Hoog-Hollandsch" uitstekend weet te gebruiken. Op het letterkundig congres, in September 1887 te Amsterdam gehouden, werd dit van zeer onbevoegde maar uiterst vrijmoedige zijde in twijfel getrokken. Eindelijk is het houden van zulk een rede een voorbeeld, waaraan Nederland zich spiegelen kan. Wanneer treden *onze* staatslieden, de leiders van *onze* partijen, op zulk een wijze onder het volk, en openbaren zij in dergelijke taal wat den diepsten grond uitmaakt van hun staatkundig streven? Bij wie onder hen vindt men een zoo duidelijk besef van de hooge waarde, die het levende gevoel van samenhang en eenheid van zin met een krachtig voorgeslacht aan een volk geven kan?

Moge ook voor ons vaderland weldra de staatsman opstaan, die het bezielend woord weet te spreken, dat al de kinderen van dezen tijd in een gemeenschappelijk streven vereenigt en die hier de plaats inneemt welke in verschillende deelen van Afrika aan Hofmeyr, Reitz en Kruger toekomt. Thans zijn wij door staatkundige en kerkelijke geschillen in minstens drie kampen gescheiden, die veeleer vijandelijk tegenover elkaar staan dan zich als deelen van één volk gevoelen. Geen menschelijke wijsheid schijnt een middel te kunnen vinden om een eind te maken aan dien toestand vol gevaren. Maar daarom niet gedesespereerd! De redding uit wanhopige omstandigheden komt gewoonlijk van eene zijde, van waar niemand haar verwachtte. Zou het ongerijmd zijn, te hopen, dat misschien de zware en ongelijke strijd, door de jonge loten van den nederlandschen stam in Zuid-Afrika gevoerd, een verjongenden invloed kan hebben op den ouden tronk? Vooral ook om die mogelijkheid achtte ik het wenschelijk, in den Volksalmanak mede te deelen, wat een afrikaansch staatsman over onze „geschiedenis" bij eene zoo in 't oog vallende gelegenheid in het midden gebracht heeft.

DE NEDERLANDSCHE TAAL IN DE KAAPKOLONIE.

1893. [1]

Te Burgersdorp in het oosten der Kaapkolonie, zetel van het seminarie der Gereformeerde Kerk, werd op 18 Januari l.l. een marmeren beeld onthuld, bestemd om het nageslacht te herinneren aan den moeilijken strijd en de aanvankelijke zege der Nederlandsche taal in Zuid-Afrika. Het feest werd, na Zondags te voren plechtig geopend te zijn door eene godsdienstige rede van Ds. A. J. L. Hofmeyr, van Prins Albert, voortgezet door eene wapenschouwing over honderden bereden boeren, onder commando van het lid van den Wetgevenden Raad D. P. van den Heever, bij deze gelegenheid generaal Van den Heever, anders in de wandeling Oom Daantje genoemd; door het inhalen der gasten, die van verre kwamen, onder wie wij met genoegen de aandacht zien vallen op onzen consul-generaal, den heer B. H. de Waal, te Kaapstad; eindelijk door de onthulling van het beeld op Woensdag 18 Januari met de daarbij vereischte toespraken. Ik spaar u de vermelding der even onvermijdelijke muziekuitvoeringen en „dinners".

Wat het monument betreft, zoo ontleen ik enkele volzinnen aan de beschrijving in het maandschrift *Jong Zuid-Afrika*, die door eene teekening wordt opgehelderd.

„Het monument bestaat uit een fraai marmerbeeld omtrent zes voet hoog, voorstellende eene schoone dame met een echt Afrikaansch gezicht. Zij heeft een los kleed om, waarop een wijnstokrank vertoond wordt. Aan haren voet rust een lam, terwijl zij in de linker-

[1] Rede, gehouden op het 22ste Ned. taal- en letterkundig congres te Arnhem, op 29 Aug. 1893.

hand een tablet houdt met het opschrift: „*Vrijheid voor de Hollandsche Taal*", waar de rechterhand naar wijst. Dit beeld staat op een voetstuk omtrent tien voet hoog, vervaardigd uit zandsteen, afkomstig uit het district Aliwal Nord."

Aan de kanten van het voetstuk zijn marmeren platen aangebracht met opschriften, deels toepasselijke spreuken bevattende, deels de vermelding van belangrijke gebeurtenissen uit den taalstrijd.

Van de toespraken wordt medegedeeld dat de eerste spreker, de vader van het monument, de heer VAN DEN HEEVER, eene korte rede hield naar aanleiding van de spreuk „Zij worstelt, maar bezwijkt niet," die op de Hollandsche taal in Zuid-Afrika wordt toegepast in het opschrift der gouden medaille, geslagen door de goede zorgen van Mevrouw KOOPMANS—DE WET te Kaapstad, de bekende vriendin van Nederland's taal en nationaliteit.

De heer J. H. HOFMEYR, L. W. V., de leider der Afrikaner partij in de Kaapkolonie — *the Dutch Parnell*, zooals Engelschen hem wel eens verkeerdelijk noemen — geeft daarop eene uitvoerige en belangwekkende geschiedenis van de verdrukking der landstaal, het aanvankelijk ontwaken van het verzet en de zegepralen, in de laatste jaren behaald. Hij vindt natuurlijk uitbundige toejuiching. Ik zou u veel uit zijne rede mededeelen, wanneer de tijd van 15 minuten daarvoor niet veel te kort ware.

Om dezelfde reden zwijg ik over de toespraken der volgende sprekers, om alleen nog een woord te zeggen over de feestrede, uitgesproken door den zoowel in Vlaanderen als hier te lande welbekenden heer S. J. DUTOIT. Zooals gewoonlijk, wanneer de heer DUTOIT iets zegt of schrijft, had hij ook nu iets eigenaardigs mede te deelen. Het had natuurlijk niet ontbroken aan minder welwillende aardigheden over de „marmeren vrouw". O. a. had men een symbool gezien in een krans van „zevenjaartjes" — of immortellen — door een vriend van deze bloempjes op het monument neergelegd. Zijn

wij hier — had men gevraagd — bij geval ook gekomen om de plechtige *begrafenis* der Hollandsche taal bij te wonen? Welnu, de feestredenaar aarzelt niet die onvriendelijke opmerking als het ware tot tekst te nemen.

Ik heb eene vraag te doen" — zegt hij — „aan u, die hier vergaderd zijt. Wat is dit beeld, een graftombe of een eerezuil? Velen zeggen: de Hollandsche taal gaat te gronde. Daarom nogmaals: Is het een graftombe of een eerezuil? Is dit beeld een pyramide in den zin der Egyptische koningen, of een steen der getuigenis, zooals Israël placht op te richten?"

Men kan nagaan welk antwoord de feestredenaar geeft.

„Het is een nationaal altaar in den zin van dat, waarheen Hannibal door zijn vader geleid werd, een altaar, waarbij wij onze gelofte van trouw aan de Hollandsche taal zweren. Het is een beeld van toekomstige grootheid. De Nederlandsche taal is hard als het marmer van dat beeld. Eer nog zal dat marmer smelten, dan de Hollandsche taal verdwijnen zal uit Afrika.

En na uiteengezet te hebben wat er gedaan moet worden, om dat dichterlijk beeld tot waarheid te maken, eindigt hij met de voorspelling:

„In plaats dat zij uitsterft, zullen eindelijk zelfs de Engelschen onze taal gaan leeren! De Hollandsche taal zal uitsterven? Neen, nooit, nooit, nooit!"

Niemand zal het den feestredenaar euvel duiden. dat hij zoo en niet anders sprak. Maar toch rijst de vraag, of hij bij deze gelegenheid de zaken niet wat al te rooskleurig heeft voorgesteld. Het is vooral over dit punt, dat ik u wensch te onderhouden.

Reeds de omstandigheid dat de feestredenaar, — althans volgens het uitvoerig verslag in den *Zuid-Afrikaan,* dat ik gevolgd heb, — veel meer spreekt over wat nog *gedaan moet* worden dan over hetgeen reeds *verkregen* is, geeft aanleiding tot eenigen twijfel. Maar misschien deed hij dat alleen, omdat de vorige spreker hem in dit opzicht het

gras voor de voeten had weggemaaid. Doch er is meer. De verslaggevers wijzen er op, dat er op het concert ter eere der onthulling zooveel Engelsch was, bijv. de meeste „songs". Geen wonder, want ook dames moesten zingen, en die dames leeren wel vrij goed Engelsch, maar hare moedertaal helaas zoo slecht, dat zij die niet durven spreken. En wat zingen betreft — in den geest der Afrikaansche vrouwelijke jeugd bestaat er een noodlottige associatie tusschen Hollandsch, moeielijk verstaanbare psalmen en gezangen en al te lange preeken. Dat er in de Nederlandsche taal ook liederen zijn van minder ernstigen aard, is iets dat in die jeugdige en onbezonnen hoofden niet kan opkomen. Waar zouden zij die wetenschap vandaan halen?

Een der opschriften op het voetstuk luidt:

„Erkend is nu de moedertaal
In Raad, kantoor en schoollokaal"

In hoeverre is die zegekreet gerechtvaardigd? In den Raad, d. w. z. in de Vertegenwoordiging is inderdaad sedert 1882 aan de Hollandsche taal gelijk recht met de Engelsche toegekend. Maar in het kantoor? Daar is alles Engelsch. Een man van zaken noemt men in Afrika een „bezigheidsman". Die term *speaks volumes.*

En in het schoollokaal? In 1890 was er in de Kaapkolonie eene krachtige volksbeweging, die wijziging trachtte te brengen in den onhoudbaren toestand, waarin de taal der groote meerderheid zich bij het onderwijs bevindt.

Op het Gentsch congres heeft de heer Max Rooses m. i. terecht betoogd, dat het ééne uur per dag op de Vlaamsche scholen aan het Fransch gewijd, weinig nut doet, veel kwaad sticht en zoo spoedig mogelijk afgeschaft moet worden. Maar, hoe geheel anders is de toestand in de Kaapkolonie! Zondert men enkele afgelegen scholen uit, dan is het parool: „In de school niets dan Engelsch." Op zeven- of achtjarigen leeftijd komt het kind in eene omgeving, waar het niets dan vreemde klanken hoort. Het heeft zich bij zijne examens — en zij zijn vele — uitsluitend van eene vreemde taal te

bedienen. Is het noodig u uitvoerig te schetsen, hoe onpaedagogisch die inrichting is, hoe — ook geheel afgezien van de eischen van het nationaliteitsgevoel — de ontwikkeling der kinderen lijden moet onder een zoo onverstandige regeling ; hoe zij het kind jaren lang dwingt den akker zijns geestes nagenoeg onbebouwd te laten liggen, op het gevaar af dat die geheel verwilderen en ook later geen vrucht geven zal?

Liever dan dit zelf te doen, geef ik het woord aan een paar Afrikaansche sprekers uit den zomer van 1890, toen deze vraag de algemeene belangstelling wekte. Zij werd o. a. op treffende wijze behandeld door onzen landgenoot, Prof. N. Mansvelt, destijds leeraar te Stellenbosch, thans superintendent van onderwijs in de Zuid-Afrikaansche Republiek. Hij schrijft in een artikel, getiteld *Onze nationaliteit en de taalquaestie,* in den *Zuid-Afrikaan* van 24 April 1890 o. a. het volgende:

„Wat toch is het geval? Zooals de meeste scholen thans ingericht zijn, worden de kinderen uit Hollandsch-sprekende gezinnen bij hun intreden in de school niet *toevertrouwd,* maar *overgeleverd* aan onderwijzers en onderwijzeressen, die òf de taal der kinderen niet verstaan, òf zich moeten houden, alsof zij die niet verstaan. Als een troep papegaaien worden hun nu klanken voorgezegd en voorgedreund, die geen weerklank kunnen vinden in het zoo ontvankelijk kinderhart. Daar zitten de arme kinderen dan als katten in een vreemd pakhuis (zooals het spreekwoord zegt), en, al leeren zij langzamerhand, papegaaien die ze zijn, enkele klanken verstaan en nastamelen, het meeste en het beste van het onderwijs gaat voor hen verloren."

Wat niet elk schrijver van dagbladartikelen ten deel valt, gebeurde aan Prof. Mansvelt. Zijne mededeelingen werden onmiddellijk bevestigd door eene „wolke van getuigen". Zoo schrijft iemand, die zich „Jonge Afrikaner" noemt, in den *Zuid-Afrikaan* van 8 Mei '90 dat „wat door Prof. Mansvelt geschreven is in het hart van elk waren Afrikaner weerklank gevonden heeft" en dat de opmerkingen over de „marteling, die een Hollandsch-Afrikaansch kind op de scholen .... moet doorstaan, hout snijden".

„Ik was negen jaar oud, las toen al goed Hollandsch, kon een beetje schrijven, en was al met Hagoort, aardsrijkskunde en cijferen begonnen — alles natuurlijk in het Hollandsch....

Mijn vader vond toen goed mij naar eene groote en toen bloeiende gouvernementsschool te — te zenden. Ik was nooit te voren te — geweest en gevoelde mij natuurlijk geheel vreemd, toen ik daar kwam.

Ik werd naar de school gebracht en aan den hoofdonderwijzer „overgegeven", die geen woord Hollandsch verstond; hij gaf mij weder over aan een ander onderwijzer in de lagere afdeeling, die, zooals ik jaren later uitvond, wel Hollandsch kende, maar mij altoos in het Engelsch toesprak, waarvan ik in het begin niets verstond. Was ik vreemd in het dorp, in die groote school met zooveel kinderen, waar alles Engelsch was, gevoelde ik mij waarlijk als „een kat in een vreemd pakhuis." Omdat ik geen Engelsch kon spreken, sprak ik niet, want Hollandsch mocht ik niet spreken. Hoelang ik stom gebleven ben, weet ik niet. Ik kreeg een Engelsch boekje, en nadat mij daaruit iets voorgedreund was, kon ik naar huis gaan. De personen, waar ik thuis was, kenden geen Engelsch. Ik moest maar zelf opsukkelen, „*ox, fox, box, it is my ox, the fox is in the box*, enz.," vreemde klanken, waarvan ik de beteekenis, ik weet niet hoe vele maanden later, eerst begon te vatten.

Ik merkte spoedig op, dat niet alle kinderen Engelschen waren, zooals ik in het begin gemeend had, maar dat er vele Hollandsche kinderen waren, evenals ik. Ik nam eens (buiten de school) tot een van hen, die een beetje verder gevorderd was, mijn toevlucht en vroeg hem wat toch „tail" is; hij hulpvaardig genoeg antwoordde: dat is een *steilte*. Arme jongen! Nu weet ik dat hij maar net in hetzelfde verdriet was als ik. Ik was echter volkomen tevreden met die verklaring of liever vertaling van het woord „tail". Zoo ging het met lezen.

Na verteld te hebben, hoe treurig hij zich bij de overige vakken gevoelde, vervolgt hij:

„Rekenen. — Zalige vreugde! genoeglijk uurtje! De eenige tijd in de vijf schooluren dat de nevel opklaart, dat er blijdschap op mijn anders zoo somber gelaat te lezen is. Waarom bestaat die geheele school toch maar niet in cijferen? Kijk, meester kan immers niet weten dat ik zoetjes, heel zoetjes, bij mij zelven mijne sommen in het Hollandsch maak. En als ik hem dan mijne lei toon, behoef ik geen woord te spreken, maar krijg meestal eene R voor mijne sommen, terwijl de Engelschmankies, die mij in de klas altijd „bottom" laten staan, zoo dikwijls strepen door hun sommen krijgen."

Tot zoover onze schrijver. Bescheidenlijk werpt hij de onderstelling op, dat hij misschien bijzonder stompzinnig zou geweest zijn, maar hij weerlegt die door het feit dat hij, na maar eerst Engelsch geleerd te hebben, er in slaagde in het 6e en 7e jaar van zijn verblijf op school „top te gaan" en bijna al de eerste prijzen te behalen. Hij eindigt met eenige raadgevingen omtrent de inrichting van het onderwijs, waardoor men andere kinderen voor zijn lot kan bewaren.

Welnu, ten gevolge van de bemoeiingen van prof. MANSVELT en zijne medestanders is op 31 October en 1 November 1890 een taalcongres gehouden te Kaapstad, en is een Zuid-Afrikaansche Taalbond gesticht, die tal van heilzame voorstellen gedaan heeft. Maar het onderwijs..... is gebleven zooals het was. Men heeft, toen SIR LANGHAM DALE het superintendentschap van onderwijs neerlegde, een Schotsch geleerde ontboden om hem te vervangen, ofschoon tal van Hollandsche Afrikaners die taak uitnemend hadden kunnen op zich nemen. Nog altijd hooren verreweg de meeste kinderen op school niets anders dan Engelsch; nog altijd zijn verreweg de meeste onderwijzers het Hollandsch niet genoeg machtig om zich op dat glad ijs te wagen. De stem van den Taalbond wordt zelden meer vernomen; het is of hij het vertrek van zijn ijverigen secretaris, prof. N. MANSVELT, niet lang zal overleven.

Een ander hoogst bedenkelijk verschijnsel heeft zich in de laatste maanden voorgedaan. De heer W. F. ANDRIESSEN, die wekelijks in *De Indische Mercuur* een zaakrijke Zuid-Afrikaansche kroniek schrijft, vroeg reeds in dat blad van 18 Febr. l.l.:

„Was 't geen merkwaardig samentreffen dat op denzelfden Zondag, waarop Ds. HOFMEYR te Burgersdorp de feestelijkheden inleidde, Ds. ALBERTIJN te Wellington van den kansel bekend maakte, dat aan het protest van 300 lidmaten tegen het Engelsch preeken geen gehoor kon worden verleend door den kerkeraad?"

Sinds dien tijd is de beweging om den meest bezochten dienst in de Nederl. Gereformeerde kerk in het Engelsch te

doen houden van WELLINTON overgeslagen naar Stellenbosch, het Zuid-Afrik. Athene, en.... heeft daar voorloopig haar doel bereikt. Wie weet, hoe kerksch onze Afrikaansche taalbroeders zijn, zal de beteekenis van dit feit niet gering schatten. Zeker bestaat de mogelijkheid dat de gemeenteleden bij tijds een dam zullen opwerpen tegen het gevaarlijk streven van sommige kerkeraden en predikanten. Voorloopig is er echter van zulk eene tegenbeweging nog niet veel te bespeuren, en de juichtonen der verachters van de landstaal schijnen dus wel gemotiveerd.

Ik zou het zeer betreuren, als deze of gene warme vriend der Nederl. taal in datgene, wat ik mededeelde, aanleiding zou vinden om een hard oordeel te vellen over de Afrikaners in de Kaapkolonie. Kon ik u op de hoogte brengen van den gecompliceerden staatkundigen toestand in Zuid-Afrika, gij zoudt u niet zoozeer verwonderen over de schijnbare lauwheid, ten aanzien der volkstaal in de kolonie aan den dag gelegd.

Maar, al mogen wij niet *veroordeelen*, het staat ons vrij *ons leedwezen uit te spreken*. Het is voor een bescheiden vreemdeling onmogelijk te beslissen wat op het oogenblik in de Kaapkolonie het zwaarst moet wegen, de zorg voor de landstaal of andere gewichtige nationale belangen. Maar dit mag ook de *bescheiden* vreemdeling wel zeggen, dat de landstaal groot gevaar loopt voor goed in den hoek geschoven te worden, als niet *zeer spoedig* ingrijpende maatregelen genomen worden om aan het opkomend geslacht eene andere opvoeding te geven.

Vooral van den kant der *meisjesscholen* dreigt gevaar. Mogen de jongens zich ook al onttrekken aan het wachtwoord „*No Dutch*" en althans in hunne vrije uren „Afrikaans praten", met de meisjes is dat veel minder het geval. De zucht om door iets uitheemsch uit te blinken boven de dagelijksche omgeving komt bij haar den eisch der schooltucht krachtig

te hulp. Herhaaldelijk is door Kapenaars op dit gevaar gewezen; hooren wij wat S. J. DUTOIT onlangs in zijne brochure *„Afrikaans ons Volkstaal"* daarover zegt. Ik geef de passage in het „Afrikaans" [1]) om u te laten hooren, dat die taal inderdaad, gelijk onze consul DE WAAL in zijne rede te Burgersdorp opmerkte, geen Hollandsch is, maar wel Nederlandsch.

„Wi is so verblind wat ni kan siin, dat hiir di byl geleg is an di wortel van onse moedertaal en nasionaliteit?

Laat hy dan mar daar in di onderveld in een van di Afrikaanse gesinne gaan, waar di oudste dogter net terug kom uit een van di Engelse meisjiisskole, die Hugenoteskool van Wellington by voorbeeld, di vrugbare moeder van so vele dogters!

Die sogenaamde „opgevoede" Miss so en so wag ni eens tot sy eers moeder is ni, nè sy begin somar dadelik. Di huis is ni goed genoeg ni, dit moet verbreek en verbou worde, of 'n nuwerwetse woning gebou. Di meubels is natuurlik nou oek ni goed ni; Pa moet nuwe meubels koop na di mode. 'n Klaviir moet daar wees, en natuurlik 'n hele partij Engelse „music" en „songs" daarby. Hollans, og dis ni 'n taal om te sing ni; daar bestaat oek geen Hollanse musiik en lidere ni!

En nou die jongere broertjiis en sussiis, di opvoeding neem onze nuffi nou onder haar. Sy sal ver hulle leer, natuurlik soos sy self geleer is, in Engelse taal en gees. Of in sommige gevalle is dit selfs ver onze Miss.... te vernederend. Nè, Pa moet 'n „Governess" neem. Sy ken 'n goeje. Sy sal scrywe daarom.

Dan het sy meteen geselskap ook, want sy moet haar Engels op hou. Nou is di spul eers volmaak. Di kinders leer niks als Engels; hulle mag natuurlijk in di huis niks as Engels praat ni.

Pa en Ma mag daar, per guns, nog Afrikaans praat vereers, mar alle pogings word in di werk gestel om ver hulle oek so gou as molik en so maklik as molik is 'n bitji Engels te leer.

Nou kom by onse jonge Miss ... jonkmans kuier. Daar is 'n knappe jonge buurman, 'n eerlike, werksame en bemiddelde kerel. Mar hy word bespot, want hy was ni op 'n „boardingschool" ni, hy is te lomp.

Eindelik kom daar 'n kereltji van di dorp of wat oek op Stellenbos op di „college" was, en zijn „matriek" gemaak het.

---

[1]) Afrikaans ons Volkstaal van S. J. DUTOIT. Paarl, 1891. Blz. 56 en 57.

A ja, nou is di vloer te koud. Hulle gaat same „*walk*" en ver'n „*ride*" en net nou mar is hulle „*engaged*".

Watter *moeder* sal dit nou worden, en wat sal die moedertaal zijn van haar kinders?

Ons het haar gesiin as *dogter*, en dit was al walgelik en afskuwelik genoeg; ons wil haar liwers ni siin as moeder ni!

Leser, wat ons jou hier teken is ni denkbeeldig ni. Dis werkelikheid, vreselike werkelikheid!

Gaat die kwaad vort, verloor is dan onze moedertaal, verlore onze nasionaliteit!

Ondanks dergelijke waarschuwingen hebben de autoriteiten te Stellenbosch dezer dagen, toen er een „principale" gezocht moest worden voor eene groote meisjesschool te Stellenbosch, het Bloemhof-Instituut, eene Schotsche dame ontboden, wel ervaren in het Engelsch, Latijn, Fransch, Duitsch, ja zelfs in het Italiaansch, maar geen woord verstaande van de moedertaal van de overgroote meerderheid der meisjes! Zoo zorgen zij er voor dat het bevel „*No Dutch in school!*" streng gehandhaafd wordt.

Wanneer men nu vraagt: Wat wilt gij, o redenaar, dat wij tot deze dingen doen, hetzij als Congresleden, hetzij als menschen, dan luidt mijn antwoord als volgt:

Meent niet, dat het veel helpen zal, als gij uwe Kaapsche taalbroeders opzettelijk, hetzij met zachtmoedigheid of met verontwaardiging op hunne zwakke zijden wijst. Want men zou uw gevoelen als dat van eenen Nederlander voor partijdig houden, en gij zoudt de stem der Kapenaars, die in denzelfden geest spreken, misschien eer verzwakken dan versterken. Wilt gij voor de Hollandsche taal in de Kaapkolonie iets doen, steunt dan de Nederl. Zuid-Afrik. Vereeniging, die sedert jaren van Prof. MANSVELT en andere vrienden geleerd heeft, dat er van hier uit in deze aangelegenheid wel niet veel maar toch iets goeds kan gedaan worden, nml. het verspreiden van Hollandsche boeken en Hollandsche muziek, en het vergemakkelijken der overkomst van Hollandsche onderwijzeressen.

Wilt gij meer doen, denkt dan ook bij andere gelegenheden aan den strijd, dien de Nederlandsche taal in Zuid-Afrika voert.

Vraagt u bijv. af, of vereenvoudiging in spelling en grammatica, in den geest van Dr. KOLLEWIJNS voorstellen, de kansen van dien strijd niet veel gunstiger zoude doen staan. Overweegt of gij, ook ter wille van uwe eigen kinderen, het hooger onderwijs niet wat meer kunt doen gelijken op dat van practische volken, die zich niet door schoolmeesters hebben laten wijs maken, dat er wijsheid of bekwaamheid ligt in de veelheid der kennis. Zoodoende zult gij het den Afrikanen gemakkelijk maken de studie in Holland boven die in Engeland of Duitschland te verkiezen.

Maar vooral, vraagt u zelven af. of gij den splinter in uws broeders oog ontdekkende, den balk in uw eigen oog misschien over het hoofd ziet. Is de opvoeding van *onze* jonge vrouwen zoo zeer geschikt om haar liefde in te boezemen voor Vaderland en Moedertaal?

Wordt ook in Holland niet door sommigen aan Engelsche, Duitsche, Italiaansche liederen de voorkeur gegeven boven Hollandsche, alleen omdat de eerste *niet* Hollandsch zijn? Trachten niet nog altijd vele schrijvers zich zelf op een armzalig voetstuk te zetten, door met minachting te spreken over wat dit „achterlijk landje" voortbrengt? Zij kunnen zich daarbij op befaamde voorbeelden beroepen; want BUSKEN HUET en MULTATULI hebben in dit opzicht het ongelooflijke gedaan. Hoort men bij ons ook niet de stem van dat onnoozel cosmopolitisme, dat de waarde der vaderlandsliefde ontkent, omdat.... alle menschen broeders zijn?

Zooveel over ons vaderland. Het zou niet beleefd zijn onze zuidelijke gasten op hunne tekortkomingen van deze soort te wijzen, gesteld dat zij ze hebben. Wij nemen dus aan dat bij hen de moedertaal „erkend is in Raad, kantoor en schoollokaal"; dat de eindelooze beraadslagingen over de grondwetsherziening gevoerd worden in de taal van de groote meerderheid van het Belgische volk; dat de hoogere standen zich beijveren de lagere voor te gaan in het spreken van zuiver Nederlandsch; dat de jonge Vlaamsche meisjes er prijs op stellen dat jonge mannen haar aanspreken in de moeder-

taal. Kortom, wij nemen aan dat alles geheel anders is dan sommige onvriendelijke beoordeelaars van het Vlaamsche volk ons zouden willen doen gelooven.

Wij Nederlanders uit het Noorden mogen echter onze Kaapsche verwanten niet hard vallen, zoolang wij denken aan onze eigen geschiedenis. Toch is mij de vraag geoorloofd, of niet het feest, in Januari 1893 te Burgersdorp gevierd, eenigszins herinnert aan het aanheffen van een triomflied, lang voordat de zege behaald werd; aan het verdeelen der berenhuid, lang voordat het dier onder schot kwam.

M.H. Ik ben aan het einde. Ware het mij te doen geweest u op heuglijke feiten te wijzen, ik zou liever gesproken hebben over den manhaftigen strijd voor de moedertaal, dien prof. Mansvelt, door trouwe geestverwanten ondersteund, sedert twee jaren in een geheel ander deel van Zuid-Afrika strijdt. Had ik in 1891 te Gent veel goeds uit de Kaapkolonie mede te deelen en weinig uit de Transvaal, thans is de verhouding omgekeerd. Doch het zou niet beleefd zijn u zoolang op te houden als noodig is om over beide landen te spreken. Voor de keuze staande, achtte ik het voor ons heilzamer ons te spiegelen aan het voorbeeld der Kaapkolonie, dat ons tot inspanning moet prikkelen, dan ons in slaap te laten wiegelen door het verhaal van de zegepralen, die zonder onze medewerking elders behaald zijn.

Adres

OVER DE TOELATING VAN ZUID-AFRIKANERS
tot Universitaire Examens

met antwoord van Z.Exc. den Minister van Binnenl. Zaken.

1894.

AMSTERDAM, 31 Januari 1894.

Aan
Hare Majesteit de Koningin-Regentes.

Het Bestuur der Nederlandsch Zuid-Afrikaansche Vereeniging, gevestigd te Amsterdam, wendt zich met den verschuldigden eerbied tot Uwe Majesteit naar aanleiding van de volgende aangelegenheid.

Terwijl in de zestiende en zeventiende eeuw tal van buitenlanders, onder wie de besten van hun volk, tot roem en voordeel onzer natie, hunne opleiding kwamen zoeken aan de Nederlandsche Universiteiten, heeft de wet van 1876 op het Hooger Onderwijs de studie hier te lande voor vreemdelingen nagenoeg onmogelijk gemaakt. Van ieder, die academische examens zal afleggen, werd geëischt, dat hij òf bij het eindexamen der gymnasia òf bij het daarmede gelijkstaande staatsexamen geslaagd zij; eischen, waaraan vreemdelingen niet dan met zeer veel moeite en tijdverlies kunnen voldoen.

Misschien heeft de wetgever van 1876 gemeend, dat de onbekendheid van onze taal in het buitenland de vreemdelingen zou afschrikken, sedert de colleges op de Hoogeschool nagenoeg allen in de Nederlandsche taal in plaats van in het Latijn worden gegeven. Maar is dit het geval, dan had hij vergeten, dat jaarlijks eenige jongelieden uit Zuid-Afrika, grootendeels afstammelingen van Nederlanders en onze moedertaal sprekende, naar Nederland kwamen om daar een academischen graad te verwerven en dat dit hun nagenoeg onmogelijk zou worden, als hij den toegang tot onze academische examens zooveel moeilijker maakte, zonder te voorzien in het bijzonder geval waarin zij verkeeren.

Toen in 1884 de deputatie der Zuid-Afrikaansche Republiek hier te lande vertoefde, heeft zij de aandacht van den toenmaligen Minister van Binnenlandsche Zaken gevestigd op de omstandigheid, dat de Engelsche en Schotsche hoogescholen de Zuid-Afrikaansche jongelieden toelaten op vertoon van een diploma, aan de Cape-University verkregen, terwijl de Nederlandsche wet van ieder een Nederlandsch diploma eischte. Van daar dat ook Zuid-Afrikaansche ouders, die aan een Nederlandsche opleiding voor hunne zoons verreweg de voorkeur zouden geven, nagenoeg gedwongen waren hen in Groot-Brittannië te laten studeeren, sedert de wet van 1876 voor dat Nederlandsch diploma zoo zware eischen gesteld heeft.

Erkennende dat deze bezwaren gegrond waren, heeft de toenmalige Regeering eene wet ontworpen waarbij aan vreemdelingen, die voldaan hebben aan zekere in hun land gestelde eischen, de bevoegdheid tot het afleggen van examens bij de Nederlandsche Universiteiten verleend wordt. Die wet is door de Staten-Generaal aangenomen en te vinden in *Staatsblad* 141 van 23 Juli 1885.

In die wet wordt bepaald dat een Koninklijk Besluit de buitenlandsche instellingen en de getuigschriften zal aanwijzen, waaraan de bedoelde bevoegdheid verbonden is. Aan

deze bepaling is uitvoering gegeven bij Koninklijk Besluit van 30 Juli 1886 (No. 125).

Wat de bedoeling der wet was, blijkt o. a. ten duidelijkste uit de volgende woorden in de Memorie van Toelichting:

„De eerste aanleiding tot dit voorstel werd, gelijk hierboven reeds is vermeld, door het persoonlijk optreden van de deputatie der Zuid-Afrikaansche Republiek gegeven", welke deputatie — zooals in den aanhef der Memorie van Toelichting breeder wordt uiteengezet — den wensch had uitgesproken, dat de belemmerende bepalingen zouden gewijzigd worden, die het voor Zuid-Afrikanen bijzonder moeilijk maakten in Nederland te komen studeeren.

Maar het Koninklijk Besluit, genomen tot uitvoering dezer wet, die voor Zuid-Afrikanen den toegang tot onze Universiteiten moest *openen*, bevat twee bepalingen, juist geschikt om dien toegang in hooge mate te *versperren*.

Terwijl toch de Schotsche en Engelsche Universiteiten, gelijk reeds hierboven werd opgemerkt, de Zuid-Afrikanen in den regel toelaten op vertoon van het diploma der „matriculation examination" aan de Cape-University, eischt Art. 1, A 1 van genoemd Koninklijk Besluit voor ons land het diploma van de „intermediate examination", een examen, dat minstens één jaar later, dikwijls twee jaren later wordt afgelegd. Art. 2 vordert dat er daarenboven blijke dat de candidaat èn in het Latijn èn in het Grieksch een voldoend examen heeft afgelegd. Hierbij heeft men in het oog te houden dat het Grieksch bij de „intermediate examination" een *facultatief* vak is, dat door vele candidaten *niet* gekozen wordt.

Vreezende dat het doel der wet van 23 Juli 1885 onder vigueur van een dergelijk Koninklijk Besluit volstrekt niet bereikt zou worden, richtte het Bestuur van de Nederlandsch Zuid-Afrikaansche Vereeniging op 28 Juni 1887 een adres aan den toenmaligen Minister van Binnenlandsche Zaken,

Mr. J. Heemskerk Az. In dat adres werd aangedrongen op een doeltreffende wijziging van het bedoeld Koninklijk Besluit. Het Bestuur had de eer een uitvoerig antwoord te ontvangen, gedateerd 13 Augustus 1887, waarin de Minister het stellen van zoo hooge eischen verdedigde. Het antwoordde op dit ministerieele schrijven met een brief van 5 October 1887. Zoowel bij deze briefwisseling als bij een later mondeling onderhoud van den Minister met eene Commissie uit het Bestuur bleek de Minister zich gebonden te achten door de woorden der wet van 1885, waarin gezegd wordt dat de aan vreemdelingen te stellen eischen *ongeveer* moeten *overeenstemmen* met de aan Nederlanders gestelde. Daar nu èn in het Grieksch èn in de wiskunde bij de „matriculation examination" aan de Cape-University aanmerkelijk minder geëischt wordt dan bij het eindexamen onzer gymnasia, meende de Minister dat de Zuid-Afrikanen niet konden volstaan met het bezit van het eerstgenoemd diploma.

Zulk eene wets-interpretatie scheen en schijnt nog aan ons Bestuur onverdedigbaar. De bedoeling der wet van 1885 was toch: aan vreemdelingen, die in *hun land* rijp geacht worden voor academische studie, den toegang te openen tot onze universitaire examens. Wilde men de voorwaarde, dat de eischen, in hun land aan die vreemdelingen gesteld, ongeveer zouden overeenstemmen met de onze, zoo streng opvatten als de toenmalige Minister deed, dan zou de geheele wet van 1885 achterwege hebben kunnen blijven. Hollandsch sprekende jongelieden toch uit Zuid-Afrika, die in hun land aan volmaakt dezelfde eischen voldaan hebben als hier gesteld worden, zouden natuurlijk ook met alle kans op goed gevolg het eind-examen onzer gymnasia kunnen afleggen. De wet van 1885 neemt nota van het feit, dat men in verschillende landen verschillende eischen stelt en het daarin bedoeld Koninklijk Besluit behoort met hetzelfde feit rekening te houden.

Het gelukte aan ons Bestuur niet den Minister tot grooter vrijgevigheid bij de toelating van Zuid-Afrikanen te bewegen.

Nadat in 1888 een nieuw Ministerie was opgetreden, meende ons Bestuur een nieuwe poging te moeten doen. Het zond op 12 Maart 1889 opnieuw een uitvoerig adres aan den Minister van Binnenlandsche Zaken, waarin nogmaals gewezen werd op de omstandigheid, dat wel de wet van Juli 1885 den toegang tot onze Universiteiten voor Zuid-Afrikanen openstelt, maar het Koninklijk Besluit van 30 Juli 1886 denzelfden toegang wederom sluit.

Sinds dien tijd heeft de ondervinding geleerd, eensdeels dat er in Afrika meer en meer behoefte gevoeld wordt aan een academische opleiding in Nederland, anderdeels dat de hier geldende bepalingen zulk een opleiding hoogst bezwaarlijk maken. Tien à twaalf Afrikanen werden als student aan onze verschillende Universiteiten ingeschreven; maar het aantal, dat naar Engeland of Schotland ging, was minstens twaalf maal grooter. Zelfs met Duitschland vergeleken staat Nederland achter. Ofschoon daar de taal een bezwaar is, zijn de bepalingen ten aanzien der toelating van vreemdelingen zooveel vrijgeviger, dat vele Afrikanen de Duitsche Universiteiten boven de Nederlandsche verkiezen.

Deze toestand, voor den bloei onzer nationaliteit zoo hoogst bedenkelijk, heeft niet opgehouden bij ons Bestuur groot leedwezen te wekken. Thans heeft het een bijzondere aanleiding, om de aandacht Uwer Majesteit op deze aangelegenheid te vestigen. Twee jongelieden uit den Oranje-Vrijstaat, de heeren F. R. Mostijn Cleaver en H. B. Papenfus, de eerste Barrister at Law, de tweede student in de rechten aan den Middle-Temple te Londen, hebben zich onlangs tot Uwe Majesteit gewend met het eerbiedig verzoek, dat het hun vergund moge worden, hier te lande de examens te doen ter verkrijging van den graad van doctor in de rechtsgeleerdheid. Beiden hebben indertijd het matriculatie-examen aan de Cape-University afgelegd en daarna in Engeland gestudeerd. De eerstgenoemde heeft daar een graad verworven, die in Engeland ongeveer dezelfde en in Zuid-Afrika volko-

men dezelfde rechten geeft als in Nederland de graad van doctor in de rechtsgeleerdheid. Toch zou ook hij, om hier te lande als student zijn eerste juridisch examen te mogen doen, beginnen moeten met een paar jaren te wijden aan de beoefening van de velerlei kundigheden, die op het eindexamen onzer gymnasia van onze jongelieden gevorderd worden.

Met gepasten eerbied wenschen wij aan uwe Majesteit de vraag te onderwerpen, of het stellen van een dergelijke voorwaarde billijk en verstandig is. *Billijk* tegenover een jongen man, die reeds in Engeland getoond heeft voor juridische studiën berekend te zijn. *Verstandig* tegenover onze nationaliteit, die in zoo hooge mate betrokken is bij de handhaving der Hollandsche taal in Zuid-Arika. Zoowel in den Oranje-Vrijstaat, het vaderland der twee requestranten, als in de Zuid-Afrikaansche Republiek, is het Hollandsch de officieele taal. Maar die taal heeft een zwaren strijd te voeren tegen het Engelsch, dat de groote meerderheid der talrijke en invloedrijke vreemdelingen spreekt. Wat moet de Hollandsch-sprekende bevolking dezer republieken, die, gelijk al weder uit de adressen der Heeren Mostijn Cleaver en Papenfus blijkt, prijs stelt op de gelegenheid om aan hare zonen eene Hollandsche hoogere opleiding te geven, denken van den toestand, door de Nederlandsche Regeering gehandhaafd? Terwijl vele Engelsche en Schotsche Universiteiten de Zuid-Afrikaansche jongelieden gaarne ontvangen na het afleggen van het matriculatie-examen, schrikt de Nederlandsche wet hen af door het stellen van veel zwaarder eischen. Daarbij komt nog, dat in den Oranje-Vrijstaat wel gelegenheid bestaat om opgeleid te worden tot het afleggen van het matriculatie-examen aan de Cape-University, namelijk aan het Grey-College te Bloemfontein, waarvan onze landgenoot, Dr. J. Brill, Rector is, maar niet voor de „intermediate examination". Wie daarvoor studeeren wil, moet naar een van de geheel op Engelschen voet ingerichte Kaapsche „colleges" gaan, waarvan de Hollandsche Afrikanen liefst geen gebruik maken, omdat zij vreezen dat hun kinderen vandaar terug zullen

keeren vol bewondering voor al wat Britsch is, vol minachting voor de taal en den geest van hun eigen volk.

In Noord-Amerika is de Hollandsche taal, de taal der oudste volkplanters, voor het Engelsch bezweken. Alleen de geschiedenis verhaalt van de groote rol, door onze voorouders daar gespeeld; maar hun nageslacht trekt daar geen vruchten van.

Moet het in Zuid-Afrika, waar de kansen voor het Hollandsch zooveel beter staan, evenzoo gaan? Of zal de toekomst daar een grooten Statenbond zien verrijzen, die voor Nederland eenigermate wordt wat Noord-Amerika en Australië voor Groot-Brittannië zijn: landen, waar de emigrant de taal en sommige der zeden en gebruiken van zijn vaderland terugvindt?

De beslissing over deze gewichtige vraag hangt gedeeltelijk af van de houding, die de Nederlandsche Regeering zal aannemen tegenover de wenschen der Zuid-Afrikanen, die gaarne in Nederland eene academische opleiding zullen ontvangen, mits de vervulling van dien wensch hun niet al te bezwaarlijk wordt gemaakt.

Blijft de Regeering hangen aan de beperkte uitlegging, door den Minister Heemskerk aan de wet van 23 Juli 1885 gegeven, dan zal die wensch der Zuid-Afrikanen niet vervuld worden, tenzij deze wet eene wijziging onderga, waarmede veel tijdverlies en veel bezwaar gemoeid zoude wezen.

Kan de Regeering daarentegen de uitlegging aanvaarden, die ons Bestuur als de juiste beschouwt, en tengevolge daarvan art. 2 van het meergenoemd Koninklijk Besluit schrappen en in art. 1, A 1 de woorden „intermediate examination" vervangen door „matriculation examination", dan zal het aantal der Afrikanen aan onze Universiteiten weldra belangrijk klimmen.

Overtuigd dat zulk eene gebeurtenis hoogst wenschelijk is, niet alleen voor Zuid-Afrika maar ook voor Nederland, verzoekt het Bestuur der Nederlandsch Zuid-Afrikaansche

Vereeniging Uwe Majesteit eerbiedig het Koninklijk Besluit van 30 Juli 1886 (*Staatsblad* No. 125) zoo te willen wijzigen, dat voldaan kan worden aan wenschen, als die, welke Uwe Majesteit door de heeren Mostijn Cleaver en Papenfus zijn kenbaar gemaakt.

Namens het Bestuur der
Nederl. Zuid-Afrikaansche Vereeniging.

J. W. GUNNING,
Voorzitter.

C. B. SPRUYT,
Secretaris.

Ministerie
van Binnenlandsche Zaken.

30 Augs. 1894.
I.
N°. 3089, Afdeeling O.

De Minister van Binnenlandsche Zaken.

Krachtens machtiging der Koningin-Weduwe-Regentes, dd. 2 Februari 1894 No. 52, beschikkende op het adres dd. 31 Januari 1894, waarbij het Bestuur der Nederlandsche Zuid-Afrikaansche Vereeniging verzoekt, dat met wijziging van de bepaling vervat in Art. 1A sub 1° van het Kon. besluit van 30 Juli 1886 (*Stbl.* No. 125), aan de in art. 85*bis* der wet op het hooger onderwijs omschreven personen in alle faculteiten tot het afleggen van de in art. 84 dier wet bedoelde examens, toelating worde verleend op vertoon van het getuigschrift van met goed gevolg afgelegd „matriculation examination" aan de Cape Town University te Kaapstad.

Gezien art. 85*bis* der wet tot regeling van het hooger onderwijs, alsmede de Koninklijke besluiten van 30 Juli 1886 (*Stbl.* No. 125), 21 Juni 1887 (*Stbl.* No. 106) en 22 Juli 1893 (*Stbl.* No. 118).

Gelet op de berichten van Curatoren der Rijks-Universiteiten te Leiden, Utrecht en Groningen, respectievelijk van 2 Juni 1894, No. 334, 21 Mei 1894, No. 185, en 26 Mei 1894, No. 141, benevens op het bericht van den Senaat der gemeentelijke Universiteit te Amsterdam van 2 Mei 1894, No. 397.

Overwegende, dat de eischen voor het verkrijgen van bovenbedoeld getuigschrift niet geacht kunnen worden ongeveer overeen te stemmen met die van het programma, vastgesteld bij Kon. besluit van 21 Juni 1887 (*Stbl.* No. 106).

Geeft aan den adressant te kennen, dat zijn verzoek niet kan worden ingewilligd.

Afschrift dezer zal worden gezonden aan Curatoren van ieder der Rijks-Universiteiten, alsmede aan den Senaat der gemeentelijke Universiteit te Amsterdam.

'S GRAVENHAGE, 30 Aug. 1894.
VAN HOUTEN.

Aan adressant (Dr. C. B. SPRUYT, Secretaris).
Hoogleeraar a/d Gem. Universiteit te Amsterdam.

DE TRANSVAALSCHE QUAESTIE.

Januari 1896. [1])

Ik weet niet zoo precies hoe het in Engeland gesteld is; maar hier in Holland is er alle dagen aanleiding om den lieden te herinneren, dat, wie over Zuid-Afrika oordeelen wil, daarvan het een en ander behoort te weten. Wie zich goed op de hoogte wil stellen, bestudeere de lijvige *History of South-Africa* in vele deelen van G. McCall Theal. Wie daarvoor den tijd niet heeft, trachte zich een exemplaar aan te schaffen van het even aardig als grondig boek, dat F. R. Statham in 1881 uitgaf onder den titel *Blacks, Boers, British, a three-cornered problem.*

Uit beide werken zal hij kunnen vernemen hoe de toestand in Zuid-Afrika was, vóórdat Cecil Rhodes en zijne kornuiten daarin een nieuw, vroeger geheel onbekend element brachten.

I.

In die oude tijden — laat ons zeggen vóór 1880 — was het hoofdmoment de strijd der Afrikaners tegen de imperialistische politiek, die van Downingstreet [2]), en tegen de averechtsche Kafferliefde, die van Exeter-Hall [3]) uitging. Dat de Boeren niet de barbaren zijn, waarvoor men hen in

[1]) Hollandsche vertaling van het artikel „The Transvaal Question", in het Februari-nommer van het maandschrift „*To-Morrow*", blz. 61-73.

[2]) D. w. z. van het engelsch Ministerie van Koloniën, waarvan de bureaux in Downingstreet zijn gevestigd.

[3]) De gewone vergaderzaal der negervrienden in de City.

Engeland zoolang heeft aangezien, zal, na het edelmoedig gedrag van KRUGER en zijne burgers, wel geen betoog meer behoeven. De Boeren zijn zachtzinnig en vergevensgezind, zooals ware dapperen dat altijd zijn. Maar zij zijn ook wijs en verstandig, hoewel — of misschien *omdat* — zij niet bijster voorzien zijn van geleerdheid en boekenkennis. En ten aanzien der Kaffers had de ervaring hen reeds in de vorige eeuw geleerd, wat thans de ethnologen eendrachtelijk verkondigen en de negrophilen.... eendrachtelijk vergeten. Met Kaffers en dergelijke barbaren kunnen Europeesche volksplanters alleen dan samenleven, als het lager ras duidelijk voelt dat de blanke niet zijn gelijke, maar zijn heer en meester is.

Dit hebben de heeren van het Londensch Zendelinggenootschap, dat in 1799 Dr. VAN DER KEMP naar Zuid-Afrika zond, en de leden der *Aborigines-protection-Society*, die haar orgieën in Exeter-Hall viert, nooit kunnen begrijpen. Door hun invloed op het engelsch gouvernement hebben de eerstgenoemde heeren den toestand van den Boer in de Kaapkolonie omstreeks het jaar 1834 zoo onhoudbaar gemaakt, dat hij liever, met opoffering van zijn geliefde „plaats", door Kaffers en leeuwen heen naar de woestijn trok, dan te blijven leven onder het engelsch bewind.

Aan de overzijde der Oranje-rivier, de toenmalige grens der Kaapkolonie, vonden de „trekkers" een land, „schoongemaakt" door de woeste Zoeloe's van DINGAAN en de niet minder woeste Matabele's van MOSELEKATSE. „Schoonmaken" is de technische term, dien de Kaffers euphemistisch gebruiken voor het uitmoorden der bevolking van eene landstreek. De jammerlijke overblijfsels der uitgemoorde Kafferstammen aan gene zijde der Oranje-rivier verkochten gaarne hun grond aan de Boeren, op voorwaarde dat deze krijgshaftige „witmenschen" hen tegen hun doodvijanden zouden beschermen. Aan die voorwaarde hebben de Boeren voldaan. Zij versloegen MOSELEKATSE zoo danig, dat hij het raadzaam achtte over de Limpopo te wijken en zijn barbaarsch hof te vestigen in Buluwayo. Zij werden na een wanhopigen strijd ook den

verraderlijken DINGAAN meester. En daarop stichtten zij hun Boeren-republieken, waar zij hun leven konden inrichten volgens hun idealen, en hun streng, maar rechtvaardig en zachtmoedig bestuur over de naturellen voeren. Transvaal, dat bij de komst der Boeren door de Zoeloe's en de Matabele's leeggemoord was, telt thans vele honderdduizenden Zwarten.

Maar Exeter-hall en Downingstreet, die twee „curses of South Africa", lieten de Boeren niet los. Het eerste verspreidde de leugenachtige berichten van LIVINGSTONE en andere zendelingen en maakte daardoor den naam der Boeren, zooals deze in hun Bijbelsche taal zeggen, „stinkende" onder de bevolking van Engeland en van geheel Europa. En het tweede, het Engelsch Ministerie van Koloniën, vertrapte met zijn zwaren voet elke Boerenrepubliek, die zich krachtig begon te ontwikkelen. In 1842 annexeerde het Natal; in 1848 het land, dat thans den Oranje-Vrijstaat vormt; in 1871 de Diamantvelden; in 1877 Transvaal.

De Boeren bleken echter onbuigbaar te zijn, *nich dod tau krigen*, zooals FRITS REUTER van de flinke boerenknapen onder zijn landslui, de Mecklenburgers, zegt. Geen Engelschman mag zich daarover ergeren of zelfs verwonderen. „Zij waren" — zegt THEAL terecht — „mannen van ons eigen ras, van dat stoere Nederduitsche geslacht, dat zoowel Engeland en Schotland als het delta van den Rhijn bevolkte . . . Deze Zuid-Afrikanen spraken een taal, die onze groote ALFRED zonder veel moeite zou verstaan hebben, die meer dan het hedendaagsche Engelsch nadert tot de spraak der mannen, die onder HAROLD den Sakser te Senlac streden. Hun godsdienst was dezelfde als die van het Schotsche en van een groot deel van het Engelsche volk. Dat er geen spoor van rassenhaat bestond tusschen hen en het volk van Groot-Brittannië, blijkt uit de gemengde huwelijken, die altijd, sinds de Kaapkolonie onder Britsche vlag kwam, veelvuldig hebben plaats gevonden." [1])

[1]) THEAL, History of the Boers in South-Africa. pag. 59, 60.

Geen wonder dat THEAL er bijvoegt:

„Nooit heeft een volk, dat niet van Britsche afkomst was zulk bruikbaar materiaal geleverd voor de vorming van een Engeland welgezind afhankelijk gewest, als deze Zuid-Afrikaansche volksplanters, toen zij, door verovering, onder Britsch bewind kwamen." [1])

Alleen de domheden der Britsche koloniale politiek en de diepe onkunde van Exeter-Hall aangaande den aard van barbaarsche volken hebben de Boeren tot onverzoenlijke vijanden van Engeland kunnen maken. „Ons vraag jou Brit," zegt nu een Transvaalsch volkslied,

„Ons vraag jou, Brit, geen goed noch kwaad,
Ga weg, en laat ons blij!"

De Boeren hebben dikwijls genoeg getoond, dat zij aan dezen vurigen wensch kracht kunnen bijzetten. Sinds Bronkhorstspruit, Langsnek en Amajuba kon men verwachten, dat de Afrikaander politiek zou zegevieren en de imperialistische in Zuid-Afrika een jammerlijke nederlaag lijden.

II.

Dat alles is echter, wegens de snelle verandering der Zuid-Afrikaansche toestanden, *oude* geschiedenis, — iets dergelijks als de eeuw van Koningin ANNA van Engeland voor Europa. Sinds CECIL RHODES in Zuid-Afrika „a prominent man" is geworden, is er een derde Egyptische plaag over de Boeren losgebroken, die hen wellicht den tijd zal doen terugwenschen, toen zij geteisterd werden door die twee oude plagen, Exeter-Hall en Downingstreet.

CECIL RHODES is geen negervriend. Een zoo gruwelijke menschenslachting, als hij met zijn Maxim-kanonnen onder de Matabele's heeft aangericht, is wellicht in Zuid-Afrika nooit

---

[1]) T. a. p. pag. 59.

vertoond. Zeker hebben de Boeren zich nooit aan iets schuldig gemaakt, dat in de verste verte daarop geleek.

Rhodes is geen onbepaald vriend van Downingstreet. Mannen als hij volgen liever in alles hun eigen wil en dulden liefst geen gezag boven zich.

Maar Rhodes is de man, die begrepen heeft hoe groot de macht is van het geaccumuleerde kapitaal. Reeds op 22-jarigen leeftijd heeft hij door de „amalgamatie" der mijnondernemingen te Kimberley de De Beer's Maatschappij gevestigd. Daardoor verwierf hij het monopolie der voortbrenging van diamanten, stelde willekeurig opbrengst en prijzen vast, maakte zich zelf en degenen, die met hem den buit deelden, tot millionnair. Voor zulk een man moet het een grootsche gedachte zijn ook eens de goudopbrengst te monopoliseeren en daardoor feitelijk heer en koning te worden der geheele aarde.

Naar het mij voorkomt, zijn de jongste gebeurtenissen in Transvaal in laatster instantie de vrucht van het najagen van dit ideaal, dat aan gewone financiers wel schoon, maar al te reusachtig en te overmoedig moet voorkomen, doch voor een man als Rhodes een gansch en al betooverende beweegreden moet wezen.

Immers: Cecil Rhodes is niet maar een listig en gelukkig speculant.

Wie de beschrijvingen leest, die een zijner Afrikaansche medereizigers in het Zuid-Afrikaansch Tijdschrift geeft van zijne tochten met den Heer Rhodes in Mashonaland en Bechuanaland [1]), leert Rhodes kennen als een geweldig jager en sportsman, een beminnelijke en royale reisgezel, een man, wiens oog honderdmaal meer dingen opmerkt dan een gewoon mensch. En ook daarmede is de beschrijving van Rhodes niet compleet. Het eerste gebruik, dat deze 22-jarige rijkaard

Zie het *Zuid-Afrikaansch Tijdschrift*, Kaapstad, Jrg. 1891 en 1893.

van zijn millioenen maakte, was zijn onderbroken hoogere opleiding te voltooien en te Oxford een graad te halen. Een geliefkoosd denkbeeld van hem was de verheffing der Cape-University van een uitsluitend examineerende universiteit tot een hoogeschool waar gedoceerd wordt.

Pogingen om de stapels goud, die de De Beer's Maatschappij hem jaarlijks in den schoot werpt, door andere speculaties te vermeerderen, heeft Rhodes in lange jaren niet gedaan. En toen hij in 1889 voor de British South-African Company de bevoegdheid kreeg om de landstreek in Zuid-Afrika te exploiteeren, die onmiddellijk ligt ten Noorden van Britsch Bechuanaland en ten Noorden en Westen van de Zuid-Afrikaansche Republiek, waren het waarschijnlijk niet, of althans niet voornamelijk, financieele berekeningen, die hem in deze speculatie lokten.

Hij was toen sinds jaren een ijverig Kaapsch politicus, en had door zijn oppositie tegen Downingstreet de sympathie verworven der Hollandsche Afrikaanders in de Kaapkolonie. Uitbreiding der heerschappij van het blanke ras in Zuid-Afrika is altijd een hoofdpunt geweest in het programma der Afrikaanders. Daarom konden de Afrikaanders in de Kaapkolonie en hun leider Hofmeyr een verblijdend feit zien in het verleenen van het Charter, dat aan Rhodes den weg baande om het land tusschen de Limpopo en de Zambesi te openen voor het blanke ras, daar wegen aan te leggen, zaken te drijven, een politiemacht te onderhouden, enz. Wel was deze administratie altijd onderworpen aan de goedkeuring van den Staatssecretaris te Londen. Maar Hofmeyr c. s. vertrouwden, dat Rhodes dit Londensche oppergezag wel tot een doode letter maken zou.

Deze Hollandsche Afrikaanders uit de Kaapkolonie, die zich lieten verleiden Rhodes te steunen, hebben vergeten, dat Rhodes een Engelschman was en bleef, die de nederlaag zijner natie in Zuid-Afrika met diep leedwezen moest aanschouwen. De bezetting van Mashonaland door Rhodes'

pioniers in 1891 en het Zwasiland-tractaat, waartoe KRUGER in 1890 door de engelsche Regeering gedwongen werd en dat den Transvalers den pas naar het Noorden afsneed, waren meesterlijke zetten op het schaakbord der Zuid-Afrikaansche politiek ten voordeele van het angelsaksisch ras.

Het pleit niet voor de hollandsche Afrikaanders in de Kaapkolonie, dat zij daarvoor blind waren of er met ziende oogen in berust hebben. Ware het aan RHODES gelukt een krachtige engelsche volksplanting in Mashonaland te vestigen, dan zou er aan „trekken" der Boeren voor goed een eind gekomen zijn. Van alle zijden ingesloten door Engeland of door Portugal, zouden de Boerenrepublieken zich niet hebben kunnen ontwikkelen en ten slotte de reden van hun bestaan hebben verloren.

Het is — meen ik — deze politiek, in een Engelschman wel te verontschuldigen, die RHODES aanvankelijk bezield heeft bij zijne leiding der Chartered Company, welke weldra in de plaats kwam der British South-African Company. Al zeer spoedig zijn daar echter andere, meer materieele doeleinden bijgekomen. De mijnen in Mashonaland werden wel zeer opgevijzeld in verslagen en prospectussen, maar...... noemenswaarde hoeveelheden goud brachten zij niet op. Daarmede en met den vermeenden rijkdom aan goud van Matabeleland zal het wel samenhangen, dat de bestuurders der Chartered Company in 1893 in ernstig verzet kwamen tegen de „wreedheid" van LOBENGULA, het hoofd der Matabele's. Immers, deze barbaar was sedert 1868, toen hij zijn vader MOSELEKATSE opvolgde, altijd even wreed geweest. Die wreedheid kan dus moeielijk de aanleiding geweest zijn van den verdelgingsoorlog, dien de Chartered Company hem in 1893 aandeed.

Men weet dat de arme „LOBEN" verjaagd werd, op de vlucht ellendig omkwam en dat zijn land geannexeerd werd. Dadelijk werden de mijnen in Matabeleland nog meer geprezen dan de Mashonaland-mijnen, maar.... noemenswaardige hoeveelheden goud brachten ook de Matabele-mijnen niet op.

Zoo had de Chartered Company geen inkomsten, maar wel groote uitgaven. Een leger van duizenden te onderhouden, veel nieuwerwetsche moordtuigen en veel ammunitie aan te schaffen, forten te bouwen, telegraaflijnen, twee spoorwegen aan te leggen, enz. enz. Waar is al dat geld vandaan gekomen? Niemand weet het. Vermoedelijk uit de beurzen der schatrijke directeuren van de De Beers-Maatschappij, waarvan CECIL RHODES het hoofd is. Maar ook de millioenen dier Maatschappij zijn niet bestand tegen zulke uitgaven, als de Chartered Company gedaan heeft.

Is het dan wonder, dat eindelijk de geldnood de directie der Chartered Company gedreven heeft tot de wanhopige en brutale daad, waarvan DR. JAMESON het werktuig was?

Te Johannesburg in Transvaal bestond werkelijk de bloeiende goudindustrie, die men in Mashonaland en Matabeleland nog maar alleen kan droomen. Maar zoolang de Transvaalsche goudwet bestaat en het KRUGER-gouvernement, dat niet gezind is naar de pijpen der groote kapitalisten te dansen, was er te Johannesburg geen gelegenheid om zaken in het groot te doen. Ja, men kon daar als een eerzaam mijnontginner zijne honderdduizenden pond 's jaars verdienen, maar zulke *coups* als de „amalgamatie" der diamantnijverheid te Kimberley waren daar niet mogelijk.

Niet dadelijk werd in den raad der financiers, waarvan RHODES de chef is, tot het gebruiken van geweld besloten. Eerst meende men dat het voldoende zou zijn de Johannesburgers te doen opruien door een gedienstige dagbladpers en oproerige speeches. Aan deze wakkere fortuinzoekers, die zulke goede zaken maakten, werd wijs gemaakt, dat zij het Transvaalsch stemrecht moesten eischen, schoon zij zich niet wilden laten naturaliseeren en niet gezind waren krijgsdienst te doen. Hadden zij eenmaal stemrecht, dan zou men KRUGER kunnen vervangen door een „progressive Boer", die de financiers hun gang liet gaan.

Inderdaad werden de Johannesburgers rumoerig genoeg. Maar KRUGER en zijne mannen lieten zich door al dat rumoer

even weinig verwrikken, als HAROLD de Sakser er indertijd om gegeven zou hebben. Toen werd het brutale complot gesmeed, dat, dezer dagen in den Volksraad van den Oranje-Vrijstaat gedeeltelijk blootgelegd, zoo diepe verontwaardiging wekte. Men besloot met geweld en met verraderij KRUGER op zij te zetten. De arme kerels van JAMESON werden er de dupe van.

De ruimte van dit tijdschrift laat niet toe zelfs een klein deel der gegevens mede te deelen, waarop de bovenstaande voorstelling van de geschiedenis der jongste gebeurtenissen in Zuid-Afrika berust. Als men eerstdaags de Chartered Company, ondanks hare betrekkingen in allerhoogste kringen, voor den strafrechter brengt, zal het Engelsch publiek met sommige dier gegevens nader kennis kunnen maken.

III.

En nu de moraal van deze historie.

Dikwijls heeft men de opmerking gemaakt, dat de rol der roofridders uit de middeleeuwen in onze dagen vervuld wordt door de groote bankiers. Evenals die roofridders de voorbijtrekkende kooplieden onthieven van de zorg voor hun geld en hunne koopwaren, zoo bewerken de groote bankiers door hun beursgedobbel dat de bescheiden burger zijn met moeite opgespaard kapitaaltje noodwendig bij deze of gene gelegenheid verliest, tenzij hij een waar gelukskind is. Wat de bescheiden burger inboet, verdwijnt in de onmetelijke zakken der *„haute finance"*.

Die toestand bestaat reeds sedert lang, en wij hebben geleerd ons daarin te schikken. Philosophische naturen vinden het zelfs gelukkig dat op die wijze het aantal der rijken niet groot wordt. Zij troosten zich met ERNEST RENAN door de overweging, dat anderen al de lasten hebben, die het bezit van kapitaal medebrengt.

Maar dat financiers, onder den naam van politiemacht er een leger op nahouden met Maxim- en andere kanonnen; dat genoemde financiers met dat leger in vollen vrede verraderlijk een kleinen Staat overvallen, om bot te vieren aan hun onleschbaren gouddorst; — dat is iets geheel nieuws. De philosophische RENAN moge er gaarne in berusten, dat de „*haute finance*” hem arm houdt en daardoor voor veel beslommeringen en verleiding bewaart. Maar zelfs hij kan het niet aangenaam vinden doodgeschoten te worden, omdat RHODES c. s. zoo belust zijn op het goud, dat hij veracht.

En daarom, als de bovenstaande voorstelling der jongste gebeurtenissen in Zuid-Afrika juist blijkt te zijn, laat dan het Engelsche volk, bij wie deze nieuwe levensuiting der „*haute finance*” zich het eerst openbaarde, denken aan NELSON's wachtwoord: *England expects that every man shall do his duty.* Wat die plicht eischt, heb ik, sprekende namens eene Nederlandsche Vereeniging, enkele dagen geleden in verschillende Engelsche bladen geformuleerd en behoef ik thans niet te herhalen. [1]).

---

[1]) Hiermede wordt gezinspeeld op het schrijven aan het Engelsche volk, door Prof. J. W. GUNNING en den schrijver van dit artikel op 8 Januari 1896 namens de *Nederl. Zuid-Afrikaansche Vereeniging* in het Nederlandsch, Engelsch, Duitsch en Fransch gepubliceerd.

CHAMBERLAIN's ZUID-AFRIKAANSCHE POLITIEK.

April 1896.

Wat ik aan het slot van het voorgaand opstel als volstrekt noodig voorstelde, is tot dusverre niet geschied. De Engelsche Regeering heeft het niet oorbaar geacht de Directie der *Chartered Company* voor den strafrechter te brengen. De groote Rhodes is in de eerste dagen van Februari te Londen verschenen *to face the music,* d. w. z. om de publieke opinie te tarten. Hij heeft dat voornemen echter niet volvoerd, maar is na een enkele conferentie met Chamberlain naar Rhodesia vertrokken, waar de Engelsche Regeering hem zijn gang schijnt te laten gaan.

Het komt mij voor, dat deze merkwaardige en verrassende gebeurtenis — Rhodes' komen, zien en weer wegloopen — veel te weinig in aanmerking genomen wordt bij de beoordeeling van Chamberlain's Zuid-Afrikaansche politiek. Deze staatsman heeft, zonder twijfel, hetzij uit rechtsgevoel, hetzij uit berekening een afkeer van de ruwe practijken der Jingo's. Onmiddellijk nadat hem Jameson's inval bekend was geworden, gaf hij den Hoogen Commissaris den last die onderneming bij proclamatie als misdadig te brandmerken. Hij bleek volmaakt ongezind het oor te leenen aan de inblazingen van bladen en parlementsleden, die een groot leger naar Afrika wilden zenden om de Boeren te verpletteren. Zoo huiverig is hij zelfs voor den *schijn* van zulk een opzet, dat hij het leger in Zuid-Afrika weken lang op de oude sterkte gelaten heeft, terwijl de opstand der Matabelen zeker een voldoende reden zou geweest zijn om een paar regimenten derwaarts te zenden. Eerst op 16 April heeft hij aan den aandrang tot versterking van het leger toegegeven.

Om deze en dergelijke redenen wordt CHAMBERLAIN door de Jingo's gehaat, door de liberalen in Engeland en door vele bladen bij ons, die gewoonlijk door een Engelschen bril zien, zeer geprezen. En voorzeker, indien CHAMBERLAIN zoo handelde uit eerbied voor het recht der Boeren, dan zou er reden zijn voor hooggestemden lof. Zelfs dan echter zou het een waarheid blijven, dat dit eerlijk en rechtvaardig beleid voor de Boeren veel gevaarlijker zou wezen dan rechtsschennis en geweld. Die zijn zij van Engeland gewend en daar zijn zij tegen bestand gebleken.

Maar als zij den Engelschman leerden beschouwen als een eerlijk, billijk en rechtvaardig man, dan zouden zij het niet langer noodig vinden in hun wetgeving de bepalingen te handhaven over kiesrecht, onderwijs, rechtspraak en zooveel andere zaken, die onmisbaar zijn om hen te behoeden voor opslorping in het indringerige Angelsaksische element.

Wij behoeven ons echter voor die gevolgen eener eerlijke Engelsche politiek niet te verontrusten. Want CHAMBERLAIN'S eerlijkheid tegenover de Boeren is niets dan een legende.

Dit blijkt met de waarschijnlijkheid, die in zulke zaken te bereiken is, vooral uit twee zijner handelingen.

Over wat CHAMBERLAIN in 1895 gedaan en gelaten heeft, zal ik niet veel zeggen. Wel is het zonderling, dat de Minister van Koloniën vóór den 29sten December niets bemerkt zou hebben van het complot tegen de Zuid-Afrikaansche Republiek, dat maanden lang door RHODES c.s. gesmeed werd. Maar al is dit zonderling, mogelijk blijft het toch. Want ook scherpzinnige waarnemers in Zuid-Afrika zelf zijn dat complot eerst op het spoor gekomen door feiten, na 29 December voorgevallen en waaraan ik hieronder zal herinneren.

Wat CHAMBERLAIN na 29 December gedaan heeft, is beter na te gaan. Minstens bij twee gelegenheden heeft hij zich duidelijk doen kennen als iemand, die den Boeren een kwaad hart toedraagt, en die, evenals de verrader RHODES vóór de jongste gebeurtenissen, zijn vijandelijke gezindheid tracht te bedekken met een mom van welwillendheid en

waardeering. Ware hij de eerlijke man, waarvoor hij uitgegeven wordt, dan had hij 1e. de *Chartered Company* en bepaaldelijk haar *managing Director* RHODES voor de rechtbank moeten brengen en 2e. zich zorgvuldig moeten onthouden van zich te mengen in de binnenlandsche aangelegenheden der Zuid-Afrikaansche Republiek.

I.

Beginnen wij met het laatste punt, dat geen breede toelichting vereischt.

Men herinnert zich de uitvoerige dépêche, door CHAMBERLAIN op 4 Februari l.l. tot Sir HERCULES ROBINSON gericht, en waarvan de officiëele tekst te vinden is in Blauwboek C—7933, bevattende *Correspondence on the subject of the recent disturbances in the South-African Republic.* Die dépêche werd te Londen spoedig bekend gemaakt en was reeds op 7 Februari in de *London Gazette* te vinden. Later bleek dat zij slechts gedeeltelijk, wat de zoogenaamde hoofdzaken betreft, naar Kaapstad was overgeseind en dat het geheele stuk daar eerst bezorgd was met de mail, die op 8 Februari uit Southampton vertrekt.

Zoowel dit staatsstuk zelf als de wijze. waarop het de wereld ingezonden werd, moet in hooge mate de verontwaardiging wekken van ieder, die niet door den een of anderen hartstocht al te zeer verblind is of zich door een zachtmoedigen vorm om den tuin laat leiden.

CHAMBERLAIN neemt de vrijheid door middel van zijn Hoogen Commissaris allerlei verwijten te doen aan het hoofd van een bevrienden Staat, die zooeven het slachtoffer werd van een verraderlijken aanslag, beraamd en uitgevoerd door den Directeur eener maatschappij, die zijne macht ontleent aan een door de Engelsche Kroon te kwader uur verleend Charter.

Is dit op zich zelf reeds voldoende om het wantrouwen en den haat van den Boer tegen al wat Engelsch is aan te

wakkeren, de aard van CHAMBERLAIN's aanmerkingen maakt de zaak nog veel erger. Nagenoeg het geheele lijstje der zoogenaamde grieven van de Johannesburgers wordt overgenomen. Ofschoon de Engelsche Minister zelf verklaart dat Harer Majesteit's gouvernement de Zuid-Afrikaansche Republiek als vrij en onafhankelijk erkend heeft ten aanzien van alle binnenlandsche aangelegenheden (§ 31) [1]), meent hij toch gerechtigd te zijn, ter wille van de belangen van Zuid-Afrika in zijn geheel en ook — hier komt PECKSNIFF aan het woord — *of the peace and stability* van de Zuid-Afrikaansche Republiek zelve, zijn vriendschappelijken raad te mogen aanbieden ten aanzien der uitlanders, die grootendeels Britsche onderdanen zijn. (§ 32) [1]).

Het aantal dier uitlanders wordt in § 4 der dépêche, geheel in strijd met de gegevens van den laatsten census, nog hooger geschat dan in de fantastische berekening van JACOBUS DE WET [2]). CHAMBERLAIN berekent het aantal der uitlanders op 110000, terwijl DE WET het slechts tot 78000 durfde brengen, waaronder 62000 Britsche onderdanen.

En op grond van dit willekeurig cijfer wordt nu de Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek „vriendschappelijk" uitgenoodigd veranderingen aan te brengen in haar kiesrecht, haar onderwijs, haar stelsel van belastingen, de inrichting van hare politie, hare bepalingen ten aanzien van den arbeid van naturellen, in het personeel harer spoorwegen, dat, grootendeels uit Hollanders bestaande, een steen des aanstoots voor de Engelsche uitlanders is.

Het geven van dergelijken vriendenraad, die komende van den Minister van een machtigen Staat feitelijk neerkomt op het stellen van even zoo vele eischen, is alleen te verklaren uit een der twee volgende oorzaken. Òf CHAMBERLAIN wil de Boeren met geweld voor de uitlanders doen bukken en

[1]) Zie het Blauwboek blz. 89.

[2]) Blauwboek blz. 84. Vergelijk de bespreking van het onderwerp hierboven blz. 68—70.

gebruikt zijne diplomatie alleen om een toestand voor te bereiden, waarop hij de Transvaal kan aanvallen met meer kans op succes dan in den aanvang van dit jaar, òf wel CHAMBERLAIN heeft van Zuid-Afrikaansche zaken geen flauw begrip.

Voor ieder, die de geschiedenis van Zuid-Afrika en den aard der Boeren kent, is het toch volkomen duidelijk dat zij aan CHAMBERLAIN's vriendschappelijken raad geen gevolg kunnen geven en zich liever zouden laten doodmartelen dan zoo iets te doen.

De Transvaal is *hun* land in een gansch anderen zin dat Nederland bijv. ons land is. Elk volwassen Transvaler heeft levendige herinneringen aan de ontzaglijke inspanning, die het gekost heeft dat land te veroveren en te behouden. Die inspanning hebben zij zelf, hun vaders en grootvaders en — vooral niet minder — hun moeders en grootmoeders zich getroost omdat zij zoo hoogen prijs stelden op hun vrijheid en onafhankelijkheid.

En onder die dierbare namen verstaat de Transvaler heel wat anders dan de bleeke en flauwe denkbeelden, die zij bij een negentiende-eeuwschen Europeaan van het middelslag opwekken. Hij bedoelt daarmede de gelegenheid om zijn leven in te richten op de wijze die hij de alleen-verkieslijke acht en daarbij niet gestoord te worden door eenige macht ter wereld. Die vrijheid en onafhankelijkheid — zóó verstaan — schat hij veel hooger dan het leven zelf. Hij heeft begrepen dat het leven niet het hoogste is en hij geeft het gewillig, ja zelfs gaarne ter wille van betere zaken. Dit is de ware heldenmoed, die onder onze „beschaafde" Europeanen zelden wordt waargenomen.

Nu is de zienswijze der Transvaalsche Boeren over de dingen en de wijze van gevoelen, waardoor zij op de dingen reageeren, zoo eigenaardig, dat vreemdelingen daarin moeilijk kunnen deelen, ja in de meeste gevallen haar volstrekt niet kunnen begrijpen. De Nederlander, die naar Argentinië verhuist, verschilt zeker aanmerkelijk van de inboorlingen van

Spaansche of Indiaansche afkomst. Maar dit verschil is toch gering als men het vergelijkt met de diepe klove tusschen den Boer en den gemiddelden negentiende-eeuwschen Europeaan. En die Europeanen, die nog het best met den Boer zouden kunnen mededenken en medevoelen zijn juist niet degenen, die door den mineralen rijkdom zijns bodems aangelokt worden zich bij hem te vestigen.

Waren nu de landverhuizers weinig talrijk, dan zou de Boer hun zonder bezwaar na een paar jaar inwoning en naturalisatie het stemrecht kunnen geven, zooals hij inderdaad vóór 1887 deed. Maar toen de stroom der fortuinzoekers zoo sterk werd dat zij al zeer spoedig een belangrijk deel van het kiezerscorps zouden vormen, kon de Boer hun niet zoo spoedig den weg tot dat corps openen. Die nieuwe kiezers, grootendeels menschen, wier denk- en gevoelswijze hem niet minder vreemd is dan die der Kaffers, zouden hem een Staatspresident en een Volksraad kunnen opdringen, die alles omverwerpen, waarvoor de ouders en de grootouders gestreden en geleden hebben. Zij zouden de Engelsche taal met de landstaal gelijk kunnen stellen, de kleurlingen met de blanken ; zij zouden ter wille van de industrie en den handel der vreemdelingen den boer zwaar kunnen belasten, en wat dies meer zij. Aan het gevaar van zulk een „vreedzame" omwenteling kunnen de Boeren zich niet blootstellen; zij geven er verre de voorkeur aan nogmaals met stoffelijke wapenen voor hun onafhankelijkheid te strijden.

Of de Boeren gelijk hebben in deze beschouwing, die hen er toe geleid heeft in de eerste jaren na 1886 den toegang tot het kiesrecht voor uitlanders al moeilijker en moeilijker te maken, is een vraag, waarop natuurlijk verschillende antwoorden zullen gegeven worden. Wie geen bezwaar heeft tegen de ideeën, waardoor de zoogenaamd beschaafde natiën gekomen zijn tot, of op weg zijn naar het algemeen stemrecht, moet den Boer ook in dit opzicht een „achterlijk" wezen vinden. Wie daarentegen diep doordrongen is van de ongelijkheid der menschen en de dwaasheid van de beginselen

der Fransche revolutie, zal waarschijnlijk tot de conclusie komen dat de Boer ook in deze zaken een beter inzicht toont dan „beschaafde" Europeanen.

Maar de vraag is minder of de Boeren gelijk hebben dan wel, hoe zij over deze zaken denken. En daarover is geen twijfel mogelijk. Wetsvoorstellen met de strekking om aan alle uitlanders zonder onderscheid binnen enkele jaren stemrecht te verleenen zouden door hen beschouwd worden als niet veel anders dan hoogverraad. Zulke voorstellen hebben niet de minste kans door het volk te worden goedgekeurd.

Heeft CHAMBERLAIN dit niet geweten, dan schiet zijne kennis van Afrikaansche zaken jammerlijk te kort. Heeft hij het wel geweten, dan is zijn dépêche van 4 Februari l.l. de inleiding tot een oorlogsverklaring *te gelegener tijd.*

Tal van andere punten in het fatale staatsstuk van Febr. l.l. geven denzelfden indruk: òf CHAMBERLAIN heeft geen begrip van Zuid-Afrika, òf hij wil arglistig een oorlog uitlokken, waarbij hij schijnbaar niet zoo geheel onrecht zou hebben, als in Januari l.l. het geval zou geweest zijn. Zoo wil hij aan Johannesburg zooveel autonomie geven, dat de uitlanders daar een Staat in den Staat vormen. Zoo noodigt hij den Hoogen Commissaris uit een rechtsgeleerde naar Pretoria te zenden om het oog te houden op het proces der Johannesburger oproerlingen. Zoo neemt hij de vrijheid den president, het hoofd van den Staat en een man van zeventig jaren, uit te noodigen om de binnenlandsche aangelegenheden met hem te Londen te komen bespreken. Zoo publiceert hij de dépêche te Londen op 7 Februari, nadat hij op 6 Febr. een conferentie gehad had met RHODES; maar het gouvernement, waarvoor zij eigenlijk bestemd is, krijgt haar eerst tegen 1 Maart in handen. Dit laatste vooral neemt feitelijk al de „vriendschappelijkheid" der raadgevingen weg.

II.

De uitvaardiging van CHAMBERLAIN's staatsstuk van 4 Februari laat, zooals ons bleek, twee verklaringen toe. Zij

kan voortvloeien òf uit schromelijke onbekendheid met Zuid-Afrikaansche toestanden, die den Minister tot daden brengt, waarvan hij iets goeds wacht, maar die inderdaad olie in het vuur zijn; òf zij is het gevolg van arglistige diplomatie, die met berekenende sluwheid een voorwendsel voorbereidt tot een oorlog onder de voor Engeland meest gunstige omstandigheden.

Wat CHAMBERLAIN deed en wat hij naliet ten aanzien van RHODES, den man met wien hij een samenkomst had op 6 Februari, even over de publicatie der dépêche van 4 Februari; en wat hij deed en naliet ten aanzien der gecharterde maatschappij, laat geen tweeërlei uitlegging toe. Zijn politiek tegenover die maatschappij en haar leider stempelt hem tot een handlanger van haar verraderlijk bedrijf.

Reeds op 4 Januari heeft de Kaapsche staatsman HOFMEYR bij CHAMBERLAIN aangedrongen op een onderzoek naar de „wording en ontwikkeling van het complot", waarvan JAMESON's rooftocht het slottooneel was [1]). En den 7den Januari heeft CHAMBERLAIN in zijn antwoord aan HOFMEYR zulk een onderzoek beloofd [2]).

Van dat onderzoek is niets gekomen. RHODES is op 4 Februari in Engeland verschenen, heeft op 6 Februari CHAMBERLAIN gesproken en is onmiddellijk daarna op reis gegaan naar Mashonaland. CHAMBERLAIN heeft hem laten vertrekken, ofschoon hij toen reeds met groote waarschijnlijkheid vermoeden kon dat RHODES de man was, die maanden lang met duivelsche list een aanslag beraamd had op de onafhankelijkheid der niets kwaads vermoedende Transvalers. „Natuurlijk hadden wij aan zoo iets niet gedacht" — zeide de generaal SMIT, toen hem gevraagd werd of de inval van JAMESON de

---

1) Zie het Blauwboek voornoemd, blz. 24, en het te Kaapstad verschijnend dagblad „De Zuid-Afrikaan, vereenigd met Ons Land" van 9 Januari 1896.

2) Zie het Blauwboek voornoemd, blz. 34, en het te Kaapstad verschijnend dagblad „De Zuid-Afrikaan, vereenigd met Ons Land" van 9 Januari 1896.

Regeering der Zuid-Afrikaansche Republiek verrast had — „want wij hadden bij de *Chartered Company* niet te doen met Kaffers, maar met Engelschen."

Aan Chamberlain kan het in de eerste dagen van Februari niet onbekend geweest zijn dat er zeer zware vermoedens van medeplichtigheid tegen Rhodes bestonden. Want, al heeft de Engelsche Regeering het beloofde onderzoek niet ingesteld, zoo heeft het in Zuid-Afrika aan vrijwillige getuigenissen over deze zaak niet ontbroken. Reeds omstreeks half Januari bracht de Commissie uit den Vrijstaat, die naar Transvaal geweest was om de zaak te onderzoeken, een rapport uit, waarbij het bestaan eener uitgebreide samenzwering geconstateerd werd [1]).

Wanneer over enkele weken de parlementen der Zuid-Afrikaansche Staten en Koloniën vergaderd zijn, zal men meer over deze zaak hooren. Maar in afwachting daarvan is datgene wat Hofmeyr, vele jaren lang Rhodes' trouwe medestander, en wat het in Hofmeyr's geest geschreven blad „Ons Land" te Kaapstad mededeelt, meer dan voldoende om te bewijzen dat Rhodes de ziel van het complot was.

De heer Hofmeyr, door den heer Tielman de Villiers, lid van den Transvaalschen Volksraad, aangezocht om opheldering te geven aangaande zijn tegenwoordige verhouding tot den heer Rhodes, met wien hij tot op 1 Januari 1896 als Kaapsch politicus hartelijk samengewerkt had, antwoordde op 1 Februari [2]).

Gij wilt weten of ik met den heer Rhodes gebroken heb.

Ik antwoord: „Ja, ik ben thans niet meer op den ouden voet met hem".

Gij wilt verder weten wat mij daartoe gebracht heeft.

---

[1]) De hoofdpunten van dit rapport waren reeds te vinden in den *Daily Chronicle* van 20 Januari, die ze per telegram uit Zuid-Afrika ontving. Het „Blauwboek" zwijgt er over.

[2]) Zie het te Kaapstad verschijnend dagblad: „De Zuid-Afrikaan, vereenigd met Ons Land" van 29 Februari 1896.

Ik antwoord: „De vaste overtuiging, gegrond op een zorgvuldig wegen van alle feiten binnen mijn bereik dat de heer RHODES in verband met den JAMESON-inval, zich niet zoo heeft gedragen als men had mogen verwachten van een Premier der Kaapkolonie — een Premier nog al die het volle vertrouwen bezat van de groote meerderheid der Koloniale Afrikaner bevolking. Hij moet tamelijk lang vooruit geweten hebben — neen hij heeft geweten — dat een sterke en weluitgeruste kolonne der troepen van de Gecharterde Maatschappij op de Transvaalsche grens en gedeeltelijk op Koloniaal gebied geconcentreerd lag, met het doel om op een geschikt tijdstip de Republiek in te trekken; maar hij nam geen doeltreffende stappen, hetzij als „managing Director" van de Gecharterde Maatschappij of als Premier van de Kaapkolonie, om het voorgenomen doel te verijdelen. Hij werd eenige dagen vóór den inval van meer dan een kant gewaarschuwd, en wel, onder anderen, door een lid van het Koloniaal Hoogerhuis, dat zich toen te Johannesburg bevond; maar hij nam geen notitie van de waarschuwing. Toen hij bepaald bericht kreeg dat Dr. JAMESON werkelijk aan het hoofd der Gecharterde troepen de Transvaal was ingetrokken, liet hij zijne medeministers daaromtrent onkundig. Hij bleef zelfs weg van zijn kantoor, het hun daardoor moeilijk makende hem te spreken te krijgen. Hij publiceerde geen officiëele repudiatie en schorsing van Dr. JAMESON, als administrateur van Rhodesia, hoewel ik wel wil gelooven dat hij JAMESON geen order had gegeven om juist den 29sten December in te trekken. Hij deed geen poging om zijne Excellentie den Hoogen Commissaris te bewegen dadelijk een proclamatie tegen JAMESON uit te vaardigen. Hij zond wel, toen het te laat was, een boodschap aan Dr. JAMESON (die Z.Ed. nimmer bereikte, althans niet gedurende zijn tocht) om terug te keeren; maar ik heb niet vernomen dat, toen zijne Excellentie, ten spijte van de werkeloosheid van den heer RHODES, een proclamatie liet opstellen, deze iets deed om kracht er aan bij te zetten of de publicatie te bespoedigen.

Bij de eenige gelegenheid, waarop hij sedert den inval een Koloniaal publiek toesprak [1]) onthield hij zich zorgvuldig van elke veroordeeling der samenspanning, die op het bloedvergieten bij Krugersdorp was uitgeloopen, maar roemde hij integendeel dat zijn politieke loopbaan nu eerst recht zou beginnen.

Door deze redenen (en ook door andere, die ik niet zal mededeelen) werd ik gedrongen tot de treurige overtuiging dat het voor mij onmogelijk was langer als voorheen samen te werken met hem, dien ik zoo lang als een mijner trouwste vrienden had beschouwd."

---

[1]) In een rede te Kimberley op 12 Januari gehouden.

Wat de heer HOFMEYR in dezen brief aan zijn vriend TIELMAN DE VILLIERS mededeelt, wordt in bijzonderheden verhaald in een hoofdartikel van „De Zuid-Afrikaan vereenigd met Ons Land" onder den titel „Bond-JAMESON-RHODES", en opgenomen in de nummers van 7 en 10 Maart l.l. Het artikel behandelt de vraag, wat de Afrikaner Bond zal moeten besluiten op zijn tegen half Maart te Burgersdorp uitgeschreven vergadering. Wat daar geschieden zal is beslissend voor de houding, die de overmachtige Afrikaner partij eerstdaags in het Parlement zal aannemen. Want de Bond is inderdaad „het voorportaal van het Parlement", zooals een der voormannen van de Afrikaners, de heer DANIEL VAN DEN HEEVER, hem gaarne noemt.

„Zal men" — vraagt de redacteur — „gaan razen tegen JAMESON, maar roepen: handen af van RHODES, totdat de brave man zich wie weet waar of wanneer zal verdedigen?"

Die handelwijze zou volgens *Ons Land* ten eenenmale verkeerd zijn. Want RHODES is de ware schuldige en JAMESON slechts een werktuig.

En daarop volgt deze acte van beschuldiging, te meer verpletterend omdat zij komt van een groot bewonderaar van RHODES en opgenomen wordt in een orgaan, dat jaren lang zijne politiek ijverig gesteund heeft:

Laat ons enkele van de tegen hem pleitende zaken eens kortelijk opsommen.

De heer RHODES is „besturend directeur" van de Gecharterde Maatschappij, en heeft als zoodanig bijna onbeperkt beheer over de zaken der Maatschappij in Zuid-Afrika. Reeds in October begon men de troepen der Maatschappij uit het verre Noorden zuidwaarts te brengen, wierf men tallen van manschappen aan te Kaapstad en elders, maakte men aanstalten voor de overname der Britsch-Bechuanalandsche politie en concentreerde men die allen op de Transvaalsche grens, zoo nabij Johannesburg als mogelijk. De heer RHODES heeft dat geweten. Toen hem gevraagd werd, waartoe die vreemde concentratie moest dienen, werd er gewaagd van een machtsvertoon tegen de naturellen, nu de Maatschappij het Protectoraat ging overnemen van spoorweg-bescherming en wat dies meer zij; maar . . . . . van geen tocht naar Johannesburg.

Ruim een week vóór JAMESON's marsch begon, werd den heer RHODES uit Londen gekabeld, dat men daar verontrust was door de tijding dat de Charter-troepen de Uitlanders zouden gaan helpen en dat een officiëele ontkenning door hem van het bericht veel er toe zou bijdragen om vastheid aan de aandeelen-markt te geven. De heer RHODES antwoordde niet.

Twee dagen vóór den marsch zond een lid van onzen Wetgevenden Raad den heer RHODES een dergelijk telegram uit Johannesburg. Alweder antwoordde de heer RHODES niet.

Op den 29sten December kabelde de heer CHAMBERLAIN uit Londen aan onzen Gouverneur „dat er was aan de hand gegeven, dat men zou pogen de zaken te Johannesburg tot een punt te brengen door iemand in dienst der Maatschappij uit het Bechuanalandsche Protectoraat te laten oprukken met de politie". Wie den wenk had gegeven meldt de heer CHAMBERLAIN niet, maar zonderling, hij geeft last *den heer Rhodes* te waarschuwen tegen zulk een stap!

Op dienzelfden dag, Zondag den 29sten December, te negen uur in den avond, vertrok JAMESON's heir werkelijk naar Johannesburg.

Reeds in den voormiddag van dien dag werd te Kaapstad een telegram ontvangen, meldende dat JAMESON's troepen dien avond gingen oprukken naar Johannesburg. Ware het telegram dadelijk medegedeeld aan den Hoogen Commissaris, stappen konden onmiddellijk zijn gedaan. Maar niets werd verteld aan den Hoogen Commissaris of de Ministers! De heer RHODES zegt, zoo beweert men, dat *hij* het telegram eerst na 4 ure op dien Zondag namiddag ontving. Het is niet gebleken dat eenig beambte van de Gecharterde is gestraft wegens die trage bezorging van een allergewichtigste tijding.

Dienzelfden Zondag namiddag, na vier uur bezocht een der Ministers den heer RHODES op zijn buitenverblijf; maar deze vertelde hem niets van het drama dat aan 't ontknoopen was. Eerst te 11 ure des nachts gaf de heer RHODES den Imperialen Secretaris bericht van het gebeurde. Deze schijnt het niet noodig geacht te hebben, den Gouverneur uit zijn nachtrust te wekken en eerst den volgenden (Maandag) morgen vernam Zijn Excellentie wat er gaande was.

De heer RHODES was dien dag, 30 December, hoe toevallig! niet op zijn kantoor te vinden. Ook dien dag was hij zoo achterhoudend tegenover zijn mede-Ministers, dat zelfs Sir GORDON SPRIGG, die steeds als een soort van adjunct-Premier had geageerd, het eerste woord omtrent JAMESON's heldendaad vernam uit de kranten van Dinsdag 31 December, bijna twee volle dagen nadat de Secretaris der Gecharterde Maatschappij van de affaire had vernomen. Natuurlijk had de heer RHODES geen kabinetsraad op Maandag belegd, om te besluiten hoe te handelen tegenover den snooden inval, gedeeltelijk uit het

gebied der Kaapkolonie, op een bevrienden Staat. Was het even natuurlijk dat de heer RHODES geen waarschuwing zond aan President KRUGER? dat hij geen poging deed, den Hoogen Commissaris te bewegen dadelijk een proclamatie tegen JAMESON uit te vaardigen? dat hij toen hij vernam, dat zulk een proclamatie wèl zou uitkomen, zijn best deed om die te ontzenuwen? dat hij, toen hij daarin niet slaagde, dreigementen gebruikte om de uitvaardiging te vertragen?

En wat viel er intusschen te Johannesburg voor? De heer RHODES is een der grootste machthebbenden in „the Gold Fields of South Africa". Zijn broeder, kolonel FRANK RHODES, die tot kort te voren had geageerd als administrateur in Rhodesia, was na een consultatie met broeder CECIL en andere financiëele, meest gecharterde, grootheden te Groote Schuur [1]), naar Johannesburg gezonden door zijn broer om de algemeene administratie der „Gold Fields of South Africa" op zich te nemen. Pas was de dappere kolonel er aangekomen of hij ontwikkelde een hoog geconcentreerde belangstelling in de grieven der uitlanders. Zijn kantoor werd het centrum der revolutionaire beweging, en hij de groote militaire raadsman. Dáár werden vuurwapenen uitgereikt aan het volk; hij was een der vijf onderteekenaars van het beroep op JAMESON en hij ook is thans een van oom PAUL's voornaamste gevangenen. Wist de heer CECIL RHODES niets van dat alles? Dan was hij onkundiger dan de rest der Zuid-Afrikaansche wereld. Oefende hij eenigen invloed uit om zijn broeder en onderhoorige in diens revolutionaire neigingen te weerstaan? Niets is daarvan gebleken. Meer nog. Een prominent lid van het „Reform Committee" te Johannesburg werd van daar naar Kaapstad afgevaardigd. Het is thans publiek, dat hij werd gezonden om den heer CECIL RHODES te raadplegen omtrent zekere delicate punten betreffende de toekomst van de Transvaal *na* de revolutie. Wat die punten waren behoeven wij thans niet te melden. Dat hij naar Groote Schuur werd afgevaardigd, dat hij herhaalde en lange conferenties had met den heer CECIL RHODES en met dezen tot een beschikking geraakte betreffende zekere door het comité beoogde punten, is onmiskenbaar, en mag niet worden voorbij gezien bij de beantwoording der vraag: heeft de heer RHODES iets van deze dingen geweten?

Verdere punten met de toepassing geven wij in ons volgend nommer.

In dat volgend nummer, van 10 Maart l.l., wordt het requisitoir tegen den Right Honorable CECIL RHODES aldus voortgezet:

Wij voerden in ons vorig nommer een tal van feiten aan, die onmiskenbaar wijzen naar de slotsom, dat de heer RHODES moet

---

[1]) Het buitenverblijf van RHODES in de nabijheid van Kaapstad.

hebben geweten van, en zijn sympathie gegeven aan, de revolutionaire aanstalten te Johannesburg, zoowel als van en aan de voorbereidselen, om de Gecharterde troepen onder JAMESON op een geschikt oogenblik te laten inmarcheeren, en dat hij na JAMESON's oprukking, wel verre van zijn uiterste aan te wenden om den aanslag te doen mislukken, veeleer het tegendeel heeft gedaan. Wij zouden nog andere feiten kunnen bijbrengen die getuigenis van denzelfden aard afleggen, als bijvoorbeeld de daadzaak dat een kopie van den brief, d.d. 20 December, van kolonel RHODES en andere Johannesburgsche hoofden aan JAMESON, reeds vóór des doctors sluiptocht te Kaapstad lag en dat de heer RHODES daarvan moet hebben geweten. Wij zouden ons ook kunnen beroepen op heel de houding van den heer RHODES sedert den inval; op zijn terughouden van alle openbare ophelderingen, op zijn bluffende speech te Kimberley en zijn tergend telegram naar Amerika, op zijn geschenk aan JAMESON's manschappen en zijn boodschap aan hen om hun mond te houden, op de persvruchten van zijn reisgenoot, vriend en onderhoorige dr. RUTHERFORD HARRIS, op den toon van heel de hem bevriende drukpers.

Maar waartoe dat alles? Immers zelfs een vurige bewonderaar en voorstander van den heer RHODES, zooals de redacteur van de *Review of Reviews*, erkent ingewikkeld dat de heer RHODES van den heelen boel heeft geweten, hoewel hij niet had verwacht dat dr. JAMESON juist op 29 December zijn heldenstuk zou ondernemen. En dit laatste is werkelijk ook alles wat de heer RHODES tot dus verre heeft ontkend. Men stelt het soms voor, of de heer RHODES zegt: — „Ik ben glad en al onschuldig. Ik wist niets van eenig plan om een opstand te Johannesburg te verwekken of van eenig voornemen of denkbeeld om de opstandelingen door middel van Gecharterde troepen te helpen". Maar de heer RHODES heeft, zoover ons bekend, nooit zoo iets beweerd. Al wat hij zegt is, „dat hij niets van JAMESON's onmiddellijk plan heeft geweten," hetgeen beteekent dat hij JAMESON geen order had gegeven om op 29 December in te trekken. Dàt willen wij gaarne gelooven. De heer RHODES zou wel niet zoo onvoorzichtig zijn geweest om zijn administrateur preciese orders te geven op dien gedenkwaardigen Zondag op te rukken, zelfs als zou hij dat verlangd hebben. Maar wij meenen niet dat hij 't verlangde. De zaken te Johannesburg hadden een verkeerden, een onverwachten, loop genomen. De voorgenomen opstandelingen waren aan 't onderhandelen gegaan met Oom PAUL. Blijkbaar verkozen zij argumenteeren boven vechten. Dr. JAMESON besloot zijn zet te doen voordat de praterij te ver zou zijn gegaan, en daarom zonder verder dralen in te marcheeren. De heer RHODES daarentegen moet hebben ingezien, dat vechten zonder een werkelijke uitbarsting te

Johannesburg dwaasheid en voorbarig zou zijn. Daarom is het mogelijk voor hem om met volle waarheid te zeggen: „Ik wist niet van JAMESON's onmiddellijk voornemen en ik betreur het dat hij den 29sten December de stang tusschen de tanden nam", zonder nog daardoor in de verste verte vernieuwde aanspraak te bekomen op de samenwerking der Bondspartij, of zelfs op hun zwijgen.

Die Decembersche Sabbathsdaad, die 't jaar 1895 in Zuid-Afrika te midden van onrust, kommer en verbittering deed eindigen, kan niet maar zoetweg worden doodgezwegen door ons volk. Ze had haar oorsprong in de geldzucht van den een, in de eer- en heerschzucht van den ander; zij werd voorbereid met leugen, bedrog en slinkschheid, tegenover den Hoogen Commissaris, tegenover de Transvaalsche Republiek en tegenover de jongelui die als hare instrumenten werden gebezigd; zij eindigde in bloed en schande. Zij heeft de nationaliteiten in Zuid-Afrika tegen malkander in 't harnas gejaagd. Zij heeft gansch Europa tegen Engeland opgezet. Zij zal voor jaren een donkere wolk werpen op het onderling vertrouwen tusschen de Staten en Koloniën van Zuid-Afrika.

Op grond van deze overwegingen meent de redactie van *Ons Land*, dat het Bonds-congres zijne sympathie voor KRUGER en zijn verontwaardiging tegen RHODES en diens heele en halve medestanders moet uiten in een „omvangrijke resolutie, het onderwerp waardig."

Vier dagen daarna, op 14 Maart l.l., werd door het Bondscongres de zaak van JAMESON en wat er mede samenhangt behandeld. Er werd inderdaad een omvangrijke resolutie aangenomen die nagenoeg al de punten omvat, door *Ons Land* opgeteld. „De provinciale vergadering, zijnde het hoogste bestuur van den Afrikaner Bond in de Kaapkolonie" wenscht den president en de burgers der Zuid-Afrikaansche Republiek geluk met hun eensgezindheid, vaderlandsliefde en grootmoedigheid *„te meer daar zij den* JAMESON-*inval beschouwt als een verraderlijken aanslag niet slechts tegen de Zuid-Afrikaansche Republiek, maar tegen de geheele Afrikaner nationaliteit, die wij als ons gemeenschappelijk erfrecht waardeeren en als één volk verdedigen.*

De vergadering dankt voorts haren leider, den heer J. H. HOFMEYR voor zijne houding; vertrouwt dat het *door*

de Rijksregeering beloofd onderzoek naar de geheele zaak zonder verzuim zal worden ingesteld; vreest dat dit onderzoek bemoeilijkt is door de weigering van den nieuwen Premier Sir GORDON SPRIGG tot bijeenroeping van het Parlement, en dringt aan op spoed bij die bijeenroeping; betreurt het gedrag van CECIL RHODES vóór en na den aanslag van JAMESON; vraagt van hem een duidelijke wederlegging van vele beschuldigingen, in het bovengemeld dagbladartikel uiteengezet en zegt ten slotte dat samenwerking met den heer RHODES onmogelijk is, tenzij hij zich van deze beschuldigingen mocht kunnen zuiveren.

Deze resolutie, waarvan hier kortheidshalve alleen de strekking is opgenomen, werd met algemeene — circa 70 — stemmen aangenomen [1]. Er was geen oppositie. Men had die verwacht van den bekenden ex-predikant S. J. DUTOIT, vóór 1 Januari 1896 een der meest luidruchtige bewonderaars van RHODES en ook na 1 Januari nog lang niet geheel tevreden met het doen en laten der Transvaalsche Regeering. Maar DUTOIT „secondeerde" den inleider der motie, MALAN, en niemand trad als bestrijder op.

Het gewicht van deze beslissing ligt vooral in de omstandigheid dat hier de ijverigste medestanders van den RHODES van vóór 1 Januari l.l., de Afrikaners uit de Kaapkolonie, aan het woord waren. Blijkens de door mij gecursiveerde woorden hebben zij uitmuntend begrepen dat de aanslag der *Chartered Company* gericht was tegen de Afrikaner nationaliteit, en verklaren zij zich volkomen eenstemmig met PAUL KRUGER en zijne burgers in hun verzet tegen dergelijke aanslagen. En al laten zij de mogelijkheid open dat RHODES zijn meer dan dubbelzinnig gedrag zal kunnen goedpraten, aan die mogelijkheid gelooft blijkbaar niemand. Mocht hij de onbeschaamdheid hebben zijn zetel in het Parlement in de aanstaande zitting in te nemen en daarvoor uit Rhodesia

---

[1] Zij is in haar geheel te vinden in het meergenoemd Kaapsch dagblad van 17 Maart l.l.

komen opdagen, hij zal de geheele Afrikaner partij als één man tegen zich over vinden en onze bijbelvaste verwanten zullen hem den naam van Judas Iskariot niet besparen.

III.

Hoelang zal CHAMBERLAIN nog kunnen volharden bij zijn systeem van ziende blind en hoorende doof te zijn ten aanzien der schuld van RHODES? Het zou gewaagd zijn daarover voorspellingen te doen. Want CHAMBERLAIN is in zijn partijdigheid voor RHODES, zijn afkeer van de Boeren en zijn onvermogen om de zaken in Afrika nauwkeurig waar te nemen de trouwe vertegenwoordiger der Britsche natie.

Hetzelfde volk, dat in 1870 geen woorden genoeg had om de Franschen te verwijten dat zij maar niet aan hun nederlaag konden gelooven en de meest dwaze geruchten als waarheid aanvaardden, mits zij slechts vleiend waren voor hun nationaal gevoel, dat zelfde volk gedraagt zich thans waarlijk niet beter. Ja, als men de Engelsche bladen leest, dan doet hun snoeverij tegenover en hun beschuldigingen van de Boeren onwillekeurig denken aan de Chineesche oorlogsbulletins.

Er zijn uitzonderingen, maar zij zijn zeldzaam.

Zekere heer LE MESURIER, die in de *Westminster Review* van April op grond van persoonlijke herinneringen over de Boeren schrijft, vertelt wel veel leugens van hen, maar geeft hun althans den betrekkelijken lof dat „the Boer is an extremely suspicious person and is always on the alert against being *finuked*". Het bij ons platte woord, dat de Hollandsche lezer in „finuked" herkent, drukt inderdaad zeer goed uit wat de Boeren van de Engelsche politiek vreezen. De heer LE MESURIER is onpartijdig genoeg om toe te geven dat zij daar eenige reden voor hebben.

In de *Fortnightly Review* van April is de dichteres OLIVE SCHREINER den Hercules-arbeid begonnen van den waren Boer aan de Engelschen te doen zien. Merkwaardig is de voor-

uitgang van deze auteur, als men hare *Stray-thoughts on South-Africa* van thans vergelijkt met hare beschrijving van den Boer in *A South-African farm.*

In het laatstgenoemde boek, thans vele jaren oud, en, ondanks sommige zwakke zijden, terecht beroemd, wordt van den Boer en vooral van de Boerenvrouw eenvoudig de caricatuur gegeven, die in Engeland gangbaar is en die, tot schande van ons volk, ook gevonden wordt in de *Herinneringen uit Zuid-Afrika* van T. M. Tromp.

Maar Olive Schreiner heeft een te dichterlijk gemoed gehad om op den duur alleen zekere belachelijk schijnende uiterlijkheden van den Boer en zijn bestaan te kunnen zien. Zij is, blijkens haar artikel in de *Fortnightly*, tot de aanschouwing van zijn ware natuur gekomen, en haar opstel kan in Engeland veel goed doen, als de volgende artikelen niet beneden het eerste blijven.

Dat er eenige fantasie met de werkelijkheid vermengd is, kan bij eene schrijfster, zoo rijk aan gemoed als Olive Schreiner, geen verwondering baren. Hare onderstelling dat de innige en dus geheel onberedeneerde liefde van den Afrikaner voor zijn land te danken zou zijn aan de omstandigheid dat de weesmeisjes, die de Compagnie naar de Kaap exporteerde, in 1685 ten getale van drie, in de volgende jaren hoogstens van zes of zeven, *geen* vaderland hadden, waaraan dierbare herinneringen waren verbonden, — die onderstelling, door haar zelve *fanciful* genoemd, en toch als een hoofdpunt in hare beschouwing opgenomen, is inderdaad geheel onaannemelijk. Daargelaten dat het getal der inkomende weesmeisjes klein was tegenover dat der reeds in Afrika vertoevende vrouwen, daargelaten de bedenkelijke toepassing der erfelijkheidsleer, vergeet de geniale schrijfster dat die weesmeisjes niet als weesmeisjes geboren werden, maar wel degelijk aangename herinneringen van een ouderlijk huis kunnen medegebracht hebben.

Wat zij over „de Taal" der Boeren en het verschil tusschen die taal het Hollandsch zegt, is òf zeer overdreven, òf misschien

alleen geldend voor de districten in de Kaapkolonie, die zij kent. De hollandsche onderwijzers, die uit Nederland in de laatste jaren bij dozijnen naar Transvaal en Oranje-Vrijstaat gingen, hadden nooit moeite om zich door de kinderen te doen verstaan.

Maar ondanks deze en dergelijke onjuistheden heeft Olive Schreiner thans den Boer goed begrepen en haar zelden geëvenaard talent zal er zeker veel toe bijdragen, althans dat deel van het engelsche volk, dat haar waardeeren kan, tot andere gedachten te brengen.

Of dit ook te wachten is van den forschen aanval, dien de heer R. Cuninghame Graham in de *Saturday Review* van 4 April op Rhodes en zijn maatschappij doet, mag misschien betwijfeld worden. Reeds de titel „Fraudesia" in plaats van Rhodesia zegt voor den verstaander genoeg. „*Surtout pas de zèle*" zou men dezen heftigen beoordeelaar willen toeroepen, die vooral verontwaardigd is over het gewicht, aan kleinigheden, zooals de „onzindelijkheid" der Boeren gehecht, en het over 't hoofd zien van de schandelijke gebreken hunner belagers. Na te hebben uiteengezet, welk een treurig figuur zijn tegenstanders gemaakt hebben, stelt Graham „Oom Paul" voor als een Hollandsche Neptunus, die zegevierend oprijst uit het schuim en eendekroos om hem heen, en..... de Engelsche vlag tot het voorwerp maakt eener ruwe spotternij, noch Oom Paul noch den zeegod waardig.

Dit slot, op zich zelf van twijfelachtigen smaak maar forsch van uitdrukking, is volkomen in harmonie met het geheele artikel, en in zoo verre uitstekend. Vermoedelijk is echter de mij overigens onbekende schrijver iemand, op wien de kenschetsing van Ismael in Genesis past: „Een woudezel van een mensch, wiens hand tegen allen en tegen wien aller hand is."

Zulke auteurs hebben niet veel invloed. En daarom is het niet te verwachten, dat Cuninghame Graham's oordeel over de voortreffelijkheid van Oom Paul en zijne burgers,

vergeleken met de geldwolven van „Fraudesia", die hen belagen, in Engeland spoedig algemeen als juist erkend zal worden.

Maar het is te hopen dat het bij tijds aanvaard zal worden door CHAMBERLAIN en andere machthebbenden, die over de vraag van oorlog of vrede in Zuid-Afrika te beslissen hebben.

Dat is te hopen voor Engeland's eer. Maar ook in zijn belang. Want, als de slag-om-den-arm-politiek, door CHAMBERLAIN tot dusverre gevolgd, een oorlog uitlokt, dan zal die oorlog vermoedelijk tot een smadelijke nederlaag van Engeland leiden. Het kan de Transvaal slechts dan met kans op overwinning beoorlogen, als de Afrikaners in den Vrijstaat, Natal en de Kaapkolonie neutraal blijven. Om de Boeren in Transvaal te verslaan heeft het, ver in het binnenland, een leger van duizenden noodig. En om de verbinding van dat leger met de zee te verzekeren, zouden nog veel meer duizenden vereischt worden, als Engeland niet vertrouwen kan op de neutraliteit der krijgshaftige boerenbevolking in den rug der opereerende krijgsmacht.

Een zoo groot leger, als voor deze doeleinden noodig zou zijn, heeft Engeland bij lange na niet beschikbaar. Daarom zou een oorlog met Transvaal, thans als voortzetting van het verraad van RHODES' onderneming gevoerd, waarschijnlijk evenzoo eindigen als, ruim honderd jaren geleden, de vrijheidsoorlog der Noord-Amerikanen.

Reeds eens heeft Engeland op het punt gestaan Zuid-Afrika te verliezen. Het was in 1881 na den slag van Amajuba.

De gewone voorstelling is dat Engeland destijds met zijn tot bijna 10000 man opgevoerd leger Transvaal had kunnen verpletteren, als het slechts gewild had, en dat GLADSTONE's edelmoedigheid de Boeren spaarde. Maar er bestaat nog geen geschiedenis over die dagen. De legende is nog nagenoeg

alleen aan het woord. Wat een historicus als THEAL, na nauwkeurig onderzoek van de voorhanden bescheiden, over den toestand in Maart 1881 zal zeggen, kan men opmaken uit een weinig bekend boekje van een ooggetuige. Gelijk reeds vroeger in dit werk werd opgemerkt, heeft Dr. E. J. P. JORISSEN in 1885 een werk geschreven, getiteld „De Vredesonderhandelingen op Lange-Nek. Herinneringen en Waarschuwingen". Uit den inhoud volgt met zekerheid dat voortzetting van den oorlog door Engeland duizenden Afrikaners buiten Transvaal de wapens zou hebben doen opvatten. Reeds stond een talrijk corps Vrijstaters gereed om in Natal te vallen en aan het Engelsch leger de verbinding met de zee af te snijden. Een proclamatie, door JORISSEN gesteld en ook door den Staatspresident BRAND van den Oranje-Vrijstaat goedgekeurd, zou alle Afrikaners te wapen hebben geroepen tegen Engeland.

Brengt men deze feiten in verband met de nu weder zoo treffend gebleken militaire waarde der Afrikaner Boeren. dan behoeft men niet te vragen wat er geworden zou zijn van het Engelsche leger in het Noorden van Natal tusschen de Transvalers op Lange-Nek en de Vrijstaters in het Zuiden.

De politiek van CHAMBERLAIN drijft Engeland nogmaals naar den rand van den afgrond, vanwaar GLADSTONE's staatsmanswijsheid het in 1881 nog juist bijtijds terug trok. Zal CHAMBERLAIN de zaken weder zoo ver laten komen en — zoo ja — zal Engeland nogmaals op het laatste oogenblik aan den dans ontspringen? De naaste toekomst moet antwoord geven op deze vragen. Wat zij brengen zal, verbeiden de vrienden onzer Zuid-Afrikaansche verwanten zonder al te groote ongerustheid, maar met alleszins verklaarbare belangstelling.

AMSTERDAM,
18 April 1896.

C. B. SPRUYT.

NAAMLIJST.

—